

Н. О. Олексійченко, Н. В. Гатальська, М. В. Крачковська

**Ретроспективний аналіз формування
та розвитку території
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
в місті Києві**

Монографія

Біла Церква
Видавець Олександр Пшонківський
2015

УДК 712:378.663(477-25) (091)
ББК 85.11
О 53

Рецензенти:

Слепцов Олег Семенович, доктор архітектури, професор, заслужений архітектор України,
Київський національний університет будівництва і архітектури;

Кучерявий Володимир Панасович, доктор сільськогосподарських наук, професор,
Національний лісотехнічний університет;

Кузнецов Сергій Іванович, доктор біологічних наук, професор,
Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України;

Ковалевський Сергій Борисович, доктор сільськогосподарських наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України;

Пантохіна Олеся Юріївна, кандидат архітектури, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури;

Проценко Світлана Миколаївна, кандидат географічних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури.

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету
біоресурсів і природокористування України, протокол № 6 від 24.12.2014 р.*

Наукова робота присвячена ретроспективному аналізу формування архітектурного комплексу корпусів Національного університету біоресурсів і природокористування України в місті Києві, висвітленню ролі композиційного задуму та вагомості внеску автора проекту, видатного архітектора Д. М. Дяченка у його створення. В ході дослідження проведено аналіз письмових, іконографічних та картографічних документів, проектної документації щодо створення та реконструкції окремих корпусів, нормативно-правової документації, архівних матеріалів. Комплексний підхід та всебічний аналіз наявних документів дав можливість встановити нові факти з історичних аспектів розвитку території базового закладу НУБіП України, які можуть стати основою при проведенні робіт щодо її реформування. Монографічна робота є методичним орієнтиром у справі реконструкції садово-паркових об'єктів, створенні естетично значимих компонентів урболандшафтів, тематичних квітників, облаштуванні територій малими архітектурними формами.

Розрахована на широке коло читачів, основними користувачами якої можуть стати дослідники об'єктів культурної спадщини, історії архітектури, містобудування і ландшафтної архітектури, студенти і викладачі навчальних закладів, фахівці садово-паркового господарства, а також всі, хто цікавиться історією і культурним надбанням України.

Зміст

<i>Передмова</i>	7
<i>Вступ</i>	9
Розділ 1	
<i>Ретроспективний аналіз архітектурно-планувальної структури території</i>	
1.1. Загальні відомості про історичний та містобудівний розвиток Голосієво	13
1.2. Охоронний статус об'єктів дослідження та аналіз нормативно-правової документації	14
1.3. Історичні аспекти формування Української сільськогосподарської академії упродовж 1925–1940 років.	16
1.4. Розбудова Української сільськогосподарської академії у другій половині ХХ ст.	30
Розділ 2	
<i>Архітектурно-історична спадщина Д. М. Дяченка на території Національного університету біоресурсів і природокористування України</i>	
2.1. Архітектор Д. М. Дяченко: біографічні відомості та роль у будівництві комплексу корпусів	37
2.2. Історико-культурний аналіз, архітектурні особливості (атрибуція, планово-просторове і стилісове рішення) та визначення цінності окремих корпусів	43
Розділ 3	
<i>Комплексний аналіз сучасного стану території навчальних корпусів № 1–4</i>	
3.1. Аналіз містобудівельної ситуації та мікроклімату території об'єктів дослідження	57
3.2. Функціональне зонування та об'ємно-просторова організація території	58
3.3. Оцінка стану насаджень на території навчальних корпусів № 1–4	64
3.4. Сучасний стан елементів благоустрою	72
3.5. Комплексна оцінка території навчальних корпусів № 1–4	77

Розділ 4

Загальна концепція реконструкції території навчальних корпусів

4.1. Обґрунтування науково-проектних рішень	83
4.2. Особливості реконструкції планувальної структури та дорожньо-стежкової мережі	87
4.3. Проектні пропозиції реконструкції насаджень (на прикладі території навчальних корпусів № 1, 2 і 4)	88
4.4. Квітникове оформлення	92
4.5. Використання садово-паркового обладнання та малих архітектурних форм	97
<i>Висновки</i>	101
<i>Список літератури</i>	104

*Світлій пам'яті
доктора архітектури, професора
Дмитра Михайловича Дяченка –
архітектора корпусів
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
присвячується*

Передмова

Актуальність цієї монографії визначається українськими реаліями сьогодення: аби збудувати гідне майбутнє, ми повинні знати і шанувати своє минуле, свою історію. В усіх цивілізованих країнах світу випускники шанують свою «Альма матер» протягом свого життя, а всебічне висвітлення історії навчальних закладів вважається запорукою інтелектуального розвитку суспільства, оскільки сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до наукової інтелектуальної праці.

З цієї точки зору та робота, яку провели автори колективної монографії, якраз націлена на виявлення етапів формування кампусу Національного університету біоресурсів і природокористування України. Особливо слід зауважити, що автори детально висвітлюють питання архітектурної стилістики неobarокових історичних будівель НУБіП України.

Авторам вдалося накопичити значний історичний матеріал і, використавши його як основу, провести аналіз сучасного стану території Національного університету біоресурсів і природокористування України, надавши свою концепцію реконструкції і подальшого її розвитку, що є надзвичайно важливим аспектом з точки зору історії архітектури і містобудування, для збереження об'єктів культурної спадщини, і також може бути використано при реконструкції території закладу.

*О. С. Слепцов, доктор архітектури, професор,
заслужений архітектор України,
завідувач кафедри основ архітектури
та архітектурного проектування
Національного університету будівництва і архітектури*

Автори, використовуючи літописні, архівні, картографічні та іконографічні матеріали, а також дослідивши існуючі архітектурні об'єкти та озеленення території університету, виклали у науково-публіцистичному стилі історію архітектурно-паркового комплексу університету. Ця праця має велике не лише науково-пізнавальне, а й виховне значення, виховуючи у студентства патріотичні почуття прекрасної історії свого навчального закладу.

Із дидактичної точки зору, оскільки, на нашу думку, цією працею мали б користуватися передусім майбутні фахівці садово-паркового будівництва, тут добре розкритий архітектурно-візуальний аспект – розвиток об'єкта в часі і просторі, і, що дуже важливо – висвітлюється роль архітектурного задуму, закладеного і реалізованого талановитим архітектором Д. М. Дяченком.

Монографія є методичним порадиником у справі реконструкції насаджень, створення естетично значимих зелених насаджень, газонів, квітників, спорудження сучасних малих архітектурних форм.

*В. П. Кучерявий, доктор сільськогосподарських наук,
професор, завідувач кафедри ландшафтної архітектури,
садово-паркового господарства та урбоекології
Національного лісотехнічного університету*

Вступ

Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) являє собою один з найстаріших вищих навчальних закладів України, окремі будівлі якого є пам'ятками архітектури місцевого значення, національним надбанням і мають надзвичайно важливе архітектурне, історичне, культурно-просвітницьке й містобудівельне значення та підлягають збереженню. Важливими є не лише самі будівлі, а й територія їх оточення, загальний архітектурний ансамбль, який вони формують. Однак пасивне збереження середовища архітектурного комплексу, як частини урболандшафту, що має історико-архітектурне значення, суперечить природі міста, адже періодично відбувається внутрішня трансформація його середовища.

У процесі історичного розвитку міської території формується структура з різними за своєю стійкістю функціональними ланками і композиційними елементами урбанізованого ландшафту, для раціонального використання якого необхідний пошук оптимальних науково обґрунтованих шляхів його адаптації до сучасних умов. У цьому контексті варто звернути увагу на значне місце насаджень, які є наймінливішими компонентами міського середовища і перебувають у постійній динаміці, змінюючи його об'ємно-просторову структуру. Найпомітнішими є сезонні зміни, однак ретроспективний аналіз упродовж формування територій навіть за короткий період дає уявлення про масштаб впливу насаджень на композиційну організацію міських територій різного функціонального призначення, зокрема університетських кампусів. Аналіз трансформацій, які відбулися упродовж формування комплексу корпусів Національного університету біоресурсів і природокористування України на території Голосієва, виявлення взаємозв'язків архітектурних будівель та компонентів ландшафту, їх вплив на об'ємно-просторову структуру сучасного кампусу є актуальним питанням, що потребує комплексного дослідження, необхідного для збереження та адаптації архітектурного ансамблю до сучасних умов.

У процесі дослідження був проведений аналіз письмових, іконографічних та картографічних документів, проектної документації щодо створення та реконструкції окремих корпусів, нормативно-правової документації, а також архівних матеріалів. Комплексний підхід та всебічний аналіз наявних документів дав можливість встановити нові факти з історії формування території базового закладу НУБіП України, які можуть стати основою при проведенні робіт щодо її реконструкції. Аналіз первинних проектних матеріалів корпусів, розроблених Д. М. Дяченком, ілюструє концепцію організації території в цілому, яка не була втілена повною мірою. Однак окремі ідеї щодо архітектури, зокрема адміністративного корпусу, що не був побудований, можуть бути втілені на сучасному етапі при реконструкції навчального корпусу № 3.

Монографія орієнтована на широке коло читачів, основними користувачами якої можуть бути дослідники об'єктів культурної спадщини, історії архітектури, містобудування і ландшафтної архітектури, фахівці садово-паркового господарства. Висвітлені методи дослідження території навчального закладу, де знаходяться об'єкти культурної спадщини та напрями її адаптації до сучасних умов, концепція гармонізації об'ємно-просторової композиції університетського кампусу в цілому, можуть бути використані при розробці проектів реконструкції території інших вищих навчальних закладів.

Авторський колектив монографії висловлює подяку студенткам факультету ландшафтної архітектури і садово-паркового господарства Національного університету біоресурсів і природокористування України О. Г. Кривенко, А. О. Литвин і А. А. Жерновій за надання матеріалів досліджень, проведених при підготовці бакалаврських робіт.

Автори з вдячністю приймуть всі зауваження і пропозиції щодо покращання змісту запропонованої роботи.

Розділ 1

Ретроспективний аналіз архітектурно-планувальної структури території

«Сільськогосподарська академія своїм зовнішнім виглядом повинна бути зв'язана з українським селом. Єдність сільського господарства з народною архітектурою повинна бути в тісному логічному зв'язку їх між собою. [...] Всеукраїнська сільськогосподарська академія повинна мати її українське обличчя»

Дмитро Михайлович Дяченко,
доктор архітектури, професор

1.1. Загальні відомості про історичний та містобудівний розвиток Голосієво

Базовий заклад Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) знаходиться у Голосієвському районі м. Києва та оточений лісопарком. З часів Київської Русі район Голосієва був заселений, хоч і не входив у межі міста до середини ХХ ст. Певний період голосієвські землі належали Видубицькому монастирю, пізніше — перейшли у володіння Києво-Печерської Лаври. Перша згадка про Голосієво, як володіння Києво-Печерської лаври, датується 1541 роком [20]. Цей “монастирський” період історії відзначається малозабудованістю. У 1631 році архімандрит Києво-Печерської лаври (згодом Київський митрополит) Петро Могила збудував тут церкву св. Великомученика Іоанна Сочавського, заснував монастир, так званий св. який став резиденцією церковної знаті. На навколишніх землях церковнослужителями було створено розкішний сад. Деревя було висаджено так, що вони нагадували план великої лаврської церкви. Поблизу стародавньої монастирської оселі в лісі з’явилося двоє селищ із садками та пасіками — Велика й Мала Горіхуватка. Землі колишнього саду нині входять до складу Ботанічного саду НУБіП України [5].

Походження самої назви «Голосієво» достеменно невідомо, однак існує кілька легенд її виникнення. За однією — у лісах під час татарської навали ховався київський люд. Із болем спостерігаючи, як палають їхні оселі, вони в розпачі голосили та оплакували загибель близьких. Звідси й назва — Голосієво. За іншою — ця назва походить від слів “голий” і “сіяти”. Очевидно, йдеться про культурні насадження, які були “посіяні на голому місці”, серед дикого лісу під час заснування тут літньої резиденції київських митрополитів [99]. У грамоті царя Петра Олексійовича за 1720-й рік значиться “Голосієв ґрунт”. В описі Київського намісництва 1770–1780 років зафіксована слобідка при Голосієвському монастирі. Вже у XVIII–XIX століттях вживаються в документах назви хутір “Яровці”, або “Голосієвський” і “Палатницький”. Під час першої світової та громадянської війни ліс зазнав великої шкоди: вікові дуби майже всі були вирублені в радіусі 2 км від Деміївки. Після становлення радянської влади монастирські володіння було націоналізовано і значна територія лісу відійшла під забудову [20]. З цього часу забудова Голосієва пов’язана із Всеукраїнською сільськогосподарською академією.

У 1922 році від Київського політехнічного інституту відокремився агрономічний факультет, на базі якого було створено Київський сільськогосподарський інститут. У 1922–1923 роках новоутвореному інституту було надано у користування господарське подвір’я та пасіку Голосієвської Свято-Покровської пустині і сусіднє лісництво (розташовані за сучасною адресою вул. Полковника Затевахіна, 5 і 19) [18]. А в 1925 році були розпочаті роботи по проектуванню та будівництву корпусів Всеукраїнської сільськогосподарської академії (тепер — Національний університет біоресурсів і природокористування України). Комплекс,

спочатку із шести будівель та парку, був сформований упродовж 1926–1931 років на гребені пагорба, що заходить углиб Голосіївського лісопарку з північного боку. Автором архітектурного ансамблю корпусів Д. М. Дяченком було вирішено проектування будівель у стилі українського бароко та обґрунтовано необхідність спорудження корпусів саме на території Голосієва.

1.2. Охоронний статус об'єктів дослідження та аналіз нормативно-правової документації

На території Національного університету біоресурсів і природокористування України відповідно до інформаційного зведеного переліку об'єктів культурної спадщини Голосіївського району станом на 01.01.2014 року розташовані об'єкти культурної спадщини різних категорій:

- пам'ятки архітектури (навчальні корпуси № 1, 2, 4, студентський гуртожиток № 1);

- пам'ятки історії (навчальний корпус № 3; Братські могили (12) захисників Києва в 1941 р. на території Української сільськогосподарської академії; Пам'ятний знак і окоп (лінія оборони Києва у 1941 р.);

- ботанічний сад (Ботанічний сад НУБіП України).

Варто зауважити, що поблизу навчального корпусу № 1 знаходиться житловий будинок на 9 квартир, який раніше був гуртожитком для професорсько-викладацького складу Лісотехнічного інституту. Зазначений об'єкт також є пам'яткою архітектури місцевого значення та частиною архітектурного комплексу, однак нині не входить до структури НУБіП України.

Важливим об'єктом культурної спадщини та природно-заповідного фонду на території НУБіП України є Ботанічний сад НУБіП України, закладений у 1928 році. Взятий під охорону держави Постановою Ради Міністрів УРСР від 13.02.1989 р. № 53.

Архітектором більшості пам'яток був Дмитро Михайлович Дяченко, однак архітектурний стиль будівель — різний. Навчальні корпуси № 1, 2 і 4 побудовані у стилі необароко, № 3 — конструктивізмі, що зумовлює певний дисонанс архітектурного ансамблю. Проектування та спорудження об'єктів відбувалось у період з 1926 по 1931 рр. за безпосередньої участі архітектора [14, 24, 27, 30, 25, 36]. Пам'ятки архітектури поставлені на державний облік відповідно до Рішення Київського міськвиконкому № 1107 від 18.11.86, охоронні номери: навчальний корпус № 1 – 264/1, № 2 – 264/4, № 4 – 264/3. Будівля студентського гуртожитку № 1 до категорії пам'яток архітектури була віднесена пізніше та затверджена Наказом Управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища від 18.03.1999 року № 16. Окрім того, згідно із Законом України “Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації” № 574–VI від 23 вересня 2008 року зазначені пам'ятки віднесені до таких, що не підлягають приватизації. Охорон-

ний статус навчальному корпусу № 3 було надано рішенням Київського міськвиконкому № 159 від 27 січня 1970 року [22]. Варто зауважити, що в переліку об'єктів культурної спадщини окремо зазначається Комплекс Української сільськогосподарської академії під охоронним номером 264, затверджений Рішенням Київського міськвиконкому № 1107 від 18.11.86. Однак, у зв'язку з відсутністю документації щодо зонування пам'ятки її межі не відомі.

У результаті аналізу архівних матеріалів були виявлені паспорти дослідних об'єктів. Зокрема, паспорт навчального корпусу № 4 складений 01 червня 1998 року архітектором М.П. Андрущенко, яка складала й облікову картку, оформлену тим самим числом [19]. Паспорт навчального корпусу № 1 містить детальнішу інформацію, ніж аналогічні документи інших дослідних об'єктів. Зокрема, наявні фотографії 1927 та 1960 років до і після реконструкції відповідно. Окрім того, паспорт містить схему генплану центральної частини академії 1931 року, фасад, розріз, капітель та план другого поверху корпусу з проекту Д. М. Дяченка (рис.1.1–1.4). Паспорт склав кандидат мистецтвознавства, дослідник радянської архітектури 1917–1932 рр. Г. О. Лебедев 14 жовтня 1983 року [26].

Паспорт навчального корпусу № 3 містить коротку історичну довідку, а також обґрунтування щодо надання йому статусу пам'ятки історії місцевого значення, оскільки на його території розміщувався штаб винищувального батальйону, сформованого із студентів академії.

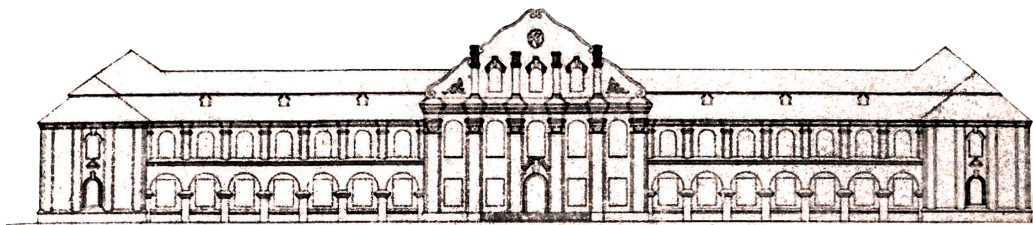

Рис. 1.1. Фасад корпусу Лісоінженерного факультету Української сільськогосподарської академії у м. Києві [26]

Рис. 1.2. План другого поверху корпусу Лісоінженерного факультету Української сільськогосподарської академії у м. Києві [26]

До складу останнього, зокрема, входили секретар комсомольської організації Київського лісотехнічного інституту Олег Кондратьєв та його брат Вадим, секретар курсового комсомольського бюро Леонід Богуш та багато інших. Паспорт складений 20 травня 1975 року ст. інженером НДВ РСБРУ Г. І. Смерноюю та затверджений 19 жовтня 1982 року [17]. Пошукові роботи щодо виявлення паспорта навчальних корпусів № 2 та студентського гуртожитку № 1 результатів не дали.

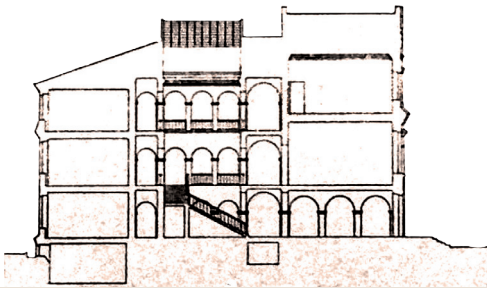

Рис. 1.4. Розріз корпусу Лісоінженерного факультету Української сільськогосподарської академії у м. Києві [26]

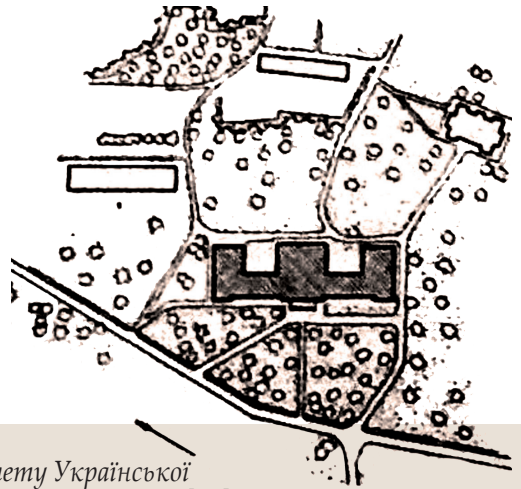

Рис. 1.3. План території Лісоінженерного факультету Української сільськогосподарської академії у м. Києві [26]

Достеменно відомо, що науково-проектна документація із зонування території, на якій знаходяться пам'ятки архітектури та історії — відсутня. Окрім того, на основі аналізу генерального плану м. Києва до 2025 року, а також історико-архітектурного плану зокрема, виявлено ряд невідповідностей на різних схемах, а також у текстовій інформації. Також виявлені невідповідності і в інших джерелах інформації. Зважаючи на це, актуальним видається дослідження, спрямоване на історико-архітектурний аналіз та оцінку сучасного стану об'єктів культурної спадщини, розміщених на території НУБіП України для їх збереження та раціонального використання на сучасному етапі, а також оновлення документації, передбаченої чинним законодавством України.

1.3. Історичні аспекти формування Української сільськогосподарської академії упродовж 1925–1940 років

Зосереджуючи увагу на історичному аспекті, доцільно зауважити, що формування архітектури території базового закладу НУБіП України (на момент створення Української сільськогосподарської академії), розпочалося у 20-х роках минулого століття, коли архітектор Д. М. Дяченко створив концептуальний проект студмістечка і реалізував його частину у комплексі споруд, архітектура та розміщення яких

на території були пізніше змінені. Згідно з планом-схемою 1925 р. будівлі сільськогосподарської академії включали 11 навчальних корпусів, 3 корпуси адміністративного характеру, бібліотеку, студентські гуртожитки та клуб, а також помешкання професури [27]. При чому останні планувалися поблизу кожного із навчальних корпусів (рис. 1.5–1.6). Будівництво очолювала комісія під головуванням директора Київського сільськогосподарського інституту (КСГІ) П. Чалого [18].

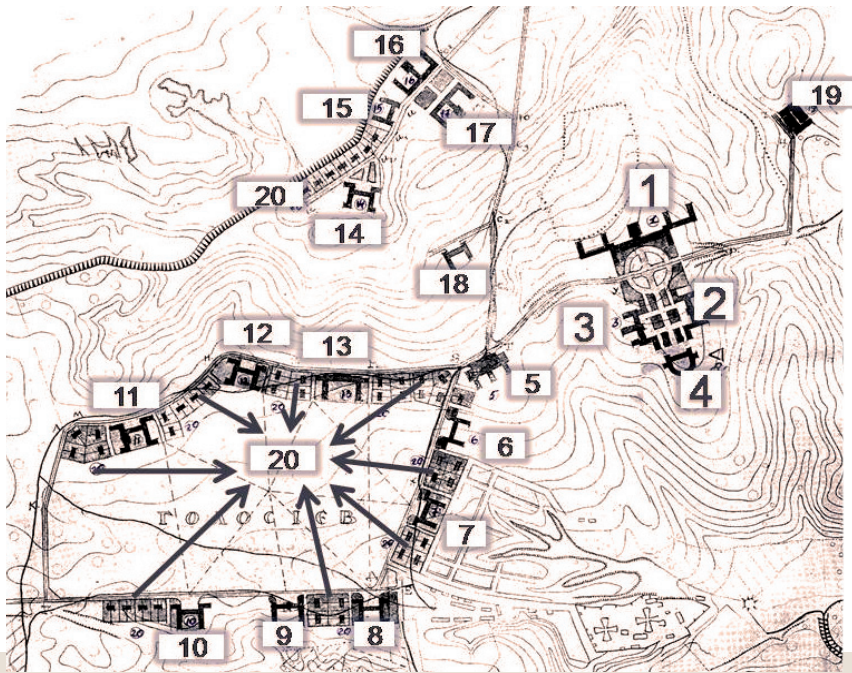

Рис. 1.5. Схема корпусів Української сільськогосподарської академії за проектом Д. М. Дяченка (1925 р.) [27].

Корпуси: 1 – головний; 2 – сільінтерну; 3 – сільський; 4 – бібліотека; 5 – хімічний; 6 – лісовий; 7 – інтенсивних культур; 8 – зоотехнічний; 9 – ветеринарний; 10 – землеустрійний; 11 – механізації сільського господарства; 12 – хліборобства; 13 – технології; 14 – меліорації; 15 – студентського клубу; 16, 17 – студентського інтернату; 18 – амбулаторії-лікарні; 19 – геофізики та метеорології; 20 – помешкань професури

Оцінюючи концептуальний проект Д. М. Дяченка, необхідно звернути увагу на раціональну, функціонально та композиційно організовану архітектурно-планувальну структуру комплексу. Зокрема, композиційною домінантою є адміністративний блок, що розміщувався на території нинішніх 1, 9, 10, 11 і 12 гуртожитків.

Будівлі головного, сільського корпусів, сільінтерну та бібліотеки утворювали як адміністративний, так і композиційний центр, будинки

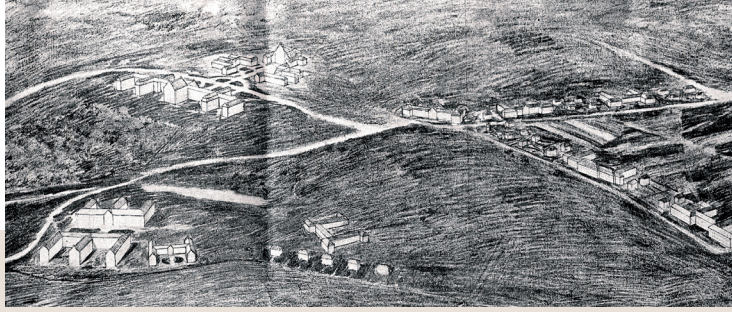

Рис. 1.6. Панорама Української сільськогосподарської академії [27]

студентського інтернату та клубу виступали у ролі доміанти другого порядку та підпорядковувались основній, а навчальні корпуси являли собою акценти, яким підпорядковувалися будинки професорських гуртожитків. Відповідно планування було продуманим з точки зору як функціонального, так і композиційного рішення. Архітектура будівель була вирішена у стилі українського бароко, характерного для церковної архітектури кінця XVII – початку XVIII ст. Стиль будівель був обраний архітектором не випадково, Д. М. Дяченко прагнув відтворити в архітектурі національні традиції, які вбачав у формах українського бароко, як вищої стадії розвитку національної архітектури [30]. Він зазначав: «Сільськогосподарська академія своїм зовнішнім виглядом повинна бути зв'язана з українським селом [...] мати українське обличчя» [14]. Д. М. Дяченко працював саме у галузі сільського будівництва [30]. У ході роботи як розміщення, так і проекти будівель були змінені. Зокрема, за даними В. Чепелика, центр композиції намічався на перехресті двох доріг, нині Героїв Оборони та Генерала Родімцева, де планувалося спорудження навчального корпусу лісотехнічного факультету та «професорського корпусу», а завершити будівництво корпусів УСГА планували до 1930 р. [37]. Адміністративний корпус, за проектом Д. М. Дяченка, планувався більшим за навчальні, а його фасад виріз-

Рис. 1.7. Фасад головного корпусу Української сільськогосподарської академії у м. Києві за проектом Д.М. Дяченка (1925 р.) [27]

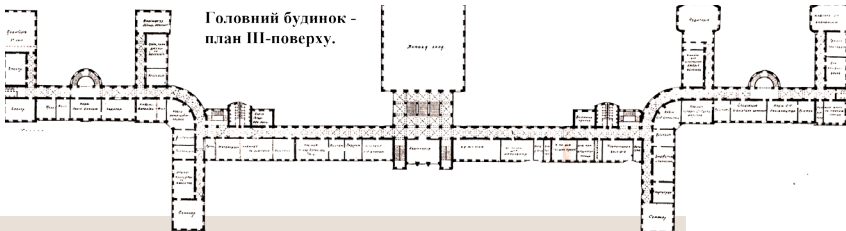

Рис. 1.8. План третього поверху головного корпусу Української сільськогосподарської академії у м. Києві [27]

нявся особливим оздобленням (рис. 1.7–1.8), однак його будівництво не відбулося.

Навчальний корпус № 1 НУБіП України (на момент створення корпус лісоінженерного факультету КСПІ, а з 1930-го – Київського лісотехнічного інституту) був першою будівлею, зведеною за проектом архітектора Д. М. Дяченка у 20-х роках (рис. 1.9–1.12) і являв собою двоповерхову будівлю стрункої композиції білого кольору із зеленим дахом [3, 24, 37]. Після подій Другої світової війни корпус виявився

Рис. 1.9. Фасад корпусу Лісоінженерного факультету (нині навчальний корпус № 1) за проектом Д. М. Дяченка (1925 р.) [4]

Рис. 1.10. Навчальний корпус Київського лісотехнічного інституту. Фото до 1929 року [28]

Рис. 1.11. Навчальний корпус Київського лісотехнічного інституту. Фото до 1929 року

1.12. Навчальний корпус Київського лісотехнічного інституту.
Фото до 1941 року [26]

Рис. 1.13. Навчальний корпус
Київського лісотехнічного інституту.
Фото 1945 року [28]

1.14. Навчальний корпус № 1.
Фото після 1951 року [26]

майже зруйнованим (рис. 1.13), у зв'язку з чим були розпочаті роботи, спрямовані на його реконструкцію.

Остання, розпочата 1946-го, тривала упродовж наступних п'яти років, в ході яких було надбудовано третій поверх (рис. 1.14) [32].

Над проектом реконструкції корпусу працювали В. А. Созанський і П. Ф. Петрушенко, які, за визначенням Г. Лебедева, досить логічно та тактовно вписали третій поверх в архітектурну композицію, однак все ж таки порушили знайдену Д. М. Дяченком цілісність фасаду [30]. Окрім того, В. А. Созанський разом із Г. І. Копоровським у 1938 році розробили проект гуртожитку для студентів Київського лісотехнічного інституту, який розміщений по вул. Генерала Родімцева 3, поблизу навчального корпусу № 1 [12].

Характеризуючи організацію території навчального корпусу № 1 архітектурного ансамблю варто зауважити, що детальних даних про видовий склад деревних та кущових рослин не збереглося. Проте відомо, що переднє подвір'я навчального корпусу № 1 було розділене пер-

Рис. 1.15. Навчальний корпус № 1 та сквер з вікон навчального корпусу № 2. Фото середини ХХ ст. [12]

Рис. 1.16. Навчальний корпус № 1 та сквер з вікон навчального корпусу № 2. Фото середини ХХ ст. [29]

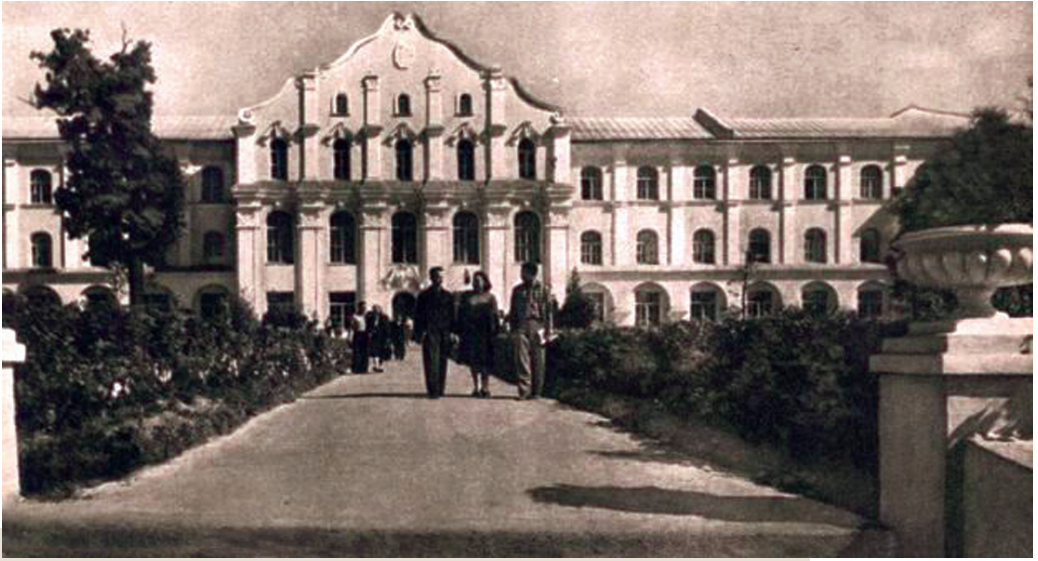

Рис. 1.17. Навчальний корпус Київського лісотехнічного інституту (нині навчальний корпус №1). Фото середини ХХ ст.

Рис. 1.18. Навчальний корпус № 2. Фото середини ХХ ст. [28]

Рис. 1.19. Східний фасад навчального корпусу № 2. Фото середини ХХ ст. [28]

пендикулярною до фасаду будівлі доріжкою на дві зони, в одній з яких знаходився фонтан (рис. 1.15–1.17).

Навчальний корпус Агрохімічного факультету (в інших джерелах Київського агрохімічного інституту) (нині навчальний корпус № 2) був зведений в кінці 20-х років [4, 18, 24, 30, 36] (рис. 1.18).

Ймовірно, вхід, звернений до вул. Генерала Родімцева активно використовувався. Таким чином встановлювався функціональний та візуальний зв'язок між двома побудованими корпусами (рис. 1.19).

На кінець 20-х років припадає будівництво Хліборобського корпусу (в інших джерелах корпусу факультетів Київського інституту механізації та електрифікації сільського господарства [18], а нині навчальний корпус № 4) [4, 24, 30, 36]. Фасад будівлі звернений до лісового масиву, що пов'язано з проектуванням дороги за корпусом, а не перед ним, як зараз (рис. 1.20).

Наступним споруджують будинок Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту (в окремих документах згаду-

*Рис. 1.20. Навчальний корпус Київського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (нині навчальний корпус № 4).
Фото 1930-х років [28]*

*Рис. 1.21. Фасад клініки Київського ветеринарного інституту (нині – навчальний корпус № 6).
Фото 1930-х років [28]*

ється як клініка Київського ветеринарного інституту [18, 28]) по вул. Васильківській 17 (тепер корпус № 6) (рис. 1.21–1.22).

Упродовж 1930–1931 рр. за проектом Д. М. Дяченка був споруджений корпус Зоотехнічного факультету (тепер корпус № 3). Архітектура виражена у формах конструктивізму (рис. 1.23–1.24). Відхід від барокових форм, викликаний жорсткою критикою українського бароко як стилю віщому,

*Рис. 1.22. Задній двір клініки Київського ветеринарного інституту.
Фото 1930-х років [28]*

*Рис. 1.23. Навчальний корпус Зоотехнічного факультету.
Фото 1930-х років [28]*

*Рис. 1.24. Навчальний корпус Зоотехнічного факультету.
Фото 1930-х років [28]*

Рис. 1.25. Навчальний корпус № 3. Фото середини ХХ ст. (до реконструкції) [28]

так і звинуваченнями Д. М. Дяченка у націоналізмі зокрема.

Корпус позбавлений пластики та декоративного оздоблення, суперечить архітектурі побудованих раніше корпусів. За час Другої світової війни корпус зазнав значних руйнувань, що зумовило його реконструкцію (рис. 1.25), яка була проведена за проектом І. Дабадяна та Л. Л. Семенюк упродовж 1959–1961 рр. [18].

З метою стилістичного поєднання фасаду корпусу з архітектурою оточуючих корпусів йому було надано класичних рис (рис. 1.26).

Корпус спочатку використовувався для розміщення Зооінженерного інституту. Пізніше у ньому знаходився ветеринарний інститут Української сільськогосподарської академії, а з кінця ХХ ст. корпус став адміністративним. З ним пов'язані біографії ряду видатних учених, таких як академіки В. Касьяненко, Р. Кавецький, В. Чаговець та ін.

Рис. 1.26. Навчальний корпус № 3. Фото 2013 року [29]

У довоєнний період були створені два професорські та чотири студентські гуртожитки. Першим, побудованим у 1928 р. за проектом Д. М. Дяченка у співавторстві з В. А. Обремським, був професорський гуртожиток біля першого корпусу, який підпорядковувався загальному архітектурному рішення (рис. 1.27–1.28).

Для корпусів двох студентських гуртожитків, побудованих упродовж 1929–1930 рр. (нині гуртожитки № 2 і 3), також притаманні спіль-

ні риси з іншими будівлями Д. М. Дяченка, однак вони мають спрощений характер.

Другий професорський гуртожиток зводиться за проектом “Гіпрограда” у 1931 р. і виокремлюється рисами, характерними для конструктивізму (рис. 1.29).

Важливою є інформація щодо побудови студентського гуртожитку для студентів Лісотехнічного інституту за проектом Г. І. Копоровського та В. А. Созанського, згідно з якою його фасад можна було спостерігати з міста [12]. Деякі автори припускають, що автором проекту був Д. М. Дяченко, а В. А. Созанський виконував його реконструкцію упродовж 1950–1955 рр. у зв’язку з руйнуваннями після подій Другої світової війни [18]. Реконструкція передбачала надбудову верхнього поверху та оформлення фасаду.

Останнім, спорudzеним у довоєнний період, був студентський гуртожиток № 4, розташований по вул. Бурмистенка 4. Автор проекту не встановлений.

На 1939–1940 рр. припадає будівництво навчально-технічної майстерні з ремонту сільськогосподарських машин КСПІ (нині навчальний корпус № 5) за проектом інженера С. Зарайського (рис. 1.30). Майстерня збудована для факультету механізації сільського господарства як зразкова майстерня ремонту сільгосптехніки. Відкриття планувало-

Рис. 1.27. Професорський гуртожиток № 1 (нині житловий будинок). Фото 1930-х років [28]

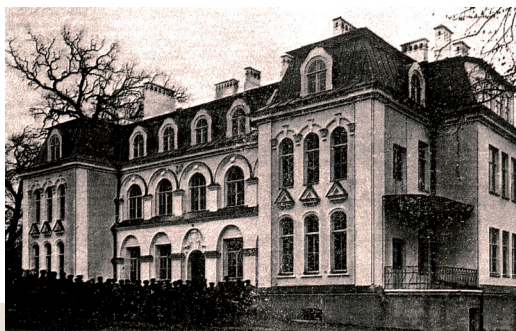

Рис. 1.28. Професорський гуртожиток № 1 [4]

Рис. 1.29. Професорський гуртожиток № 2. Фото 1930-х років [28]

Рис. 1.30. Будівля навчально-технічної майстерні з ремонту сільськогосподарських машин КСПІ (нині – навчальний корпус № 5). Фото другої половини ХХ ст. [28]

ся провести у 1941–1942 навчальних роках, однак у зв'язку з окупацією Києва не відбулося [18].

Таким чином достеменно відомо, що у довоєнний період були зведені будинки Лісоінженерного факультету КСП (з 1930 р. Українського лісотехнічного інституту) (1927 р.), факультетів КСП (Київського інституту механізації сільського господарства та інших ВНЗ) (1929 рр.), Київського агрохімічного інституту (1928–1929 рр. (1931 р.) та Київського зоотехнічного інституту (1931 рр.); клініки Київського ветеринарного інституту (1928–1930 рр. (1931 р.), навчально-технічна майстерня з ремонту сільськогосподарських машин (1940 р.); 2 професорські (споруджені у 1928 і 1931 роках) та 4 студентські гуртожитки. Більшість будівель зведені за проектами Д. М. Дяченка. Однак автору архітектурного ансамблю не вдалося створити весь комплекс Української сільськогосподарської академії у стилі українського бароко, як передбачалося. Будівлі, збудовані у 1927–1931 роках, нерівноцінні за архітектурою, зокрема корпуси № 1, 2 і 4 — зразки високої архітектури з бездоганно виконаними фасадами — до того ж мали вельми вдале внутрішнє планування. У той же час при будівництві студентських гуртожитків та клініки Д. М. Дяченко відмовився від масивних елементів декору, “спростив” їх до мінімуму.

Оскільки в літературі зустрічаються різні дати спорудження корпусів окремого ретроспективного аналізу потребують карти м. Києва, які є важливими документами для встановлення часу створення споруд та планувальної структури території комплексу НУБіП України. Відтак, на схематичному плані м. Києва 1935 року позначені корпуси тоді Київського лісотехнічного інституту, Київського інституту механізації сільського господарства — перший та четвертий навчальні корпуси відповідно (рис. 1.31). Те ж саме можна спостерігати і на аналогічному плані 1936 року (рис. 1.32).

Окрім двох корпусів, позначена дорожньо-стежкова мережа. Однак інші будівлі та споруди, які мають бути згідно з рядом документів [24, 30, 33, 37], відсутні. Аналізуючи план м. Києва, складений німецькими окупантами у 1943 році, можна спостерігати суттєві відмінності у кількості споруд, а також плануванні території. Цікавою є схожість планувальної структури комплексу НУБіП України на плані 1943 року (рис 1.33) та на схемі Д. М. Дяченка 1925 року (див. рис 1.1), яка відрізняється від наведеної на планах 1935 та 1936 років.

Контури будівель, які зображені на плані 1943 року, не відповідають дійсним. Ймовірно, позначалася територія з тимчасовими спорудами. Надійшим документом із виявлених, який може бути використаний для встановлення споруд, побудованих у довоєнний період, є аерофотозйомка 1943 року (рис. 1.34).

На аерофотозйомці простежуються елементи планувальної структури (особливо чітко на території Ботанічного саду), пошкоджені та неушкоджені будівлі. В цьому контексті важливими є дані про наявність будівлі на території Ботанічного саду НУБіП України (нині навчальний

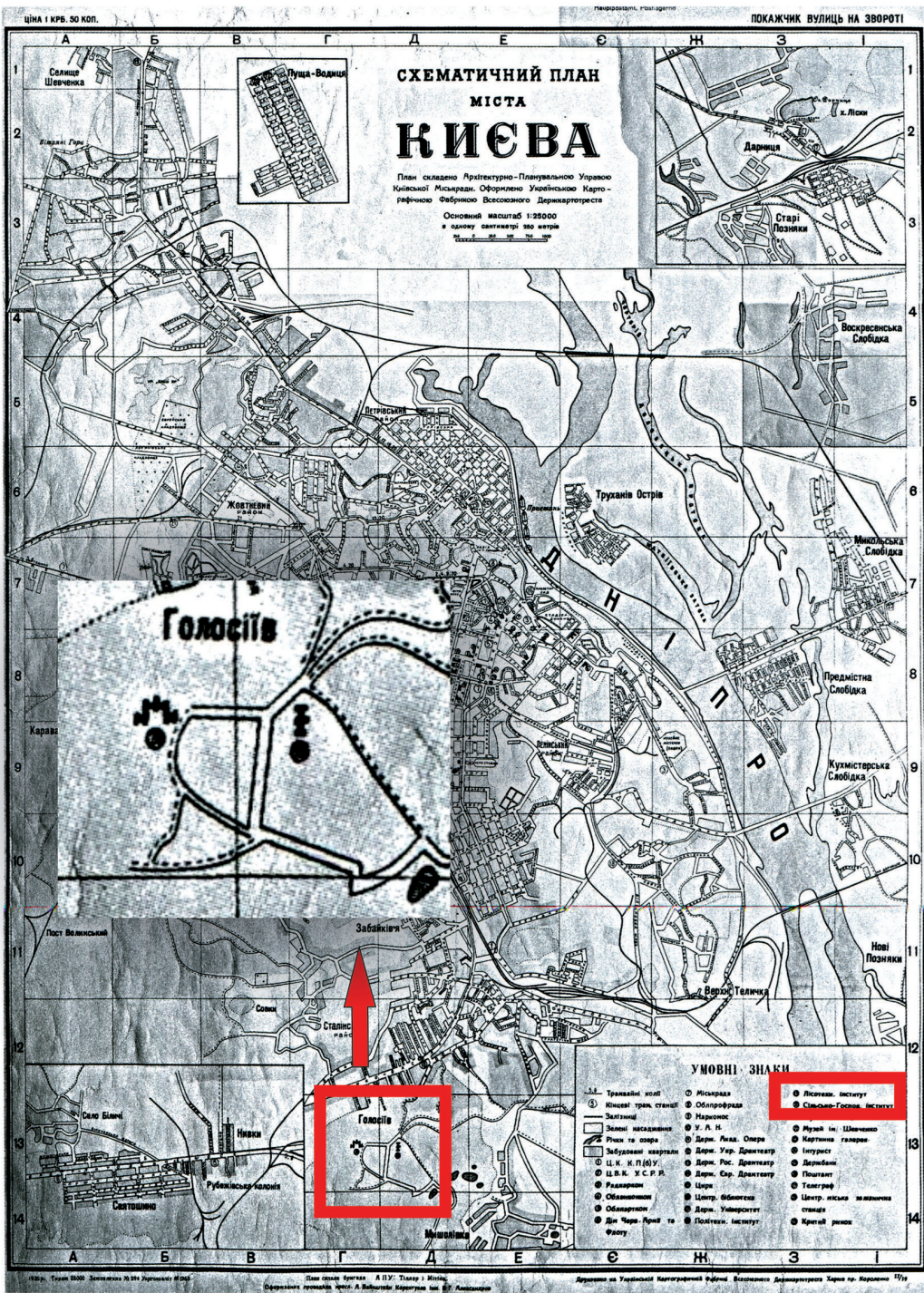

Рис. 1.31. Схематичний план м. Києва 1935 р.

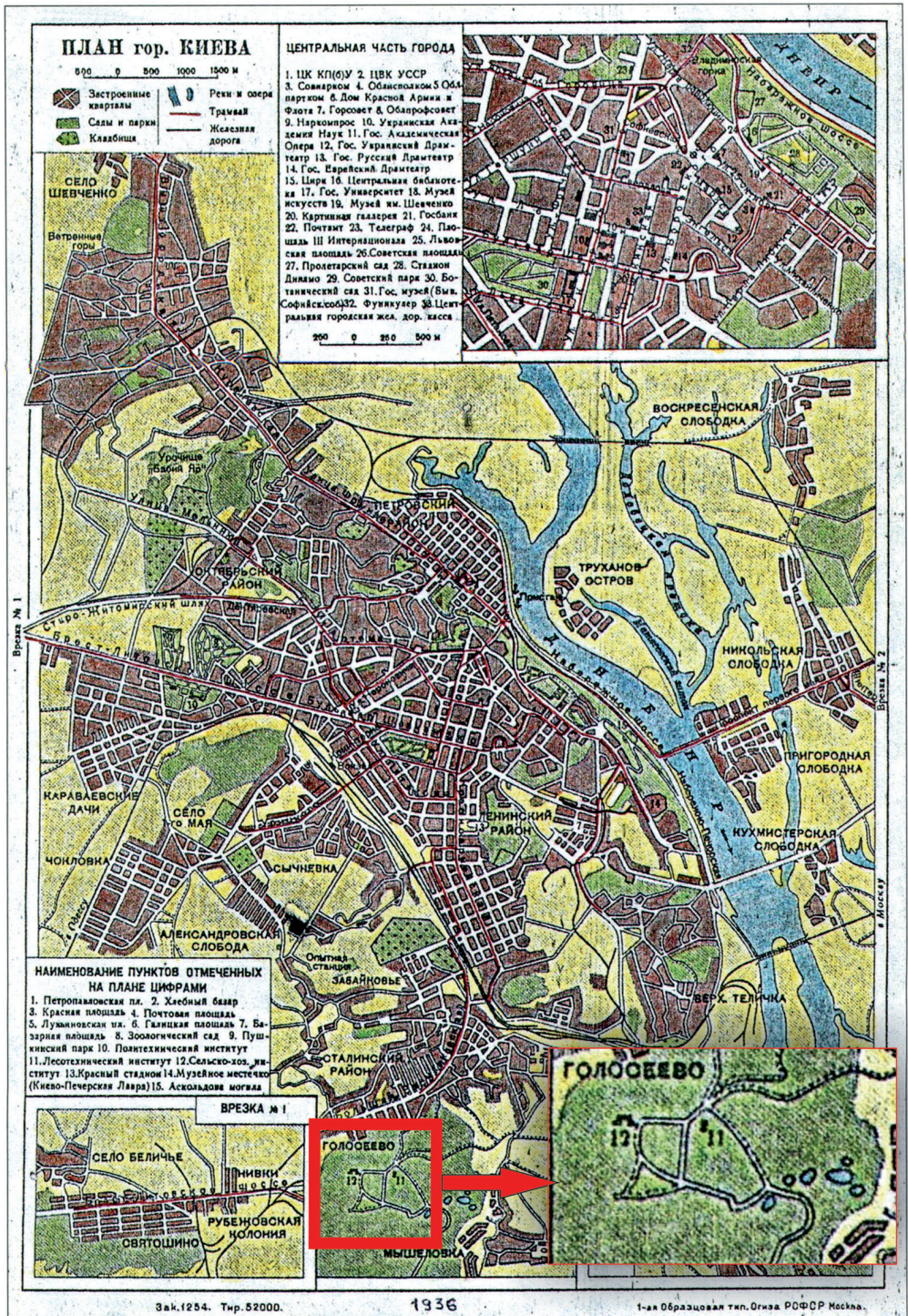

Рис. 1.32. Схематичный план м. Киева 1936 р.

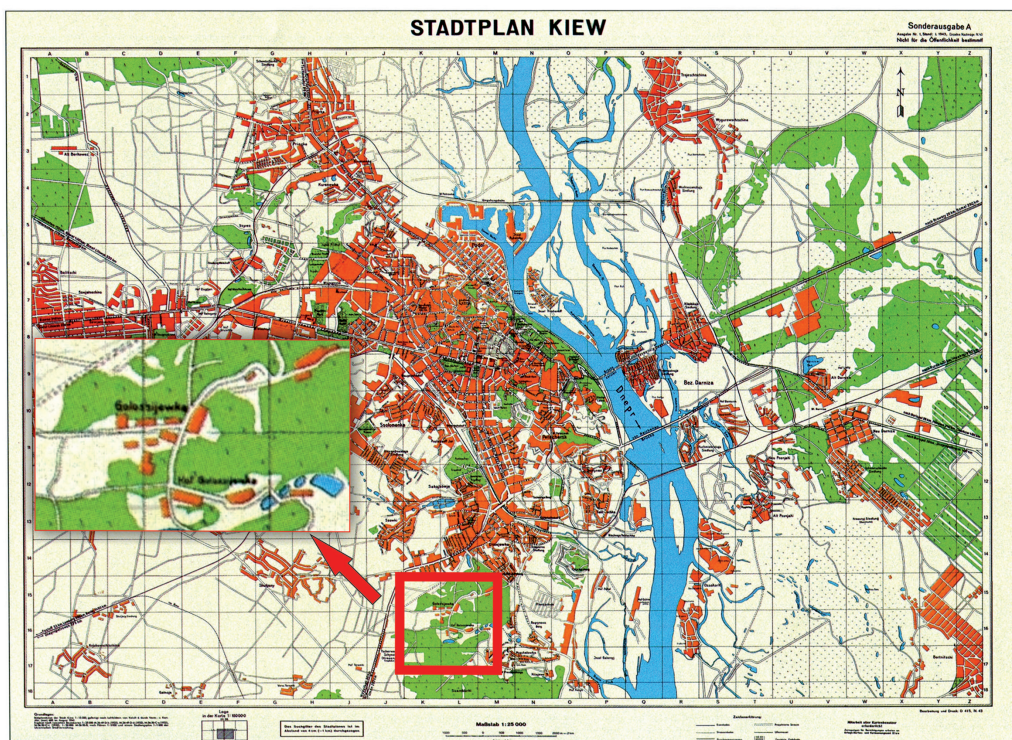

Рис. 1.33. Схематичний план м. Києва 1943 р.

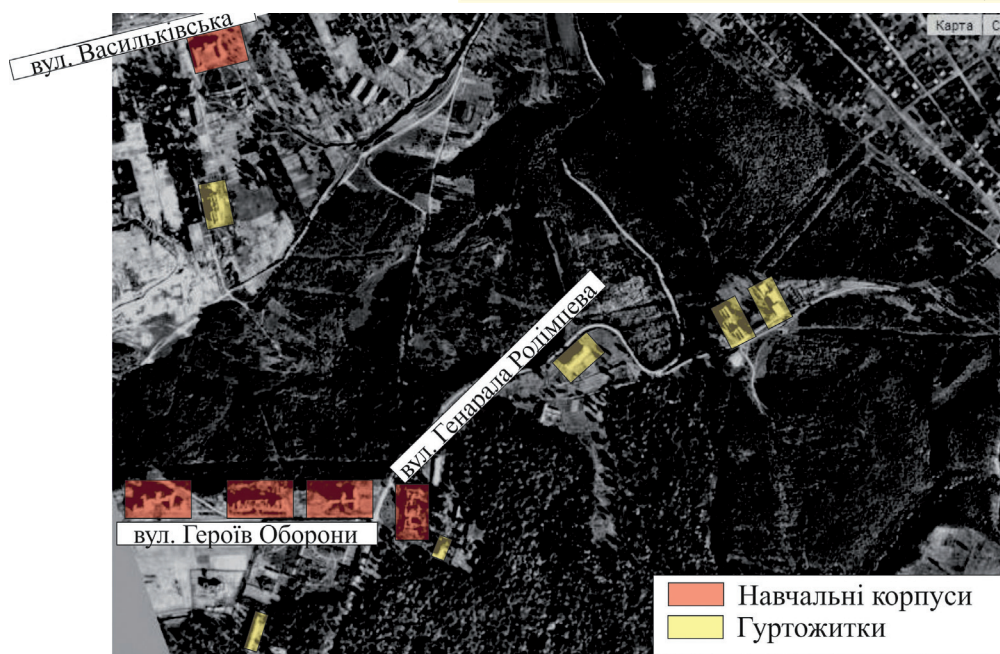

Рис. 1.34. Фрагмент аерофотозйомки м. Києва 1943 року [1]

Рис. 1.35. Будівля Ботанічного саду
НУБіП України. Фото середини ХХ ст. [28]

корпус № 1а). Окрім аерофотозйомки будівлю виявлено лише у фотоматеріалах середини ХХ ст. в Музеї НУБіП України (рис. 1.35).

Таким чином можна стверджувати, що внаслідок боїв були зруйновані перший та третій навчальні корпуси, студентські гуртожитки № 2 та 4. Пізніше всі пошкоджені споруди були відбудовані.

Як показав проведений аналіз формування та розвитку території НУБіП України упродовж 1926–1931 рр., автором проєктів

навчальних корпусів та двох студентських гуртожитків, споруджених у цей період, був Д. М. Дяченко. Разом із тим, проєкти окремих будівель були створені у співавторстві з А. В. Обремським (гуртожиток для професорсько-викладацького складу № 1). Автори проєкту гуртожитку для професорсько-викладацького складу № 2 — не встановлені, а існують лише дані, що проєктуванням займався “Гіпроград”. Гуртожиток для студентів № 1 побудований за проєктом Г. І. Копоровського та В. А. Созанського. Даних про архітекторів студентського гуртожитку № 4 — не виявлено.

1.4. Розбудова Української сільськогосподарської академії у м. Києві у другій половині ХХ ст.

У післявоєнний період поряд із відбудовою та реконструкцією існуючих навчальних корпусів № 1 і 3, а також студентських гуртожитків 1, 2, 3 і 4 починається спорудження нових. Першими з’являються

Рис. 1.36. Навчальний корпус № 8.
Фото другої половини ХХ ст. [28]

навчальні корпуси № 7, 8 та 9 (рис. 1.36–1.37). У цей же час будуються 8-й та 9-й студентські гуртожитки. Навчальний корпус № 7 споруджений у 1964 році та згідно з даними «Звіду пам’яток історії та культури України» є пам’яткою історії [18]. Однак підтвердження зазначеної інформації не виявлено.

*Рис. 1.37. Навчальний корпус № 9.
Фото другої половини ХХ ст. [28]*

У кінці ХХ ст. розбудова Української сільськогосподарської академії спрямована на спорудження 10 і 11 навчальних корпусів. Потім створюється комплекс споруд ветеринарного факультету – 12, 12а навчальні корпуси та прилегла територія. Поряд із навчальними корпусами будуються гуртожитки для професорсько-викладацького складу – № 10, 11, 12 та 13.

Архітектурно-планувальна організація території академії набуває рис, притаманних сучасній – основна композиційна вісь проходить вздовж вул. Героїв Оборони, а замикає композицію, як і планував Д. М. Дяченко, корпус Лісотехнічного інституту. Однак стилістика архітектури ново-збудованих корпусів суперечить бароковій, встановленій першим автором. Монументальна стилістика архітектури зазначених корпусів має риси, притаманні

*Рис. 1.38. Навчальний корпус № 10.
Фото кінця ХХ ст. [28]*

*Рис. 1.39. Навчальний корпус № 11.
Фото кінця ХХ ст. [28]*

*Рис. 1.40. Комплекс будівель ННІ ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва.
Фото кінця ХХ ст.
(автор Рябченко В. І.)*

Рис 1.41. Комплекс будівель ННІ ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва. Фото кінця ХХ ст. (автор Рябченко В. І.)

громадській архітектурі 80-х років, спільні риси та архітектурно-планувальну організацію території (рис. 1.38–1.41).

Але якщо 12 та 11 корпуси візуально не поєднані з комплексом корпусів, розміщених вздовж основної композиційної вісі, то 10 корпус розпочинає її, однак, знаходячись поруч із корпусом № 4, суперечить його архітектурі (рис. 1.42–43).

Зважаючи на результати ретроспективного аналізу історії формування комплексу будівель Національного університету біоресурсів і природокористування України, варто вказати на постійні зміни як в архітектурі новозбудованих корпусів, так і побудованих на початку ХХ ст. Достеменно відомі імена більшості авторів проектів навчальних корпусів, побудованих у довоєнний період, а також тих, що проводили реконструктивні заходи після руйнувань Другої світової війни. Найвищий внесок у будівництво здійснив Д. М. Дяченко, який створив проект організації всього комплексу, однак з ряду причин реалізовано було лише його частину.

Під час дослідження нормативно-правової документації виявлено відсутність ряду документів, передбачених законодавством України. Окремі папери застаріли та потребують оновлення, тому до першочергових невідкладних заходів відноситься оновлення та оформлення таких документів:

1. Облікова картка і паспорт об'єкта культурної спадщини, оформлених відповідно до наказу Міністерства культури і мистецтв України та Державного комітету України з будівництва та архітектури від 13 травня 2004 року № 295/104 «Про затвердження форм облікової

Рис 1.42. Панорама сільськогосподарського містечка. Фото 1930-х років

Рис. 1.43. Панорама базового закладу НУБіП України по вул. Героїв Оборони. Фото початку XXI ст.

картки та паспорта об'єкта культурної спадщини», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 03 червня 2004 року за № 693/9292.

2. Технічний паспорт на об'єкт нерухомого майна, що розташований на об'єкті благоустрою, здійснюється відповідно до додатків 2 – 8, 18 до Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, затвердженій наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24 трав-

ня 2001 року № 127, зареєстрованої у Міністерстві юстиції України 10 липня 2001 року за № 582/5773.

3. Інвентаризаційна справа на об'єкт благоустрою, відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 29 жовтня 2012 р. № 550 «Про затвердження Інструкції з проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 19 листопада 2012 року за № 1937/22249.

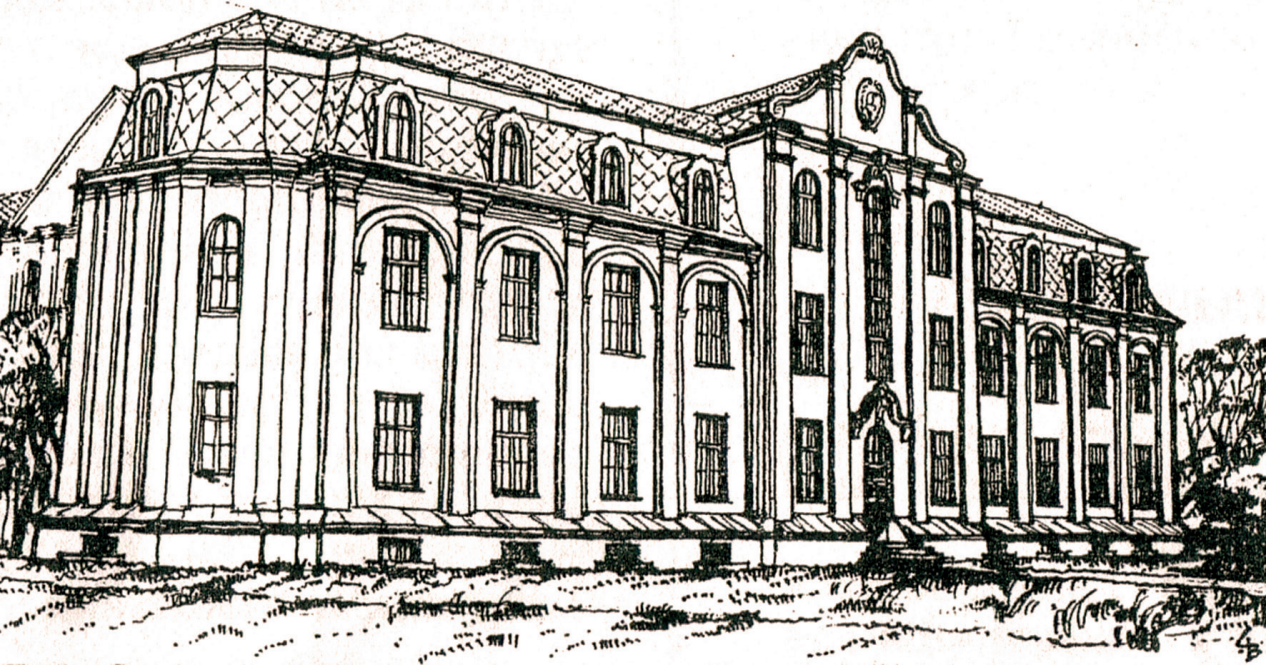
Оформлення цих документів передбачає проведення комплексу робіт, спрямованих на оцінку сучасного стану території. Для їх виконання мають бути залучені фахівці різних галузей, зокрема експерти з юриспруденції, будівництва, дендрології, геодезії, архітектури та пам'ятко-охоронних досліджень, фітопатології й ентомології, та сформовані відповідні комісії. Нині частково в деяких напрямках роботи проводяться, про що детальніше буде роз'яснено в наступних розділах.

Поряд із оновленням та створенням згаданих документів має бути затверджений концептуальний проект реконструкції території базового закладу НУБіП України, який стане основою для розроблення технічного проекту реконструкції території. Бачення авторів загальної концепції такого проекту наведено у заключному розділі. Для виконання технічного проекту має бути розроблене та затверджене завдання на проектування, в якому необхідно врахувати культурно-історичне, архітектурне та містобудівне значення пам'яток архітектури, наявних на території, їх стилістика, функціональне призначення та інші особливості.

Архітектурно-історична спадщина Д. М. Дяченка на території Національного університету біоресурсів і природокористування України

«Серед барокових споруд Дяченка особливе місце займає мурований комплекс Української сільськогосподарської академії в Голосієві [...]. Особливо примітний тут Лісотехнічний інститут. Він відзначається функціонально зумовленим плануванням і стрункістю композиції білого з зеленим дахом архітектурного об'єму, соковитою пластикою вибагливих форм фронтона, карнизів, пілястр, арок, порталу, сандриків, замків. Все це сплавлено в цілісній загальній художній формі, що відбиває чарівність стилю українського бароко, заворожує оновленням його краси»

Георгій Олександрович Лебедев,
архітектор, кандидат мистецтвознавства

2.1. Архітектор Д. М. Дяченко: біографічні відомості та роль у будівництві комплексу корпусів

Будівництво корпусів Української сільськогосподарської академії у м. Києві було зумовлено необхідністю забезпечити післяреволюційну Україну фахівцями у галузях сільського господарства і розпочато у 20-х роках ХХ ст. За окремими літературними даними замовлення щодо проекту комплексу академії Д. М. Дяченко отримав ще у 1923 році. Однак достеменно відомо, що лише у 1926 році були видані "Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві", де наведені статті та обґрунтування фахівців різних галузей сільського господарства, будівництва та архітектури щодо створення корпусів для вищого навчального закладу сільськогосподарського профілю [27]. Серед статей є публікація і Д. М. Дяченка, а також окремі креслення його проекту, загальна концепція якого була пізніше змінена. Разом із тим Д. М. Дяченко пропонував проведення конкурсу на проект сільськогосподарської академії, однак чи відбувся такий нині не встановлено. Відомо лише, що автором перших збудованих будівель був Д. М. Дяченко, який створив найцінніші в історико-культурному та архітектурному плані будівлі.

Визнання таланту проф. Д. М. Дяченка за життя, а також вірність національним традиціям української архітектури та українському бароко як найвищій стадії її розвитку стало причиною арешту видатного архітектора та, за визначенням багатьох дослідників архітектури, фундатора національної української архітектури. Відтак Г. О. Лебедев вказує на Д. М. Дяченка як на засновника барокового відгалуження українського архітектурного стилю, який спираючись на здобутки вітчизняного зодчества минулого створив ряд яскравих національно-своєрідних творів, що збагатили скарбницю української культури [24]. Найяскравішим представником українського архітектурного неobarоко, який відтворив цілу епоху в архітектурі другої половини 1920-х років, називає Д. М. Дяченка В. Чепелик [36]. У свою чергу, Ю. С. Асеев вважає його найпоспідовнішим зодчим, котрий упродовж усього свого творчого життя відстоював закономірність звернення до витоків національної архітектурної творчості та довів у своїх творах можливість такого звернення у сучасних для того часу умовах [4]. Таким чином, особливого значення набуває питання збереження навчальних корпусів № 1, 2 і 4 НУБіП України як пам'яток архітектури та культурного надбання українського народу, так і в контексті об'єктів, створених видатною постаттю в українській національній архітектурі.

Народився Д. М. Дяченко в с. Павлівка Полтавської області 14 серпня 1887 року у сім'ї шевця (за іншими даними чоботаря). Пізніше сім'я переїздить до Таганрогу, де майбутній архітектор закінчує технічне училище та працює десятником [24]. У 1907 році Д. М. Дяченко вступає до Харківського технологічного інституту, але за рік на-

вчання успішно складає іспити одразу до двох вищих навчальних закладів — Петербурзького інституту цивільних інженерів і до Академії Художеств і, за порадою батька, лишається навчатись у першому, який закінчує у 1914 році [100]. Під час навчання Дмитро Дяченко створив

Фасад міської управи у м. Ковель

Рис. 2.1. Фасад міської управи у м. Ковель за проектом Д. М. Дяченка 1914 року [36]

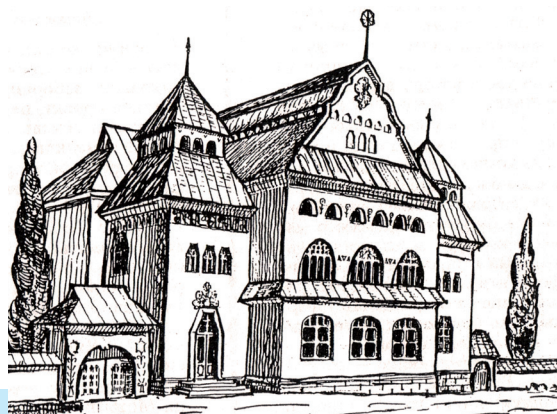

Рис. 2.2. Загальний вигляд церковно-археологічного музею у м. Кам'янець-Подільському за проектом Д. М. Дяченка, 1913 рік [36]

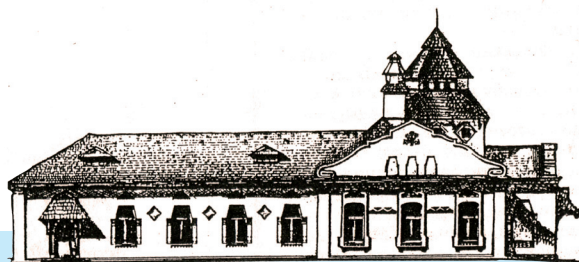

Рис. 2.3. Реконструкція проекту земської лікарні у м. Лубни Д. М. Дяченка, 1913-1915 роки [36]

та очолив об'єднання "Громада", учасники якого провадили в інституті та за його межами активну роботу з вивчення та популяризації української архітектурної спадщини і народного мистецтва, організовували конкурси на проекти споруд в українському стилі [24, 36]. Окрім того, в студентські роки Д. М. Дяченко багато подорожує Україною та виконує зарисовки старовинних церков, монастирів, а також споруд дерев'яної народної архітектури. Ще студентом Дмитро Михайлович складає конкурсні проекти Археологічного музею у Кам'янці-Подільському (I премія) і будинку Міської управи в Ковелі (II премія), а також проектує та споруджує земську лікарню у м. Лубни у формах традиційної української архітектури (рис. 2.1–2.3) [4, 24].

Після закінчення навчання з 1915 року Д. М. Дяченко працює інженером спочатку Полтавської, а потім Київської губернії, а в 1918 його обирають головою Товариства архітекторів. Однією з найбільших заслуг Д. М. Дяченко вважають заснування у 1918 році Київського архітектурного інституту – першого в Україні суто архітектурного закладу, ректором якого він був до перетворення інституту на архітектурний факультет Київського художнього інституту у 1922 році [4, 24, 36].

Упродовж 20-х років ХХ ст. Д. М. Дяченко створює найяскравіші проекти, в яких повною мірою розкриваються традиції

української народної архітектури, особливого значення надаючи ба-
роковим традиціям. Результатом
його науково-проектної діяльнос-
ті стали роботи: "Проекти по сіль-
ському будівництву" (1923); книга
"Будова села" (1926); складений
за його провідною участю альбом
"Проекти з сільського будівни-
цтва" (1926); "Альбом будівель у
колгоспах" (1930). Також Дмитро
Михайлович розробив серію про-
єктів сільського житла для різних
регіонів України, використовуючи
характерні елементи народної ар-
хітектури та враховуючи тогочасні
функціональні вимоги, а також
технічні можливості й економічну
доцільність (рис. 2.4–2.6) [4, 24, 36].

У 1931 році Д. М. Дяченка за-
арештовують за начебто участь у
"контрреволюційній націоналіс-
тичній організації", проте архі-
тектор всі звинувачення відкидає,
доводить свою невинуватість та
уникає засудження. Однак, повер-
таючись до творчості, він більше
не звертається до форм україн-
ського бароко, а спорудженням
корпусу Київського зоотехнічного
інституту (нині навчальний корпус
№ 3 НУБіП України) демонструє
спроможність працювати у кон-
структивістських формах. Пізні-
ше, у 1937 році на Першому з'їзді
Спілки архітекторів Радянської
України змушений буде зазначи-
ти: "Я брал формы киевского бар-
рокко [...], и хотя я их не копи-
ровал, но старался пересадить на те

объекты, которые строил [...]. С того времени я от этого стиля отошел
совершенно, увидел, что стиль современной советской архитектуры не
может иметь места в формах киевского барокко, тем более барокко, ко-
торое в большинстве своих памятников имеет характер клерикальный,
церковный, и я, совершенно самостоятельно, продумавши, прочув-
ствовавши, пришел к заключению, что то были искания, быть может,

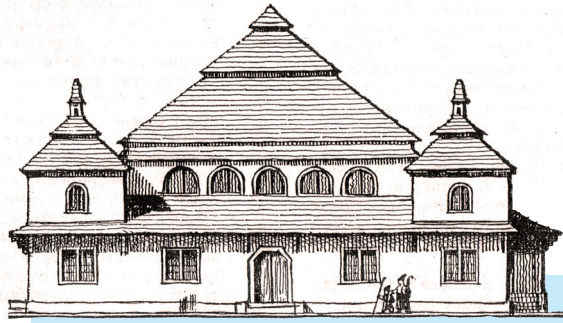

Рис. 2.4. Фасад "Сільбуду"
за проектом Д. М. Дяченка 1924 року [36]

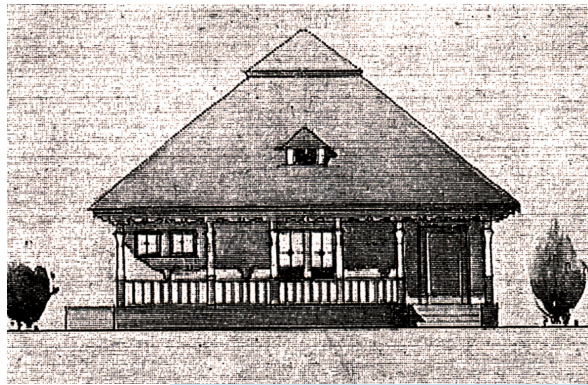

Рис. 2.5. Сільський будинок.
Рисунок Д. М. Дяченка, 1930 р. [24]

2.6. Фасад сільського будинку для Лісостепу
з проекту Д. М. Дяченка, 1930 р. [24]

не совсем удачные в смысле идеологическом, во всяком случае то была полоса ошибок [...], с 1930 года я в этом стиле совершенно не работаю” [36]. Варто зауважити, що В. Чепелик звертає увагу на те, що Д. М. Дяченко під час свого виступу замінює слово “українське” на “київське” бароко, адже саме слово “українське” становило небезпеку репресій [36]. Звичайно, період, про який згадує Дмитро Михайлович, був не смугою помилок, а найяскравішим у його творчості, пам’ятки якого збереглися донині. На думку Г. О. Лебедева, у 1920-х роках, поряд з проектуванням будівель для села, талант Д. М. Дяченка набагато яскравіше розкрився в міській монументальній архітектурі, де він спирався на форми українського бароко II половини XVII ст. [24]. Характерними ознаками цього стилю є вільна композиція архітектурного об’єму, монументальні білі стіни і високі темні дахи, ошатна та виразна пластика фасадів, вибагливі фронтони, ліпний орнамент. Доробок майстра в цьому стилі великий і різноманітний, однак не всі споруди або навіть комплекси були споруджені. Серед перших слід відзначити проект Гідроелектричної станції на р. Десенка у 1924 (рис. 2.7), конкурсні проекти споруд “Держпрому” та Будинку уряду у Харкові (1925), Київського залізничного вокзалу (1927) (рис. 2.8).

Однак всі без винятку дослідники творчості Д. М. Дяченка та архітектури 1917–1930 років особливого значення надають комплексу будівель Української сільськогосподарської академії у м. Києві (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України), спорудженого упродовж 1926–1931 роках. (рис. 2.9–2.12) [4, 24, 27, 36]. Зокрема В. В. Чепелик відносить комплекс будівель Української сільськогосподарської академії до числа найкращих архітектурних

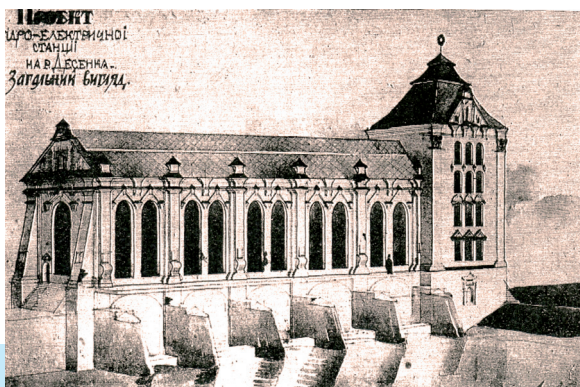

Рис. 2.7. Загальний вигляд гідроелектростанції на р. Десенка за проектом Д. М. Дяченка, 1924 р. [24]

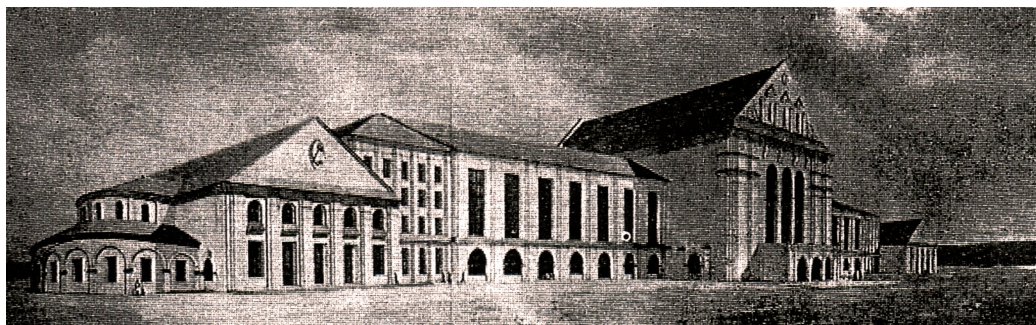

Рис. 2.8. Загальний вигляд Київського залізничного вокзалу за проектом Д. М. Дяченка, 1924 р. [24]

об'єктів Києва [37]. А Г. Лебедев відзначає особливе місце корпусу Лісотехнічного інституту: «Особливо примітний тут (на території студмістечка — прим. автора) Лісотехнічний інститут. Він відзначається функціонально зумовленим плануванням і стрункістю композиції білого з зеленим дахом архітектурного об'єму, соковитою пластикою вибагливих форм фронтону, карнизів, пілястр, арок, порталів, сандриків, замків. Все це сплавлено в цілісній загальній художній формі, що відбиває чарівність стилю українського бароко, заворожує оновленням його краси» [24].

Під тиском критики та загрозою арешту Д. М. Дяченко починає проектувати у стилі конструктивізму, «доводячи спроможність» оперувати його прийомами. Першим доробком у цьому стилі став навчальний корпус Київського зоотехнічного інституту, споруджений у 1929–1931 роках, вирішений у геометричних формах об'ємів та плоских перекриттями. Як відзначає Г. О. Лебедев, фасад новобудови ніби доводить перевагу, побудованих раніше у стилі українського бароко, корпусів факультетів КСП та Київського агрохімічного інститутів, які її оточують [24]. Останньою ж спробою проектування у формах українського бароко стала Клініка Київського ветеринарного інституту (нині навчальний корпус № 6 НУБіП України). Критичні статті до використання Д. М. Дяченком (і не лише ним) форм українського бароко можна зустріти і після звернення до форм конструктивізму та навіть у післявоєнний період [33, 38].

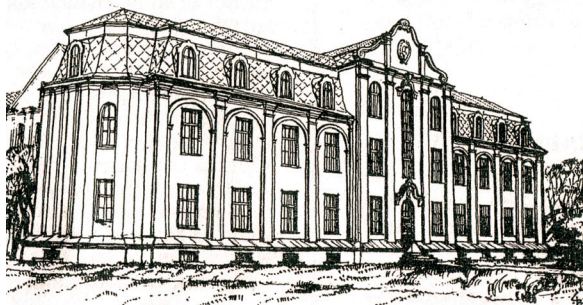
У 30-х роках ХХ ст. в архітектурній практиці України панувала офіційно схвалена орієнтація на класичну архітектурну спадщину.

Рис. 2.9. Гуртожиток для професорсько-викладацького складу Лісотехнічного інституту, 1927 рік [36]

2.10. Навчальний корпус Лісоінженерного факультету [37]

2.11. Навчальний корпус Київського агрохімічного інституту [37]

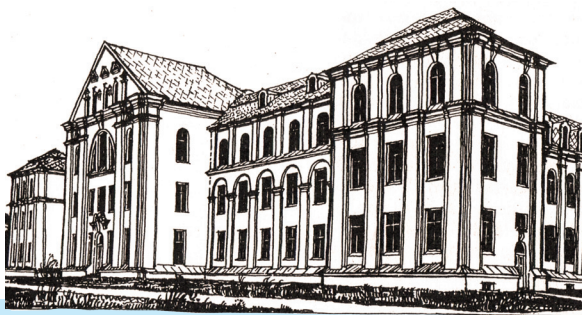

Рис. 2.12. Навчальний корпус Київського інституту механізації та електрифікації сільського господарства [37]

У цьому контексті проходила і творчість Д. М. Дяченка, яка, як і раніше, була неоднозначною. Одним із найкращих творів стала Торговельна академія, споруджена упродовж 1934–1937 років (рис. 2.13).

Автор використовує форми класицизму та створює стрункий за композицією і строгий за формами головний фасад, художній образ якого, за визначенням Г. О. Лебедева, відбиває діловий характер профілю вищого

навчального закладу. За проектами цього напрямку були споруджені будівлі за межами України: санаторій у Кисловодську (1933–1935 рр.), Ташкентський сільськогосподарський інститут (1936–1936 рр.), Гідромеліоративний технікум у Поті (1936–1939 рр.) [24].

Однак, незважаючи на успіхи у професійній діяльності, загроза репресій залишилася і у 1937 році Дмитро Михайлович разом із сім'єю переїжджає до Москви. Працює на різних посадах, бере участь у з'їзді Спілки архітекторів Радянського Союзу та обирається членом-кореспондентом Академії архітектури СРСР. Незважаючи на це, на початку Другої світової війни у 1941 році Д. М. Дяченка заарештували та відправили до ГУЛАГу, де 21 травня 1942 року він помер. У 1957 році архітектора було реабілітовано посмертно [36].

Аналізуючи біографію Д. М. Дяченка та внесок його у будівництво корпусів Національного університету біоресурсів і природокористування України доцільно зауважити, що об'єкти культурної спадщини згаданого університету споруджені видатним архітектором у різних архітектурних стилях. Окрім того, навчальні корпуси № 1, 2 і 4 НУБіП України, на думку багатьох дослідників, є найкращими творами Д. М. Дяченка, та відносяться до найцінніших зразків національ-

Рис. 2.13. Фасад корпусу Торговельної академії у м. Києві (1934–1937 рр.) [24]

ної архітектури 20–30-х років XX століття. Створення навчального корпусу № 3 у стилі конструктивізму зумовлено суспільно-політичною ситуацією, яка спричинила необгрунтовані звинувачення архітектора у націоналізмі за використання елементів, притаманних українському бароко, в архітектурі раніше побудованих навчальних корпусів та гуртожитків, особливо корпусу Українського лісотехнічного інституту (нині навчальний корпус № 1 НУБіП України). Саме вірність традиціям української національної архітектури, втілена зокрема в архітектурі окремих корпусів НУБіП України, стала причиною репресій, арешту та загибелі видатного архітектора.

2.2. Історико-культурний аналіз, архітектурні особливості (атрибуція, планово-просторове і стильове рішення) та визначення цінності окремих корпусів

Будівництво корпусів Української сільськогосподарської академії, як зазначалося вище, розпочинається із спорудження будівлі Київського лісотехнічного інституту. Після розробки основних проектів та внесення змін Д. М. Дяченко тримав весь процес спорудження під особистим контролем. Матеріалом для стін та склепінь була цегла, яку добували розбираючи зруйновані під час громадянської війни будинки Києва, а також недобудовану дзвіницю на території Звіринця. В. Чепелик детально описує архітектуру корпусу № 1 НУБіП України згідно з проектом Д. М. Дяченка. Зокрема зазначає, що аудиторії корпусу були орієнтовані на сонячні румби та мали добре освітлення.

Головний фасад складається з п'яти частин: центр визначав висунутий уперед ризаліт, прикрашений шістьма пілястрами з корінфськими капітелями і великим активним за лініями фронтоном (див.рис. 1.9). Обіч центрального ризаліту фронтальні стіни, заповнені аркатурою на першому поверсі і лопатками на другому, трохи відступають [36]. Окрім того, композиція головного фасаду пов'язана з внутрішньою структурою будівлі. У центральному п'ятивіконному ризаліті, увінчаному двоярусним криволінійним фронтоном, на першому поверсі міститься сходовий хол, оточений двоярусною аркадою, який став центром споруди (рис. 2.14).

На другому поверсі знаходиться актові зала, що виділяється найбільшими арковими вікнами. Великим аудиторіям відповідають тридільні одновіконні

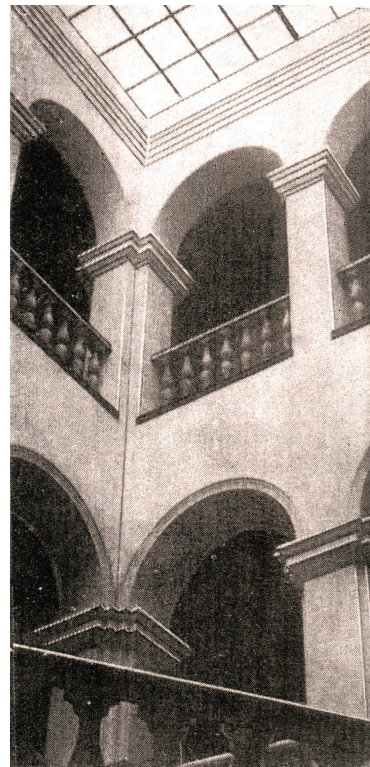

Рис. 2.14. Хол корпусу № 1. Фото 20-х років XX ст. [37]

ризаліти на флангах [18]. По центру фронтона знаходиться ліпнина з тематичним рослинним орнаментом, в основі якого стилізовані листочки дуба. Тим самим автор підкреслював розміщення у корпусі Київського лісотехнічного інституту. Автором чітко прораховані пропорції будинку вцілому та його окремих частин, бездоганно визначена масштабність стала безумовним досягненням його успіху.

Високу оцінку новозбудований корпус отримав від проф. М. Макаренка, О. Попова та ін. У творі Д. М. Дяченка побачили вдалу спробу “відродити український архітектурний стиль” [36]. За часів окупації м. Києва у 1941–1943 роках фашистськими загарбниками корпус був майже зруйнований, однак відразу після закінчення війни розпочалися роботи з його реконструкції. Проект реконструкції був завершений до жовтня 1945 року, а введення в експлуатацію відбулося за п’ять років. Проект реконструкції, а також акти здачі в експлуатацію дають вичерпну інформацію щодо періоду будівельних та проектних робіт, а також їх вартості [32].

Архітектурний стиль корпусу після реконструкції не змінився, однак був надбудований третій поверх та подовжені бічні крила з боку подвір’я. Автори проекту В. А. Созанський та П. Ф. Петрушенко збільшили площу корпусу, зберігаючи стилістику Д. М. Дяченка [18; 24]. Фронтон центрального ризаліту був піднятий на висоту одного поверху (рис. 2.15). Однак всі його елементи залишилися, зокрема коринфські капітелі та тематичний орнамент, які можна спостерігати і нині та можна порівняти з проектом Д. М. Дяченка (рис. 2.16–2.17).

Поблизу навчального корпусу № 1 знаходиться житловий будинок на дев’ять квартир, який раніше був гуртожитком для профе-

Рис. 2.16. Орнамент на фронтоні навчального корпусу № 1. Фото 2014 р.

Рис. 2.15. Центральний ризаліт навчального корпусу № 1. Фото 2014 р.

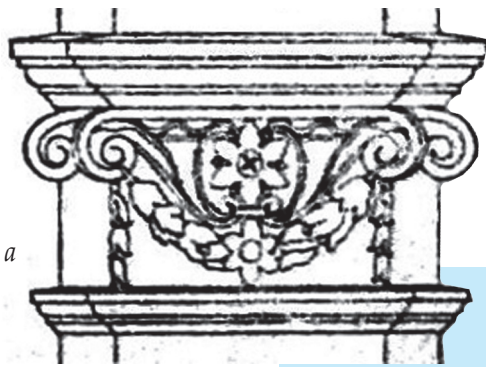

Рис. 2.17. Капітель навчального корпусу № 1
(а — з проекту Д. М. Дяченка; б — фото 2014 р.)

сорсько-викладацького складу, побудований у 1928 році за проектом Д. М. Дяченка та В. Обремського. В. Чепелик описує лаконічні помешкання зі спрощеним плануванням. Невеликий розмір будинку, дрібний ритм архітектурних деталей, ритмічність вікон надають будівлі граціозної мініатюрності (див. рис. 1.27, 2.9) [36].

Загальна композиція будівлі має симетричний характер. Чоловий і тильний фасади оздоблені фланговими ризалітами. Архітектурна композиція фасаду ґрунтується на зіставленні вертикальних площин тривіконних ризалітів з горизонтально розчленованою п'ятивіконною виступаючою частиною. Наріжжя ризалітів підкреслено пілястрами, аркові отвори першого поверху завершені трикутними сандриками, другого — аркатурою (рис. 2.18). Важливу роль в архітектурі будівлі відіграють високі художньо оздоблені димарі для пічного опалення [18].

В архітектурі будівлі крізь барокову стилістику ледь простежується вплив модерну. Житловий будинок доповнює монументальну архітектуру навчального корпусу [36]. Згідно з проектом 1925 року такі гуртожитки мали розміщуватися біля кожного навчального корпусу, однак побудовані не були. Реконструкції будівлі не проводилися (рис. 2.19). Нині корпус віднесений до реєстру пам'яток архітектури місцевого значення.

Рис. 2.18. Фасад професорського гуртожитку № 1.
Фото середини ХХ ст. [24]

Рис. 2.19. Фасад професорського гуртожитку № 1. Фото 2014 р.

Рис. 2.20. Східний фасад навчального корпусу № 2. Фото 2014 р.

Наступним спорудили корпус № 2 (на момент створення Київського агрохімічного інституту), який став більшим за попередній, складнішим за композицією та іншим за архітектурою. Корпус бічним фасадом звернений до навчального корпусу № 1, а чоло до вул. Героїв Оборони, вздовж якої розміщені інші корпуси (рис. 2.20).

Бічний фасад має завершений вигляд та розчленований на п'ять частин. Середня частина обіймає три вікна, на головній її осі — портал і видовжене вікно сходової клітки, добре промальований за своїми формами фронтон увінчує цей ризаліт [36] (рис. 2.21). У центрі фронтону розміщена ліпнина з тематичним орнаментом, на якому зображена колба (рис. 2.22).

Тонка стіна східного фасаду тектонічно підсилена лопатками і оздоблена декоративними архівольтами над прямокутними вікнами, що створює своєрідну аркатуру, надаючи фасаді особливий виразності. Витягнуті лопатки і дуже стрункі вікна підкреслюють стрімкий ритм вертикалей, завдяки чому фасад вирізняється динамікою, яку зрівноважує дах.

Східний фасад побудований на основі контрасту площини стіни та об'єму даху [36]. Незважаючи на довершеність композиції східного фасаду, він не конкурує з фасадом першого корпусу, який домінує. Головний фасад корпусу № 2 вирізняється за визначенням В. Чепелика “аскетичним раціоналізмом”, який підкреслює пишність та домінування першого, а східний фасад слугує своєрідним художнім мостом між корпусами.

Головний фасад має дисиметричну композицію, в якій середній ризаліт зі східчастими лопатками, розкрепованими карнизами і трикутним фронтоном вносить в архітектуру фасаду офіційність (див. рис. 1.17). Фасади корпусу оформлені однотипно з використанням лучкових міжвіконних пілястр, наближених до тосканського ордену, витягнутих площинних арок на всю висоту фасадів, різноманітних за формою віконних і дверних прорізів. Істотну стилістичну роль відіграють двоповерхові крила з плоскими фасадними арками, яким на масивному масандровому даху відповідають люкарни у фігурному обрамленні. По осі фасаду розташований отвір входу та запозичене з форм конструктивізму вертикальне вікно сходової клітки, які мають півкруглі завершення, акцентоване замковим каменем в оточенні зустрічних валют. Південний і північний фасади мають простішу пластику. Значні виступи східних крил зрівноважують флангові тридільні площини з прорисованими за допомогою карнизних гуртів трикутними декоративними фронтами на рівні третього поверху [18].

Корпус № 4, побудований по вул. Героїв Оборони до 1930 року, був найбільшим та претендував стати головним. Стилiстика фасаду близька до корпусу № 2, однак архітектурна композиція має значні відмінності.

За даними паспорта архітектуру корпусу виконано у стилі українського модерну з творчим використанням історичних форм українського бароко. Центральний блок — триповерховий. Головний фа-

Рис. 2.21. Ризаліт східного фасаду навчального корпусу № 2. Фото 2014 р

Рис. 2.22. Орнамент на фронтоні східного ризаліту навчального корпусу № 2. Фото 2014 р.

2.23. Головний фасад навчального корпусу № 4. Фото середини ХХ ст.

Рис. 2.24. Центральний ризаліт головного фасаду навчального корпусу № 4. Фото 2014 р.

2.25. Фронтон центрального ризаліту головного фасаду навчального корпусу № 4. Фото 2014 р.

сад має центральний і два бічні ризаліти (рис. 2.23–2.24).

На висоту двох поверхів фасад прикрашає декоративна аркатура, яка виступає над поверхнею стіни. На рівні третього поверху стіна розчленована пілястрами і відокремлена від другого поверху карнизом. Завершує стіну бароковий карниз, який має невеликий винос. Центральний вхід розміщений по вісі центрального ризаліту та орієнтований до Голосіївського лісо-

парку. Арочний отвір прикрашений сандриком у вигляді двох валют, що спираються на виступаючі зі стіни капітелі. Центральний ризаліт увінчаний трикутним фронтоном з трьома арочними отворами, над якими розташовані трикутні сандрики. Площина фронтону симетрично прикрашена декоративним орнаментом та архітектурними елементами у вигляді пілястр та сандриків (рис. 2.25). На фасаді, який виходить до вул. Героїв Оборони, центральному ризаліту відповідає ніша, увінчана хвилястим фронтоном (рис. 2.26). Бічні крила завершуються масандровим поверхом та арочними вікнами. Кольорове рішення ха-

рактерне для барокової архітектури — на блакитних площинах стін виділяються білі архітектурні деталі [19].

За даними паспорта третій поверх був добудований після Другої світової війни. Однак інших джерел, які б підтвердили таку інформацію, не виявлено. Також виявлено інформацію, що цокольний поверх бічних крил зі сторони вулиці мав відкриті аркові лоджії, які пізніше були замуровані [18].

У цей же період Д. М. Дяченко працює над спорудженням двох студентських гуртожитків (нині гуртожитки № 2 і 3) та використовує при цьому спрощені форми бароко, серед яких стрій лопаток та сандрик над входом (рис. 2.27–2.28).

Будинки ідентичні за архітектурним рішенням. Окремі автори відзначають стриманість класичних форм деяких елементів неукраїнського

стилю, зокрема трапецієподібне обрамлення вікна над центральним входом, картуші і волюти над входами та сходові клітки. Композиція фасадів ритмічна. Простінки на поверхах оформлено високими пілястрами, що підтримують круговий карниз. Осі головних прямокутних отворів центрального входу підкреслено прямими аттиками (рис. 2.29).

2.26. Фасад навчального корпусу № 4 зі сторони вул. Героїв Оборони. Фото 2014 р.

Рис. 2.27.
Фасад студентського гуртожитку № 2. Фото 2014 р.

Рис. 2.28. Сандрик над другорядним входом у студентський гуртожиток № 2. Фото 2014 р.

Рис. 2.29. Центральний вхід гуртожитку № 2. Фото 2014 р.

Сходові клітки з арковими вхідними отворами на тильних фасадах освітлені суцільним вертикальним заскленням. Будівлі гуртожитків мають велике архітектурне та містобудівельне значення як первісні об'єкти Української сільськогосподарської академії [18].

Характеризуючи архітектуру навчального корпусу № 6 (на момент будівництва клініки Київського ветеринарного інституту), доцільно звернути увагу на спрощені прийоми барокових форм. Архітектурний об'єм будівлі має

прості форми, позбавлені архітектурних деталей, виразність фасаду забезпечується контрастом підкресленого трикутним фронтоном ризаліту і його бокових крил, рівних площин стін і різних прямокутних вікон з частим переплетенням та шестикутним обрамленням входу (рис. 2.30) [24].

За допомогою мінімальних засобів виразності автор зміг надати національної своєрідності будівлі з простою об'ємно-просторовою структурою. "Вікна корпусу — прямокутні, фронтон — аскетичний, портал — спрощено модерністичний" — так характеризує архітектуру навчального корпусу № 6 В. Чепелик і підкреслює, що з кожним наступним об'єктом Дмитро Михайлович спрощує вдалу композицію, знайдену в архітектурі першого навчального корпусу [37]. Основним засобом виразності є ритм і форма віконних прорізів, позбавлених обрамлення [18]. Бічні крила були одноповерховими і лише у 1970-х роках був надбудований другий поверх (див. рис. 1.20–1.21). Будівля корпусу

Рис. 2.30. Фасад навчального корпусу № 6. Фото 2014 р.

№ 6 НУБіП України стала останнім творінням Дмитра Михайловича, де використані елементи українського бароко.

У 2002 році навчальний корпус № 6 був реконструйований, однак колір фасаду та даху були змінені, але масштабних перебудов не проводили (див. рис. 1.20 і 2.30).

На думку Ю. С. Асеева і Б. М. Дяченка, архітектура корпусів, побудованих Д. М. Дяченком упродовж 20-х років, надзвичайно лаконічно вписувалась у ландшафт з його багатовіковими дубами і м'якими абрисами заліснених пагорбів. Схвальні відгуки комплексу споруд були від сучасників Дмитра Михайловича. Саме популярність архітектора викликала ряд критичних статей та звинувачення у націоналізмі, що спричинило відхід архітектора від барокових форм та елементів національної української архітектури.

Звернення до форм конструктивізму зумовлювалося небезпекою репресій з боку тогочасної влади. Результатом такого звернення став навчальний корпус № 3 (на момент створення корпус Зоотехнічного інституту), споруджений у 1931 році. Архітектура корпусу має надто прості геометричні форми і плоскі перекриття.

Головний фасад навчального корпусу № 3 характеризується рівною площиною стін головного фасаду, одноманітно розробленими віконними і дверними прорізами і увінчаний невиразним карнизом (рис. 2.31). На думку Г. О. Лебедева, корпус випадає із загального архітектурного ансамблю.

Під час реконструкції корпусу, проведеної «Облпроект» у 1961 році І. Дабадян, Л. Л. Семенюк, Л. А. Себесевич та А. Л. Краснянський, для зменшення протиріч між корпусами, надали конструктивістським формам класичних рис за рахунок використання сучасних прийомів поєднання композиції з елементами класичної орденної системи (див. рис. 1.26) [24]. Авторами було збережено планувальну структуру, а центральну частину підвищено на один поверх. Композиція корпусу симетрична, у плані видовжена з п'ятьма ризалітами на чоловому південному фасаді, який характеризується чітким ритмом однакових віконних прорізів, які тільки у верхньому поверсі мають півциркульні перемички. Профіль вінцевого карнизу має спрощений характер. Центральний п'ятивіконний ризаліт акцентовано трикутним фронтоном із скульптурним державним гербом у тимпані. До головного входу у профільованому рамковому обрамленні підводить багатоступінчастий ганок [18]. З кінця ХХ ст. по 25 жовтня 2013 року корпус № 3 виконував функцію адміністративного. Однак після пожежі, внаслідок якої зруйновано дах та пошкоджено більшість приміщень, корпус перебуває в аварійному стані.

Рис. 2.31. Фасад навчального корпусу № 3. Фото 1930-х рр.

В цьому контексті варто звернути увагу на те, що у період роботи Д. М. Дяченка над будівництвом корпусів тодішньої Української сіль-

ського господарської академії, адміністративний корпус споруджений не був, однак проектні пропозиції передбачали його створення, що зазначено на схемі 1925 року (див. рис. 1.1). Стиль та масштаб адміністративного корпусу можна оцінити з креслень фасаду та планів поверхів, які наведені у “Матеріалах до влаштування Всеукраїнської сільськогосподарської академії в Києві”. Корпус більший за навчальні, а його фасад має пишніше оздоблення (див. рис. 1.7–1.8).

На окрему увагу заслуговують будівлі гуртожитків № 1 і 4, які характеризуються наявністю класичних рис. Архітекторами першого (за літературними даними) були В. А. Созанський та Г. І. Копоровський [12]. Однак внаслідок подій Другої світової війни корпус був зруйнований, а упродовж 1951–1955 рр. за проектом В. А. Созанського була проведена його реконструкція. В результаті був надбудований верхній поверх та оформлений фасад [18]. Архітектурне оздоблення виконано у формах радянської неокласики. Центр головного фасаду виділено портиком, що виступає, фланги — неглибокими ризалітами з гранчастими еркерами на другому поверсі, які збереглися з 1938 р. та балконами на надбудованому четвертому (рис. 2.32). Портник при вході утворений чотирма пілонами, з'єднаними лучковими арками, які підтримують

Рис. 2.32. Центральний вхід у гуртожиток № 1. Фото 2014 р.

балкон четвертого поверху. Капітелі пілонів наближені до коринфських. Вікна другого і третього поверхів мають спільне облямування, завершені сандриком. Перед трьома отворами на другому поверсі над порталом улаштовано балкон з балюстрадою [18].

Студентський гуртожиток № 4 знаходиться по вул. Бурмистенка, зведений у довоєнний період, однак як і перший був зруйнований під час Другої світової війни. Архітектори гуртожитку № 4 не встановлені. Архітектурна композиція фасаду — симетрична та має риси, притаманні неокласицизму радянської архітектури повоєнної доби. Архітектурне вирішення екстер'єру підпорядковано класичній тектонічній схемі — ритмічне розміщення вікон, перший поверх рустований у вигляді великих квадратів, верхні поверхи з гладенькими площинами, периметральний антаблемент з вінцевим карнизом має мультіони

на чоловому фасаді. Балкони розміщені на торцях бічних крил та в центрі головного фасаду (рис. 2.33).

Вісь парадного входу в глибині курдонера підкреслено ризалітом завширшки у три віконні прорізи, на першому поверсі якого — частина приміщення вестибюля, на верхніх — чотириколонний портик з великих колон трансформованого доричного ордену, увінчаний прямолінійним аттиком (рис. 2.34).

Капітелі колон прикрашено іоніками, шийки — розетками. В межах портика розташовані балкони з балюстрадним огороженням на другому та третьому поверхах і гранчастим — на четвертому. На фасадах крил з боку курдонера знаходяться лоджії з арковим лучковим завершенням (на другому поверсі), уступчастим (на третьому) і півциркульним (на четвертому) (рис. 2.35). Декоративне оздоблення (розетки, балясини, кронштейни та ін.) виготовлене з бетону [18].

Рис. 2.33. Фасад студентського гуртожитку № 4.
Фото 2014 р.

Рис. 2.34. Центральний вхід у гуртожиток № 4. Фото 2014 р.

Рис. 2.35. Лоджії бічного крила гуртожитку № 4.
Фото 2014 р.

До цінних в історико-культурному та архітектурному плані варто віднести будівлю навчального корпусу № 5 (на момент створення — навчально-технічної майстерні з ремонту сільськогосподарських машин КСП), споруджену, як зазначалось вище, у 1940 році за проектом С. Зарайського. План будівлі — П-подібний, стіни центрального двоповерхового об'єму — цегляні, бічні одноповерхові крила утворюють дворовий курдонер. Композиція чолового фасаду симетрична тридільна. Центральна двоповерхова частина завершена карнизами, вісь симетрії підкреслена тамбуром входу, який несе вузький балкон з балюстрадною огорожею (рис. 2.36). На балкон виходить найбільше квадратне вікно. Наріжжя двоповерхової частини акцентованоobelісками на масивних стовпах. Прямокутні віконні прорізи різної ширини оздоблені рамковими лиштвами з прямими сандриками. Відкриті торцеві стіни двоповерхового об'єму оформлені фільонками та завершені трикутними щипцями з півкруглим горищним вікном [18].

Рис. 2.36. Фасад навчального корпусу № 5.
Фото 2014 р.

Нині архітектура корпусу майже не зазнала змін та є цінним зразком неокласицизму радянської доби.

У результаті проведеного аналізу охарактеризовано архітектурний стиль та основні елементи об'ємно-просторової структури найцінніших в історико-культурному та архітектурному плані будівель Національного університету біоресурсів і природокористування

України. Отже, найціннішими архітектурними об'єктами є навчальні корпуси № 1, 2, 4 та житловий будинок біля першого корпусу (нині приватизований), побудовані у стилі українського бароко. Окрім зазначених корпусів Д. М. Дяченко спроектував навчальний корпус № 6 та два студентські гуртожитки, використовуючи елементи українського національного стилю, хоча й у спрощеній формі. Єдиною спорудою, створеною архітектором у конструктивістських формах, є навчальний корпус № 3, який був змінений під час його реконструкції у 1961 році, а нині перебуває в аварійному стані. Корпус № 3 стилістично не пов'язаний з комплексом споруд, створених у стилі українського бароко та вносить дисонанс у загальну композицію. Однак існують документи, що дають змогу уявити, яким бачив адміністративний корпус автор проекту всього студмістечка та можуть бути використані при його реконструкції.

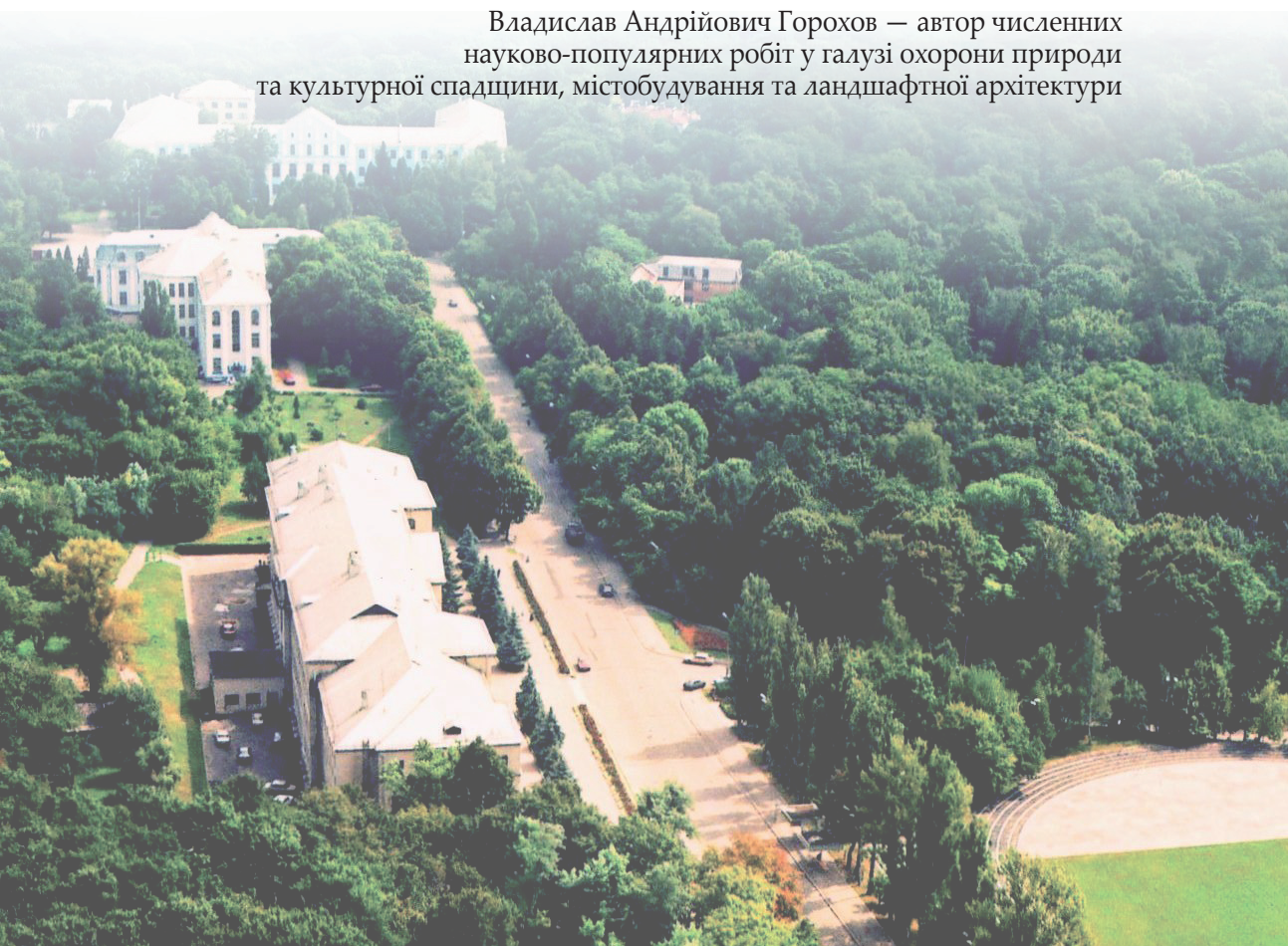
Важливою особливістю комплексу будівель НУБіП України є наявність в їх архітектурі трьох основних напрямів перших пореволюційних років, а саме: використання форм українського бароко (навчальні корпуси № 1, 2, 4 і 6; студентські гуртожитки № 2 і 3); орієнтування на засади конструктивізму (навчальний корпус № 3); застосування прийомів архітектурної класики (студентські гуртожитки № 1 і 4, навчальний корпус № 5).

Розділ 3

Комплексний аналіз сучасного стану території навчальних корпусів № 1–4

*«Вузовский комплекс — это один из главных элементов городской среды,
требующий особого отношения и места в планировочной
и организационной структуре города»*

Владислав Андрійович Горохов — автор численних науково-популярних робіт у галузі охорони природи та культурної спадщини, містобудування та ландшафтної архітектури

3.1. Аналіз містобудівельної ситуації та мікроклімату території об'єктів дослідження

З метою надання об'єктивної оцінки території корпусів № 1–4 НУБіП України необхідне проведення комплексного аналізу, важливим етапом якого є оцінка містобудівельної ситуації та мікрокліматичних особливостей, що мають значний вплив на формування проектних пропозицій в подальшому.

Розташування території корпусів НУБіП України історично було запроєктоване на периферії міста в межах Голосіїво на верхів'ї пагорба серед Голосіївського лісу. Але у зв'язку з розширенням, розбудовою міста на даний час територія вже входить у межі міста та знаходиться у периферійному районі останнього, що відповідає вимогам, які висуваються до розміщення ВНЗ природничо-наукового профілю; два інші дослідні об'єкти розміщуються в прицентральному сельбищному районі Києва, що також відповідає вимогам будівельних норм, які передбачають таке розташування установ технічних наук.

Ансамбль корпусів розміщений на вершині пагорба хвилястого рельєфу. З північної сторони житлові масиви та транспортні шляхи знаходяться досить близько, але відмежовані від корпусів масивами парку ім. М. Рильського. З південної сторони на значній площі простягається територія Голосіївського лопарку. Самі корпуси розміщені вздовж автомобільної дороги місцевого значення. Кожен корпус має свою прилеглу територію, яка є частиною базового закладу НУБіП України. Корпуси, незважаючи на розміщення на підвищеному рельєфі, не проглядаються з міста, адже оточені насадженнями (рис. 3.1). Однак за

даними 1939 р., студентський гуртожиток № 1 було видно з Києва [12].

Місцем розташування корпусів і зумовлюються мікрокліматичні особливості зазначених територій, які відіграють важливу роль у подальшому формуванні пропозицій щодо їх реконструкції.

Територія начального корпусу № 1 поділяється на дві частини: територія перед фасадом — зорієнтована на захід, та задній

*Рис. 3.1. Аерофотозйомка 1998 року фрагмента території (навчальні корпуси № 1 і 2, Ботанічний сад).
Фото В.І. Рябченка*

двір — зорієнтований на схід. Обидві частини мають достатній рівень сонячного освітлення, але у зв'язку з формою будівлі деякі ділянки заднього двору перебувають у затіненні.

Навчальний корпус № 2 зорієнтований на схід (до вул. Генерала Родімцева) та на південь (до вул. Героїв Оборони), де розміщений центральний вхід. Саме ця територія постійно знаходиться під дією прямих сонячних променів. Однак наявність значної кількості дерев першої величини зумовлює затінення центральної частини перед фасадом корпусу.

Територія навчальних корпусів 4 може бути умовно поділена на дві частини: територія перед фасадом — зорієнтована на північ і постійно перебуває у затіненні, та задній двір — зорієнтований на південь (до вул. Героїв Оборони), тому постійно знаходиться під дією сонячних променів. Варто зазначити, що у зв'язку з конструкцією дахів корпусів, які мають ухил, тобто скат від дощу, та відсутність водовідводної дренажної системи, на території завширшки 2–3 м по периметру від стін будівель спостерігається підвищена вологість. Також підвищену вологість має вся територія корпусу № 4 у зв'язку з мікропониженням рельєфу та близьким розміщенням насаджень Голосіївського лісопарку. Підвищення температури влітку та пониження взимку спостерігається на відкритих заощених майданчиках перед головними входами до корпусів.

Мікрокліматичні особливості території навчального корпусу № 3 подібні до попередніх — постійний вплив прямого сонячного освітлення фасаду по вул. Героїв Оборони та затінення зі сторони лісопаркового масиву. Однак варто звернути увагу на значну площу асфальтного покриття перед центральним входом у корпус, що спричиняє підвищення температури у цій частині.

За результатами аналізу містобудівельної ситуації та мікроклімату території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України можна зробити наступні висновки. Завдяки відмежуванню території деревними масивами Голосіївського лісопарку від забудов міста з'являється можливість створення будь-якого ландшафту, не вносячи дисгармонії та стилістичного контрасту з іншими територіями та будівлями. Мікрокліматичні особливості характеризуються наявністю ділянок, які упродовж дня знаходяться під впливом прямих сонячних променів та тих, що перебувають у постійному затінку, де спостерігається надмірне зволоження ґрунту. Відповідно при доборі рослин для формування насаджень в їхньому асортименті мають бути враховані наведені особливості.

3.2. Функціональне зонування та об'ємно-просторова організація території

Однією з найважливіших характеристик територій вищих навчальних закладів є їх функціональне зонування, яке забезпечує удосконалення планувальної структури та архітектурно-просторової композиції території.

Розглядаючи сучасну архітектурно-планувальну структуру території базового закладу НУБіП України варто зауважити, що вона побудована прийомами лінійної схеми зонування, яка задовольняє динаміку навчального процесу. Окрім того, територія характеризується наявністю всіх функціональних зон, передбачених нормативними документами (ДБН В.2.2-3-97 та ДБН 360-92**України, а також довідковому посібнику до СНИП 2.08.02-89 і СНИП 2.07.01-89), а саме: навчальна, навчально-виробнича, навчально-дослідна, адміністративно-громадська, житлова зона студентських гуртожитків, професорсько-викладацького складу, науковців та обслуговуючого персоналу, фізкультурно-спортивна, оздоровчо-паркова та зона інженерно-технічного і господарського обслуговування (рис. 3.2).

- Навчальна зона
- Навчально-виробнича зона
- Навчально-дослідницька зона
- Адміністративно-громадська зона
- Житлова зона студентських гуртожитків
- Житлова зона професорсько-викладацького складу
- Фізкультурно-спортивна зона
- Оздоровчо-паркова зона
- Зона інженерно-технічного і господарського обслуговування

Рис. 3.2. Схема функціонального зонування базового закладу

Основою архітектурно-планувальної структури є композиційні вісі, які визначають загальну композиційно-просторову організацію як міського, так і ландшафтного середовища. На території НУБіП України було визначено чітку вісь, яка пролягає через всю територію по вул. Героїв Оборони (рис. 3.3).

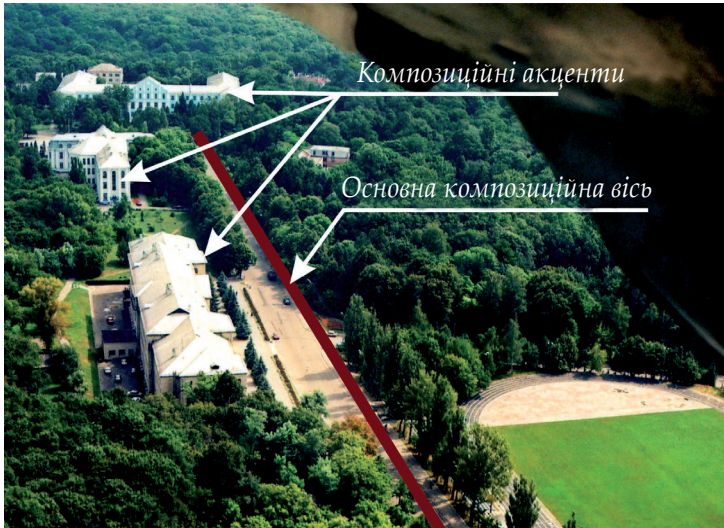

Рис. 3.3. Основна композиційна вісь території та окремі композиційні акценти навчальні корпуси № 1, 2 і 3. Фото В. І. Рябченка

Для надання оцінки сучасної об'ємно-просторової композиції території базового закладу НУБіП України був проведений її аналіз у порівнянні із концептуальним проектом Д. М. Дяченка (рис. 3.4–3.5).

Характеризуючи останній, варто звернути увагу на наявність композиційної домінанти, яка замикає композицію. Композиційні акценти та другорядна домінанта підпорядковані головній; композиція має замкнений характер;

Рис. 3.4. Схема композиційно-просторового аналізу території

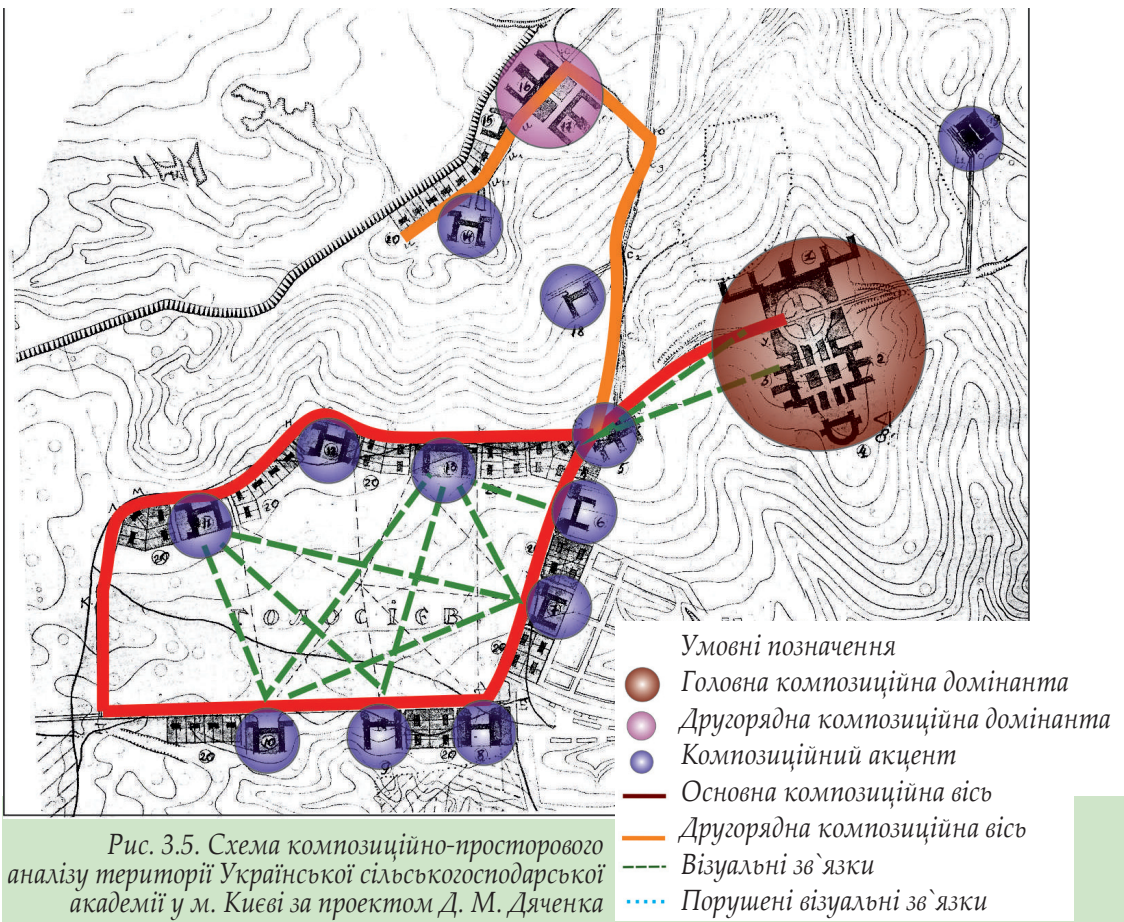

Рис. 3.5. Схема композиційно-просторового аналізу території Української сільськогосподарської академії у м. Києві за проектом Д. М. Дяченка

наявні візуальні зв'язки між основними елементами композиції. У нинішній композиції території базового закладу НУБіП України основна композиційна домінанта відсутня; другорядні домінанти стилістично не пов'язані; основну композиційну вісь замикає один з композиційних акцентів (навчальний корпус № 1); композиційні акценти мають різні стилістичні особливості та не поєднані між собою; композиція має лінійний характер; візуальні зв'язки між основними елементами композиції майже повсюдно перекриті насадженнями.

Окремо був проведений аналіз ландшафтно-просторової структури території об'єктів культурної спадщини НУБіП України та встановлено, що прилегла територія всіх корпусів з наявними насадженнями хаотичного характеру створюють значну площу закритих просторів (рис. 3.6–3.7). Відкриті простори сформовані невеликими майданчиками при вході в кожний корпус. Напівзакритий простір частково представлений насадженнями із східної сторони другого корпусу. Частка відкритих просторів найменша — лише 18 %.

*Рис. 3.6. Панорама території навчального корпусу № 1.
Фото Рябченка В. І.*

*Рис. 3.7. Панорама території навчального корпусу № 4.
Фото В. І. Рябченка*

Влаштована дорожно-стежкова мережа створена таким чином, що відкриває декілька перспектив біля кожної будівлі, зокрема від головних входів корпусу № 1 та корпусу № 2 в сторону вул. Героїв Оборони. Проте, нині через насадження зазначені перспективи порушені (рис. 3.8–3.10). Одна із східної сторони другого корпусу у напрямку до корпусу № 1, друга зі сторони вул. Героїв Оборони у напрямку до корпусу № 4 (рис. 3.11).

Основні видові точки розміщуються перпендикулярно до головних входів. Однак їх кількість може бути більшою за умови вдалого розташування насаджень, створенні відкритих просторів.

Таким чином, сучасна архітектурно-планувальна та об'ємно-просторова композиція території об'єкта дослідження мають розрізнений характер, спричинений рядом факторів:

- різною стилістикою архітектури будівель навчальних корпусів;
- переплануванням території упродовж її існування;

Рис. 3.8. Алея до центрального входу навчального корпусу № 1. Фото 2011 р.

Рис. 3.9. Вид на фасад навчального корпусу № 1 від східного фасаду навчального корпусу № 2. Фото 2014 р.

Рис. 3.10. Вид на східний фасад навчального корпусу № 2, перекритий насадженнями. Фото 2014 р.

Рис. 3.11. Панорама території навчального корпусу № 2 зі сторони вул. Героїв Оборони та східного фасаду. Фото В. І. Рябченка

-
- наявністю елементів, які були включені до структури території без урахування архітектурно-планувальної організації;
 - стилістично та композиційно не поєднаними насадженнями, сформованими хаотичними і необґрунтованими посадками.

Вирішення питань формування композиційно цілісної, функціонально виправданої архітектурно-планувальної структури об'єкта дослідження можливо за рахунок комплексного підходу, який передбачає:

- розробку історико-архітектурного плану території базового закладу НУБіП України;
- створення та затвердження концептуального проекту реконструкції території кампусу в цілому з урахуванням історико-архітектурного та містобудівельного значення найцінніших компонентів об'ємно-просторової структури території;
- розробку технічного та робочого проектів реконструкції окремих елементів території, які базуються на концептуальному;
- формування основних етапів проведення реконструкції та поступова їх реалізація;
- проведення посадок деревних насаджень виключно на основі затверджених проектних рішень, узгоджених з основною концепцією реконструкції території в цілому.

Як показав проведений аналіз композиційно-просторової оцінки, доцільно звернути увагу на наявність значної кількості закритих просторів, не притаманних особливостям формування простору в українському бароко. Окрім того, відсутність чіткого розмежування простору робить композиції невиразними та монотонними, а зосередження деревних насаджень поблизу фасадів корпусів заважає їх огляду. Планувальна структура території дослідження характеризується наявністю значної кількості перспектив, композиційних акцентів та видових точок, однак через відсутність виразної композиції насаджень більшість із них порушені або взагалі відсутні.

3.3. Оцінка стану насаджень на території навчальних корпусів № 1–4

Із ретроспективного аналізу встановлено, що навчальні корпуси № 1–4 НУБіП України були збудовані упродовж 20-х років ХХ ст. Автором архітектурного ансамблю корпусів Д. М. Дяченком було вирішено проектування будівель у стилі українського бароко. На сучасний період будівлі навчальних корпусів № 1, 2 та 4 перебувають на державному обліку як пам'ятки архітектури місцевого значення, а навчальний корпус № 3 — як пам'ятка історії [33].

Планувальна структура території ансамблю корпусів НУБіП України від їх побудови і до Другої світової війни була регулярною (рис. 3.12), що відповідало архітектурному стилю будівель. Детальних даних про видовий склад деревних та кущових рослин на момент створення

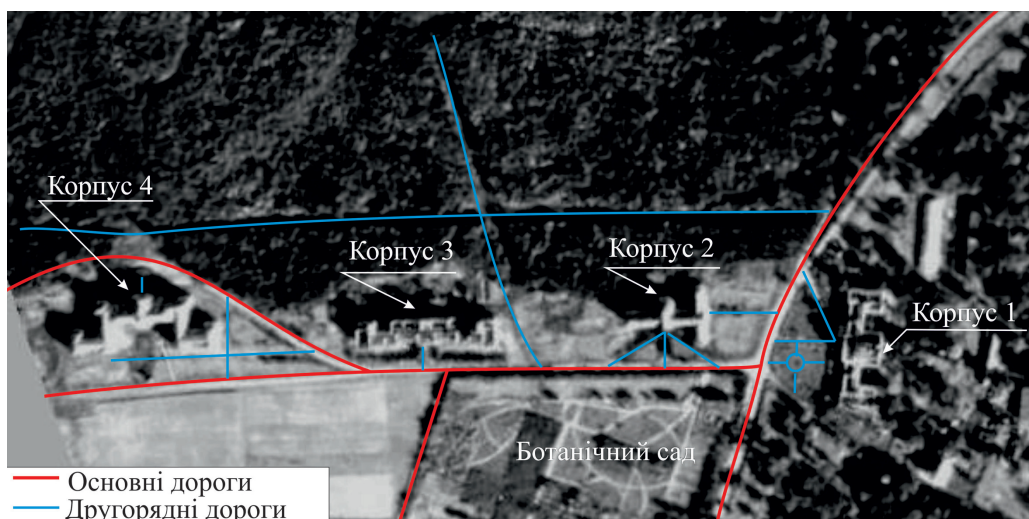

Рис. 3.12. Елементи планувальної структури території навчальних корпусів № 1-4 на аерофотозйомці 1943 р.

не збереглося, єдиним джерелом інформації служать фотографії. Зокрема на фото середини ХХ ст. можна спостерігати сквер перед корпусом № 1, розділений перпендикулярною до фасаду будівлі доріжкою на дві зони (рис. 3.13).

Під час Другої світової війни по території Голосіївського лісу, зокрема недалеко від комплексу НУБіП України, проходила лінія оборони Києва. З тих часів збереглися окопи на гребені пагорба, що заходить у глибину лісу [5]. У повоєнні часи зусилля на відбудову були спрямовані в першу чергу на будівлі, а території навколо корпусів були переплановані, причому збереглися лише поодинокі екземпляри *Quercus robur* L. (рис. 3.14).

Пізніше територія корпусів зазнавала незначних змін, що полягали переважно у збільшенні кількості деревних насаджень. За даними інвентаризації існуючих насаджень було встановлено, що більшість із них були створені у 1950–1970 рр.; у цей період закладені живоплоти

Рис. 3.13. Навчальний корпус № 1 та сквер з вікон навчального корпусу № 2. Фото середини ХХ ст. Фото Рябченка В. І.

Рис. 3.14. Віковий екземпляр *Q. robur* L. ("Дуб Ветрова") поблизу гуртожитку № 2. Фото 2014 р.

Рис. 3.15. Рядова посадка з екземплярів *Picea pungens* Engelm. напроти фасаду навчального корпусу № 3 у 1998 р. Фото В.І. Рябченка

із *Thuja occidentalis* L., екземпляри якої внаслідок відсутності регулярного формування набули своєї природної життєвої форми і нині негативно впливають на об'ємно-просторову структуру території (див. рис. 3.10).

Письмових матеріалів, які б засвідчили видовий склад насаджень на території навчального корпусу № 3, не виявлено. Лише аналізуючи фотографії та вік існуючих на теперішній момент насаджень можна визначити період посадок та видовий склад. Зокрема насадження біля фасаду сформовані екземплярами *Picea pungens* Engelm. віком близько 60 років і, ймовірно, висаджені після його реконструкції в кінці 60-х років ХХ ст. (рис. 3.15).

У зв'язку з пожежею 2013 року було зруйновано третій поверх будівлі і залито весь заклад водою, постраждав один екземпляр *P. pungens*, який зростає праворуч від входу до корпусу та висаджений з порушенням нормативів (рис. 3.16).

До сьогодні з давніх часів збереглися вікові рослини, що є представниками виду *Q. robur* — це «дуб Вітовта» (вул. Героїв Оборони, 13), який знаходиться на території навчального корпусу № 4 НУБіП України

(рис. 3.17), а також два екземпляри *Q. robur*, що зростають по вул. Героїв Оборони, 19 (територія навчального корпусу № 1) (рис. 3.18–3.19).

Рис. 3.16.
Фасад навчального корпусу
№ 3. Фото 2014 р.

Рис. 3.17.
Віковий екземпляр
Q. robur L. ("Дуб Вітов-
та") на території
навчального корпусу № 4.
Фото 2012 р.

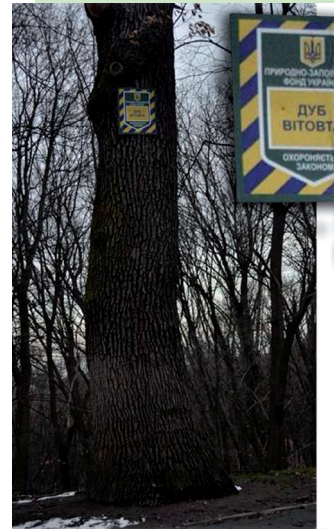

Рис. 3.19. Віковий екземпляр *Q. robur L.*
у курдонері навчального корпусу № 1.
Фото 2014 р.

Рис. 3.18. Віковий екземпляр *Q. robur L.* навпроти
фасаду навчального корпусу № 1. Фото 2013 р.

За аналізом сучасної об'ємно-просторової структури території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України, на що доцільно звернути увагу, третину займають простори під газонним покривом (1,06 га). Важливе значення у загальній композиції належить будівлям, на які припадає 27%. Деревні насадження є основним компонентом об'ємно-просторової структури території й охоплюють площу 0,81 га (24 %). Квітникове оформлення становить незначну територію — 0,06 га, решта (0,6 га) — це доріжки та майданчики.

За результатами проведеної інвентаризації насаджень було встановлено, що на території об'єкта дослідження зростає 691 екземпляр деревних рослин, які представлені 66 видами та 9 культиварами, об'єднаними у 41 рід та, у свою чергу, відносяться до 22 родин двох філем рослинного світу *Pinophyta* і *Magnoliaphyta*.

Аналізуючи родини рослин, представлені на території корпусів № 1–4 НУБіП України за кількістю екземплярів, встановлено, що найбільшу кількість екземплярів, а саме 29 % від загального числа рослин, які зростають на території об'єкта, налічує родина *Sapindaceae* Juss. — 201 екземпляр. По 12 % від загальної кількості рослин складають представники родин *Malvaceae* Juss. — 86 екз. (76 із яких — представники роду *Tilia* L.) та *Rosaceae* Juss. — 80 екз.

Аналіз видів, представлених на території корпусів № 1–4 НУБіП України за кількістю екземплярів засвідчує, що найчисленнішим видом є *Aesculus hippocastanum* L. — 21 % (147 екз.) від загальної кількості насаджень. Значна кількість рослин (13 %) представлена екземплярами *Th. occidentalis*. Третє місце за кількістю екземплярів належить *Tilia cordata* Mill. — 11 %. Решта видів представлена невеликою кількістю екземплярів, частка яких не перевищує 4 %. Найменш численними на території об'єкта виявилися такі види, як *Fagus sylvatica* L., *Juglans regia* L. та інші, із часткою у складі насаджень менше 1 % (рис. 3.20).

- Решта видів частка екземплярів яких у складі насаджень становить менше 1%
- *Aesculus hippocastanum* L.
- *Thuja occidentalis* 'Piramidalis'
- *Tilia cordata* Scop.
- *Acer platanoides* L.
- *Forsythia europaea* Geg. Et Bald.
- *Buxus sempervirens* L.
- *Armeniaca vulgaris* Lam.
- *Thuja occidentalis* 'Columnare'
- *Spirea media* Fr. Schmidt
- *Syringa vulgaris* L.
- *Betula pendula* Roth
- *Quercus robur* L.
- *Robinia pseudoacacia* L.

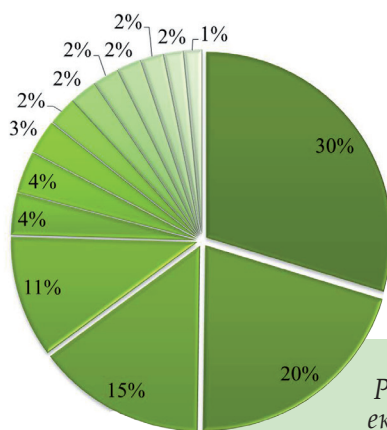

Рис. 3.20.
Розподіл видів за кількістю екземплярів, що зростають на території навчальних корпусів № 1–4

У результаті аналізу вікової структури насаджень навчальних корпусів НУБіП України встановлено, що найчисленнішими є насадження віком 50–60 років, на які припадає 34 % від загальної кількості. Це, переважно, екземпляри таких видів, як *Ae. hippocastanum* та *T. cordata*. Найменше (2 %) насаджень віком старше 60 років — це представники виду *Q. robur* (рис. 3.21).

■ до 10 років ■ 10-20 років ■ 20-30 років ■ 30-40 років
 ■ 40-50 років ■ 50-60 років ■ старші 60 років

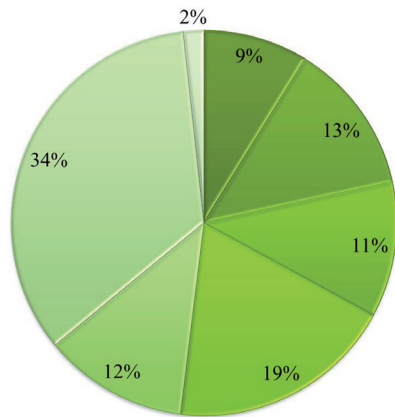

Рис. 3.21. Вікова структура насаджень території навчальних корпусів № 1-4

Згідно з результатами аналізу життєвих форм деревних рослин, на території об'єкта проектування переважають дерева першої величини, серед яких: *Ae. hippocastanum*, *T. cordata*, *Populus nigra* 'Pyramidalis'. У складі насаджень території об'єкта їхня частка становить 51 % від загальної кількості рослин. Дещо менше — 22 % і 12 % дерев другої й третьої величини відповідно, де основними є такі види, як *Malus domestica* Borkh., *Malus niedzwetzkyana* Dieck. та *Prunus avium* L. Кущові рослини представлені великими (*Syringa vulgaris* L., *Cotinus coggygia* Scop., *Forsythia europaea* Geg. et Bal d., *Berberis vulgaris* L.) та середніми (здебільшого види роду *Spiraea* L.) кущами — 8 % (51 шт.) і 5 % (34 шт.) відповідно. Менше — 0,2 % припадає на малі кущі. Ця категорія представлена одним видом — *Mahonia aquifolium* (Pursh) Nutt. Серед витких рослин виявлено один вид (*Parthenocissus quinquefolia* 'Muroorum') та 13 екземплярів, що складає 2 % від загальної кількості рослин. Близько половини дерев першої величини формують рядові насадження, у тому числі ті, що розміщені вздовж фасадів будівель корпусів.

Під час проведення аналізу насаджень території об'єкта досліджень було виявлено 4 види, що відносяться до раритетних. Зокрема, *Pinus pallasiana* (Lamb.) Holmboe, який представлений одним екземпляром і розташований на території навчального корпусу № 1 (солітер). Рослина віком близько 10 років і знаходиться в доброму стані. Екземпляр було висаджено з нагоди 175-річчя від дня заснування ННІ лісового та садово-паркового господарства. Шість екземплярів *Cerasus avium* (L.) Moench. зростають на території навчального корпусу № 4 і знаходяться в незадовільному стані. Інші два види представлені кущовими рослинами — *Cotinus coggygia* Scop. (4 екземпляри), що формують групові посадки, знаходяться у задовільному стані; *Spiraea media* Schmidt., яка представлена на території об'єкта проектування у найбільшій кількості (12 екземплярів) і формує рядові та групові посадки, неоднорідні за станом і віком (табл. 3.1).

Таблиця 3.1
Коротка аутсоцологічна характеристика раритетних видів

№ з/п	Вид	Ступінь раритетності	Статус	Категорія, клас, індекс
1	Сосна кримська – <i>Pinus nigra ssp. pallasiana</i>	Третинний диз'юнктивний релікт	Занесений до ЧС МСОП (-), ЧКУ	ЧС МСОП: АФКт I (1998 рік) – невизначений вразливий. АФКл I. АФІ – 12,1
2	Скумпія звичайна, шкіряста – <i>Cotinus coggygria Scop.</i>	Релікт на північній межі поширення	Занесений до ЧС ХрО. Співдомінант фітоценозів, занесених до ЗКУ	АФКт 3. АФКл II. АФІ = 9.2
3	Спірея середня – <i>Spiraea media Schmidt.</i>	На східній межі поширення	Занесений до ЧС ХмО	АФКт 3. АФКл II. АФІ = 9.6
4	Вишня пташина, черешня – <i>Cerasus avium (L.) Moench.</i>	На північно-східній межі поширення	Занесений до ЧС ПО, ЧС ХрО	АФКт 3. АФКл II. АФІ = 8.2

Примітка: Інформація в колонках наведена за даними Дендросоцологічного каталогу природно-заповідного фонду Лісо-stepу України (2011).

На території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України збереглися вікові рослини, що представлені екземплярами *Quercus robur L.* Це «дуб Вітовта» (вул. Героїв Оборони, 13), що знаходиться на території навчального корпусу № 4 НУБіП України, а також два екземпляри *Quercus robur L.*, які зростають по вул. Героїв Оборони, 19 (територія навчального корпусу № 1) (див. рис. 3.7–3.19). Пристовбуrowa лунка дуба, що зростає на вхідній частині навчального корпусу № 1, обрамлена огорожею. Цей екземпляр також має інформаційну таблицю, на якій зазначається статус рослини – пам'ятка природи. Дуб, розміщений на території заднього двору зазначеного корпусу, не облаштований інформаційною таблицею, хоча обидва екземпляри мають приблизно однаковий вік. Підтвердження даних стосовно статусу вищезазначених багатовікових екземплярів у реєстрах не виявлено.

Квітникове оформлення території представлено такими типами квітників як бордюри, рабатки, клумби, міксбортери. Для більшості з них використано незначний асортимент рослин, що знаходиться у незадовільному стані. Крім того, елементи квітникового оформлення території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України характеризуються стилістичною невідповідністю загальній композиції території об'єкта.

Тематичні квітники відсутні, однак згідно з фотографічними матеріалами (див. рис. 3.15) один такий квітник створений у 1998 р. до 100-річчя НУБіП України перед навчальним корпусом № 3. Пізніше квітник був змінений.

Зважаючи на сучасний стан насаджень, варто зазначити наступне. У зв'язку з неоднорідними мікрокліматичними умовами та високим рекреаційним навантаженням газонний покрив переважної частини площі об'єкта перебуває у незадовільному стані, відзначається нещільним проективним покриттям, засміченістю та надмірною кількістю рудеральної рослинності у своєму складі. У найгіршому стані знаходиться газонний покрив на території навчального корпусу № 4, де спостерігається кількісне переважання площ, вкритих мохом, над площами трав'янистих рослин. Вхідна частина території навчального корпусу № 1 виокремлюється відсутністю трав'янистого покриття на територіях ділянок поблизу місць зростання представників роду *Thuja L.* Для останніх притаманна поверхнева коренева система та кисла реакція ґрунту внаслідок опадів хвої та значного затінення.

Комплексний аналіз насаджень території об'єкта досліджень вказує на перевищення частки площ під озеленення порівняно із рекомендованою. Більша частина із них зайняті деревними насадженнями, де у складі переважають (92 %) дерева першої величини, які й формують рядові посадки. Насадження характеризуються значним видовим і формовим різноманіттям (66 видів та 9 декоративних форм). Найчисленнішою за видовим різноманіттям є родина *Rosaceae Juss.*, а найбільшою кількістю екземплярів відзначається вид *Ae. hippocastanum*, представники якого знаходяться у віці 50–60 років і перебувають у незадовільному стані, що суттєво впливає на загальну декоративність насаджень.

На території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України зростає 4 раритетних види, представлені 23 екземплярами різних за життєвими формами. Стан екземплярів раритетних видів загалом неоднорідний. Вікові рослини представлені на території об'єкта досліджень 3 екземплярами *Quercus robur L.*, 2 з яких облаштовані інформаційними таблицями щодо статусу. Однак зазначена інформація не збігається із реєстрами вікових насаджень.

Квітникове оформлення представлене на території об'єкта дослідження у незначній кількості та знаходиться у незадовільному стані. Окрім того, воно не відповідає загальній композиції та стилістичним особливостям території. Газонний покрив також перебуває у незадовільному стані.

3.4. Сучасний стан елементів благоустрою

У процесі передпроектного вивчення об'єкта на основі існуючої топографічної зйомки було виконано уточнення планувальної структури та розміщення основних елементів благоустрою території.

Аналіз особливостей благоустрою доцільно розпочати з навчального корпусу № 1 НУБіП України, який завершує композицію і характеризується регулярними елементами планування та променевою дорожньо-стежковою мережею. Мощення дорожньо-стежкової мережі утворене, здебільшого, асфальтним покриттям. Виключенням є другорядні доріжки, спрямовані у сторону Ботанічного саду та вул. Генерала Родімцева. Площадка перед входом в корпус № 1 викладена з тротуарної плитки (ФЕМ).

Планувальна структура навчального корпусу № 2 НУБіП України зазнала змін порівняно з 90-ми роками минулого століття, а саме — прокладені 2 додаткові доріжки та змінений один кут повороту дороги, що веде до входу в Ботанічний сад НУБіП України. Загалом на території корпусу знаходяться такі утилітарні МАФ — 8 лав, 7 ліхтарів, розміщених на будівлі корпусу; 11 малих сміттєзбірників та два великих (за корпусом). Мощення — асфальтне покриття, крім другорядної доріжки в сторону вул. Генерала Родімцева, що веде до зупинки.

Навчальний корпус № 3 знаходиться між другим і четвертим корпусами, облаштований трьома входами (один центральний та два додаткові зі сторони Голосіївського лісопарку). До центрального входу корпусу ведуть сходи. Окрім того, корпус знаходиться на підвищенні у порівняно з проїжджою частиною, від якої його територія відокремлена підпірною стінкою. Стан останньої можна оцінити як задовільний. Лави та сміттєзбірники біля корпусу відсутні. Напроти центрального входу у корпус знаходяться два ліхтарі, живлення яких забезпечують сонячні батареї.

Навчальний корпус № 4 НУБіП України розташований по вул. Героїв Оборони. Парадна частина корпусу направлена в сторону Голосіївського лісопарку, задня частина — в сторону вул. Героїв Оборони. На території навчального корпусу № 4 облаштовано місце для паління, розміщуються в один ряд 6 лавок та 4 сміттєзбірники; 4 рівномірно розміщені по території. Дорожньо-стежкова мережа утворена, здебільшого, асфальтним покриттям, є одна другорядна доріжка, виконана з бетонних плит, майданчик перед корпусом — тротуарна плитка (ФЕМ).

Детальний аналіз елементів благоустрою доцільно розпочати з таких елементів, як лави, сміттєзбірники, ліхтарі, огорожі, альтанки, сходи та підпірні стінки, доріжки (мощення). У найкращому стані знаходяться лави, що розміщуються навпроти навчального корпусу № 1 — розташовані по периметру площадки. Сидіння усіх лав виконане з дерев'яних брусків, пофарбованих в блакитно-синій колір, основа — з природного каменю та бетону. Одна з них має криволінійну

форму та виокремлюється відносно великою довжиною стосовно інших на цій території (рис. 3.22).

Лави внутрішнього двору виконані здебільшого з дерева, натурального кольору та знаходяться у гарному стані, у кількості 12 шт. Ще дві лави виготовлені з дерев'яних брусків зеленого кольору на металевих ніжках, мають довгі сидіння, зі зломом у кут 90 градусів — стан задовільний.

Рис. 3.22. Загальний вигляд лав навпроти навчального корпусу № 1. Фото 2014 р.

На лавках на території навчальних корпусів № 2 та 4 є механічні пошкодження, вони морально й фізично застаріли, а також стилістично не поєднані з архітектурою корпусів. Ці лави виготовлені з дерев'яних брусків (сидіння) та металевих ніжок і пофарбовані в зелений колір. Усі перебувають у незадовільному стані та потребують ремонту (рис. 3.23 та рис. 3.24).

Рис. 3.23. Алея від головного входу навчального корпусу № 2. Фото 2014 р.

Рис. 3.24. Лава (навчальний корпус № 4). Фото 2014 р.

Характеризуючи стан сміттєзбірників, варто зауважити, що їх форма та матеріали мають досить розрізнений характер. Зокрема поблизу першого і четвертого навчальних корпусів усі сміттєзбірники виконані з металу, а біля входу в другий корпус розташовуються два сміттєзбірники, вилиті з бетону. Спільним для всіх сміттєзбірників, розміщених на об'єкті дослідження, є зелений колір. Виключення становлять ті, що розташовані біля альтанки для паління — вони пофарбовані у чорний колір (рис. 3.25).

Рис. 3.25. Загальний вигляд сміттєзбірників:
а – навчальний корпус № 2; б – навчальний корпус № 1

Також сміттєзбірники мають різну форму, металевими опорами кріпляться до огорожі, вільно стоять на землі або прикопані до опори (рис. 3.26 (а, б)). Окремі сміттєзбірники потребують негайної заміни, оскільки дуже пошкоджені й не виконують своєї функції (рис. 3.26 (в)).

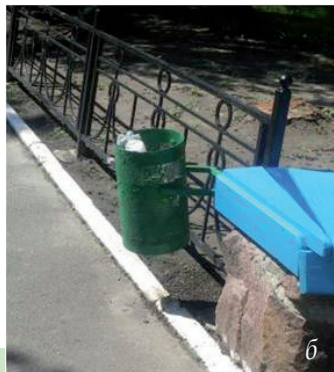

Рис. 3.26. Загальний вигляд місць, де розміщені сміттєзбірники:
а, б – на території навчального корпусу № 1;
в – на території навчального корпусу № 4

Великі сміттєзбірники знаходяться на задніх дворах корпусів № 1–4, не мають огорожі та не естетичні на вигляд. Особливо це стосується сміттєзбірників, розміщених з північної сторони навчального корпусу № 1 (рис. 3.27).

Світильники, якими облаштовані території навчальних корпусів № 1–4 НУБіП України, трьох видів: на високих опорах із залізобетону з потужними світильниками, спрямованими в різні боки для освітлення великої площі, торшерні — на металевих невеликих опорах (3 м) утилітарного й декоративного призначення, і такі, що кріпляться на стіні будівлі і мають лише утилітарний характер.

Рис. 3.27. Загальний вигляд ділянки заднього двору навчального корпусу №1, де розташовані сміттєзбірники. Фото 2012 р.

Рис. 3.28. Ліхтар на опорі навпроти навчального корпусу № 1. Фото 2012 р.

Рис. 3.29. Ліхтар, що кріпиться на стіні навчального корпусу № 2. Фото 2012 р.

Рис. 3.30. Ковані огорожі на території навчального корпусу №1

Світильники навпроти навчального корпусу № 1 у кількості 4 шт. розташовані тільки біля самої будівлі і не виконують повноцінно свої функції. Висота металевої опори цих світильників становить 3 метри, плафон — у вигляді сфери (рис. 3.28). Світильники, що кріпляться до будівлі, розміщені рівномірно по периметру кожного навчального корпусу (рис. 3.29).

На території об'єкта дослідження встановлені ковані огорожі та ворота різної конфігурації, переважно чорного кольору, які не відповідають стилістичним особливостям архітектури та не виконують декоративних функцій (рис. 3.30). Альтанки, наявні на території навчальних корпусів № 1 та № 4, призначені для паління. Обидві альтанки — ме-

талеві конструкції з решітками, пофарбовані у чорний колір. Між решітками нещодавно зробили вставки — візерунок (завитки) під стиль бароко. Але зважаючи, що українському бароко притаманні більш округлі та легкі конструкції — колір та шестигранна форма альтанки не відповідають стилю.

Навчальний корпус № 1 НУБіП України розташований на підвищенні і з південно-західної сторони оточений підпірною стінкою. Стінка була запроектована в 90-х та збудована на самому початку 2000-х років з природного каменю та бетону, її найбільша висота становить 1 метр. Має добрий стан (рис. 3.31).

Рис. 3.31.
Підпирна стінка
біля навчального
корпусу № 1

Усі сходи на території об'єктів знаходяться в незадовільному стані, виконані з бетонних блоків, що мають пошкодження. Сходи — головні та другорядні (рис. 3.32).

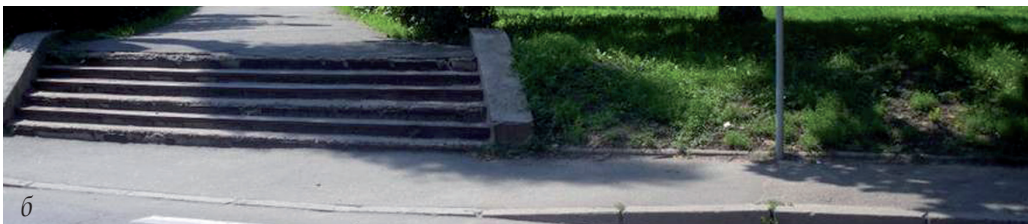
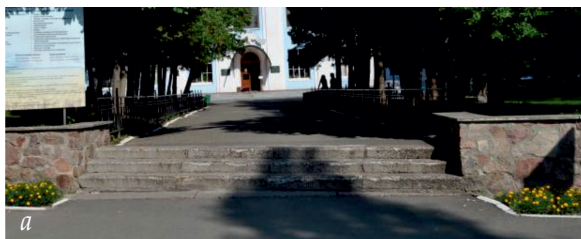

Рис. 3.32. Сходи на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 (а – сходи навчального корпусу № 1, б – сходи навчального корпусу № 2, в – сходи навчального корпусу № 4)

Отже, територія об'єкта дослідження зазнавала неодноразового перепланування і нині не відповідає попередньому задуму та не виконує повною мірою основних утилітарних функцій. Найгірший стан спостерігається на території навчального корпусу № 4 НУБіП України. Елементи благоустрою, що нині наявні на території навчальних корпусів, не відповідають стилістиці фасадів будівель, а деякі з них не виконують утилітарних функцій через ушкодження.

3.5. Комплексна оцінка території навчальних корпусів № 1–4

Питання реконструкції території корпусів НУБіП України вимагає комплексного підходу, в процесі якого проаналізовано й оцінено стан внутрішнього середовища об'єкта та вплив на його розвиток сучасного зовнішнього оточення. Складовими комплексної оцінки є елементи архітектурно-історичної та композиційно-просторової оцінок. За ними були виділені території, що підлягають збереженню, реконструкції або переплануванню, при врахуванні основної композиційної вісі, акцентів та видових точок [10]. Відповідно до архітектурно-історичної оцінки найціннішими будівлями є навчальні корпуси № 1, 2 і 4, які визначають особливості об'ємно-просторової організації території НУБіП України. Домінантою комплексу споруд базового закладу виступає навчальний корпус № 1. Відповідно до елементів, які підлягають збереженню, віднесено будівлі навчальних корпусів № 1, 2, 4, оскільки вони мають архітектурно-історичну цінність і є композиційними домінантами об'ємно-просторової структури, а також багатовікові екземпляри *Quercus robur* L. Крім цього пропонується збереження прилеглої до головних входів планувальної структури із заміною мощення дорожньо-стежкової мережі. Основні роботи на цих об'єктах мають бути спрямовані на реставрацію будівель та відкриттю просторів для огляду їх екстер'єрів, що зумовлено необхідністю формування композиції об'ємно-просторової структури та передбачено статтею 11 ДБН 360–92**. В останньому ряді з іншим зазначено: "При плануванні і забудові міських та сільських поселень необхідно враховувати зони охорони пам'яток історії і культури: охоронні зони, що включають території пам'яток (земельні ділянки пам'яток в їх історичних та природних межах) з доповненням ділянок прилеглих територій, у межах яких забезпечується фізична збереженість пам'яток та їх найближчого історичного оточення (середовища), а також оптимальні умови візуального сприйняття пам'яток (у межах 350 – 500 м)" [13]. Нині зазначені вимоги порушені внаслідок безсистемних посадок дерев упродовж тривалого часу.

Навчальний корпус № 3 після пожежі 2013 року не придатний для використання та потребує негайної реконструкції, яку доцільно спрямувати не лише на відновлення, а й на стилістичне поєднання із архітектурою 2-го та 4-го навчальних корпусів. Одним із шляхів такого

поєднання може стати використання креслень Д. М. Дяченка фасаду головного корпусу, створеного на початку 20-х років при розробці проекту реконструкції третього навчального корпусу.

Із вищенаведеного випливає, що негайної реконструкції потребують насадження на всій території об'єктів, а найнеобхіднішим є видалення хворих, висаджених дерев із порушенням діючих нормативів (рис. 3.33–3.36); створення відкритих просторів на територіях, прилеглих до головної композиційної вісі, що походить уздовж вул. Героїв Оборони; збільшення квіткового оформлення та топіарних елементів.

Рис. 3.33. Пошкоджений екземпляр *Thuja occidentalis* L. на алеї біля навчального корпусу № 1. Фото початку 2013 р.

Рис. 3.34. Алея до східного входу у навчальний корпус № 2. Фото 2014 р.

Частка таких територій становить 38 % від загальної площі дослідних об'єктів.

Переплануванню підлягають території із західної сторони корпусу № 1 (задній двір), західної сторони корпусу № 2 (бічна частина) та північної сторони корпусу № 4 (територія перед головним входом). Перепланування повинне передбачати створення необхідних функціональних зон тихого відпочинку в межах закритих просторів.

Зазначені перетворення необхідні для запобігання подальшому руйнуванню архітектурних елементів, створення стилістично єдиного простору, відповідного стилю архітектури ландшафтного дизайну та підвищення рекреаційної й естетичної функцій згаданих територій. Проводити відновлення території є недоцільним з об'єктивних причин, до яких відносяться відсутність достатньої кількості інформації щодо планувальної структури та елементів благоустрою території проектування у період будівництва, а також неодноразові перетворення.

Рис. 3.35. Екземпляри *Thuja occidentalis* L. ліворуч від центрального входу навчального корпусу № 1. Фото 1998 р.

Після здійснення ретроспективного аналізу історії створення навчальних корпусів НУБіП України та формування їх території, оцінки сучасного стану й перспективи розвитку очевидно видається необхідність вжити заходів щодо проведення реставраційних робіт фасадів будівель, реконструкції насаджень, перепланування дорожньо-стежкової мережі та заходів з благоустрою території в цілому. Однак в цьому контексті бажано звернути увагу на ряд підготовчих та проектних робіт, які мають передувати натурним роботам, спрямованим на реконструкцію, реставрацію та перепланування. До найважливіших аспектів підготовчих робіт доцільно віднести оформлення та затвердження ряду нормативно-правових документів.

Рис. 3.36. Екземпляри *Thuja occidentalis* L. праворуч від центрального входу навчального корпусу № 1. Фото 2014 р.

Загальна концепція реконструкції території навчальних корпусів

«Треба оголосити всеукраїнський конкурс поміж відомих архітекторів українського масштабу й запросити до участі у ньому всіх, хто забажає. Проектований матеріал, що його тут наведено, є лише шкіцевого характеру...»

Дмитро Михайлович Дяченко,
доктор архітектури, професор

4.1. Обґрунтування науково-проектних рішень

При створенні проектних пропозицій щодо реконструкції території навчальних корпусів НУБіП України планується використати особливості формування простору в стилі архітектурних доміант території — українське бароко. Проведення заходів з відновлення території є недоцільне на сучасному етапі за відсутності достовірних та вичерпних даних щодо організації планувальної структури, композиції насаджень та інших елементів об'ємно-просторової композиції території дослідження. Тому основна концепція проектних пропозицій базуватиметься на загальних рисах українського бароко, як стилю найцінніших елементів території (навчальних корпусів № 1, 2 і 4) та даних, отриманих в процесі передпроектного вивчення території. Загальною рисою українського бароко є поєднання спрощених елементів бароко та національних українських мотивів. У такий спосіб пропонується надати «парадного», мереживного і водночас легкого та невимушеного настрою загальній композиції території навчальних корпусів НУБіП України.

Колірна гама, в межах якої створюються ідеї щодо оформлення, досить багата, але ніжна. Основні кольори холодні — зелений, блакитний, фіолетовий, рожевий та білий. Блакитний та білий — кольори будівель корпусів, зелений використано як фоновий. Акценти пропонується створити з фіолетового та рожевого. Для створення світлого фону, притаманному даному стилю, планується використання деревних рослин із світло-зеленим забарвленням листя та красиво квітучих кущів.

Відкриті простори, тобто газони, які є характерним елементом стилю українського бароко, також підлягають доповненню: до них докладаються квіткові бордюри, безліч клумб-островів, створюються партери. Велика увага має бути приділена збереженню закритих просторів: кожна зона — це фактично повністю закрыта садова кімната (звідси можливість великої кількості ширм, пергол, сіток, ажурних альтанок).

Реконструкція ландшафтних об'єктів та їх елементів, зокрема насаджень, базується на основі комплексного аналізу довідково-історичних матеріалів та зіставленні його результатів із сучасною ситуацією, на основі чого створюється новий проект, який максимально відповідає первинним особливостям об'єкта з урахуванням сучасних вимог до нього.

У зв'язку з недостатнім обсягом інформації про первинний склад та композицію насаджень на території об'єкта, а також в умовах змін містобудівельної ситуації, рекреаційного навантаження тощо, для створення проекту реконструкції були використані загальні відомості про особливості барокового садово-паркового мистецтва України, згідно з якими у реконструкції ландшафту застосовано регулярний прийом планування, дисиметрична побудова простору, з переважанням відкритих просторів, насичене квітникове оформлення з відображенням символічних орнаментальних мотивів. Крім цього, використано ха-

рактрний для бароко (зокрема українського бароко) прийом підкреслення за допомогою моделювання ландшафту симетричних вичурних елементів архітектури будівель, які у загальній композиції завжди слугують домінантою. Субдомінантне значення було надано різним типам квітничкового оформлення та топіарних форм. Серед деревних рослин із неформованими кронами головна увага приділяється красивоквітучим видам для створення рослинних композицій безперервного квітання. Має місце у проекті використання вертикального озеленення із залученням витких рослин.

Для підкреслення стилістичної єдності планується використання садової кераміки, зокрема квіткових ваз (подібні елементи були на території навчального корпусу № 1 (див рис. 1.17) та великої кількості топіарних елементів, таких як бордюри, живоплоти, формовані дерева та кущі, тощо.

Від європейського (італійського, французького), українське бароко відрізняється деяким спрощенням, узагальненням рис, що певною мірою наближує цей стиль до модерну (якому у свою чергу властивий прийом стилізації, що полягає в узагальненні й спрощенні, максимальній лаконічності у передачі художнього образу об'єкта), що було враховано при розробці композиції елементів квітничкового оформлення. Завдяки використанню зазначеного прийому також відображається стилістика епохи створення навчальних корпусів № 1, 2, 4, яка мала вплив на творчість автора їх проекту.

Зважаючи на особливості архітектурної композиції будівель та МАФ, для стриження рослин пропонується використання популярної в епоху бароко форми кулі. На фоні ажурних квітників планується застосування насичених за формою композицій. Колір має другорядне значення і слугує акцентом, тому у проекті задіяні м'які пастельні, в меншому обсязі яскраві насичені кольори. Найбільш вживаними є блакитний, рожевий, білий, зелений, жовтий і фіолетовий. Також важливу роль у формуванні колірної композиції відіграють інертні матеріали. Партери розроблені розрізного типу складним орнаментом, насиченим ідеологічним змістом композиції та використанням класичних мотивів (волюта, флерон, аграф, тощо).

Квітники — один з головних прийомів оформлення території в стилі українське бароко. Передбачається влаштування великої їх кількості і в такому ракурсі, щоб вони добре проглядалися звідусіль. У першу чергу використовуються рослини роду *Rosa L.*, а також *Lilium L.*, *Gypsophila L.*, *Bellis L.*, *Aster L.*, *Dahlia Cav.*, *Digitalis L.*, *Lupinus L.* Навесні — цибулинні всіх видів, особливо роду *Narcissus L.* та *Tulipa L.* З декоративнолистяних — *Hosta Tratt*, *Mentha L.* Характерною особливістю клумб цього стилю є добір рослин за принципом безперервного цвітіння. Присутнє використання великої кількості ампельних і витких рослин, причому пріоритет надається красивоквітучим; значної кількості підвісних контейнерів, які вивішуються на вже повиті іншими рослинами стіни. Багато й наземних контейнерів, ваз із квітами. Доцільним

також є влаштування тематичних партерів поблизу входів до навчальних корпусів. Візерунки партерів варто розробити на основі тематики корпусу, біля якого планується його створення (рис. 4.1–4.2).

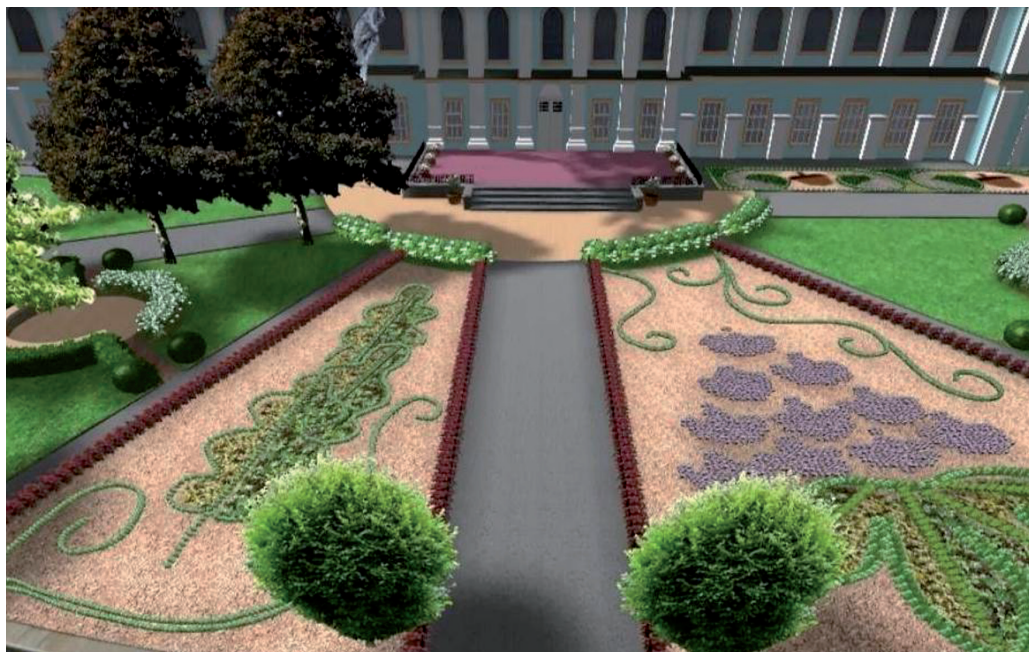

Рис. 4.1. 3D візуалізація варіанта тематичного партеру центрального входу навчального корпусу № 1

Рис. 4.2. 3D візуалізація варіанта тематичної рабатки вздовж фасаду навчального корпусу № 1

Таким чином загальна концепція реконструкції насаджень полягає у формуванні об'ємно-просторової структури з акцентом на стилістичні особливості українського бароко, зокрема збільшення кількості відкритих просторів, чітке його розмежування, побудова дисиметричної композиції та відведення значних площ під квітникове оформлення та топіарних форм, садової кераміки. Серед квітників переважаючим типом є тематичні партери та арабески із символічними орнаментами.

В облаштуванні доріжок, сходів і підпірних стінок та їх оформленні в стилі українське бароко оптимальним є світле каміння природних форм. Кладка для головних доріжок — віялоподібного типу, другорядних — відсіпка гранітною кришкою.

Легким є оформлення лав та сміттєзбірників, градок та ліхтарів — з мереживною ковкою, характерними гнучими ніжками, білого кольору з використанням світлої деревини. Облаштування простими лавами неприпустиме, так же само як і сучасними ліхтарями. Обов'язковим є наявність великої кількості підвісних і наземних контейнерів, але не простих, а складної форми (у вигляді ваз, чаш на ніжці) і прикрашених рельєфами, ліпниною, розписом. Використання зазначених елементів доцільне зважаючи на значну територію, зайняту майданчиками, де інші види озеленення не відповідають поставленій меті.

Як допоміжні елементи доцільно використати художню ковку, яка досить складна, колір — “під бронзу”. Проектується велика кількість садового декору, повсюдне застосування орнаментів, домінування блакитних відтінків та округлих форм.

Отже, в основі загальної концепції проектних пропозицій щодо реконструкції території навчальних корпусів НУБіП України в стилі українське бароко, який визначають головні композиційні доміанти території, тобто будівлі корпусів, є:

- збільшення концентрованих відкритих та закритих просторів;
- вдосконалення існуючої радіальної дорожньо-стежкової мережі;
- розробка асортименту деревних та чагарникових рослин, візуальні характеристики яких будуть відповідати стилю українське бароко, а також мати стійкість до високого рекреаційного навантаження;
- влаштування насиченого квіткового оформлення, з використанням тематичних партерів, топіарних елементів та квіткових модулів;
- влаштування нового садово-паркового обладнання, що матиме характерну барокову ковку.

При детальнішій розробці кожної пропозиції в стилі українське бароко необхідним є збереження основної кольорової гами (зелений, блакитний, фіолетовий, білий кольори), використання округлих форм та принципу дисиметрії, а також характерні стилістичні візерунки та орнаменти: спрощені барокові та національні українські мотиви.

4.2. Особливості реконструкції планувальної структури та дорожньо-стежкової мережі

Планувальна структура дорожньо-стежкової мережі навчальних корпусів НУБіП України має регулярний характер, побудована за лінійною та радіальною системами. Проте на даний час їй притаманний ряд недоліків, що й зумовлює необхідність реконструкції. Доріжки, в переважній більшості, є прямими, але недостатньо збалансованими та пропорційними. Важливим елементом реконструкції видається створення невеличких майданчиків на території корпусів, доріжки до яких будуть другорядними, виконані з відсіпки гранітної крихти. Майданчики, як зони рекреації, слугуватимуть для короткочасного відпочинку студентів. Нижче наведені детальні пропозиції реконструкції дорожньо-стежкової мережі початкових корпусів № 1, 2 і 4, як найцінніших архітектурних та композиційних елементів території базового закладу НУБіП України.

Найбільших змін потребує територія навчального корпусу № 4. Вхід будівлі розвернутий від дороги у напрямку Голосіївського лісу. В основу перепланування взято радіальну систему. Майданчик зі сходинами доречно було зробити півколом. Від центру будівлі, відкладаючи радіус колами — планувалися доріжки. Дві доріжки півколами по 2,25 м завширшки сполучаються одна з одною та виходять на майданчик біля корпусу. Основна дорога по центру планування веде в напрямку від корпусу у ліс (3 м завширшки). Запроектовані на території майданчики з альтанками для відпочинку зберігають дисиметрію. До кожного з двох майданчиків симетрично проведені другорядні доріжки з гравійної відсіпки (0,75 м).

Територія корпусу № 2 має бути перепланована зі східної сторони будівлі. Враховуючи рекреаційне навантаження, прокладені нові та реконструйовані існуючі доріжки. Доріжки сходяться до центрального майданчика, що веде до монумента. Також, зі сторони парадної частини корпусу запроектовано тротуар у напрямку до третього навчального корпусу.

Парадна частина навчального корпусу № 1 не зазнала значних змін, але як і в четвертому корпусі були проведені радіуси майданчика доріжок, що дало змогу покращити планувальну структуру території. Майданчики для відпочинку у кількості двох одиниць розмістилися симетрично до будівлі, до них ведуть невеликі доріжки із гравійної відсіпки. Також з південної сторони корпусу — продовжений тротуар у напрямку, що веде на задній двір будівлі, де доцільно зробити перепланування. Тут запроектовано дві доріжки по діагоналях площадки, на перетині яких розміщуватиметься майданчик у формі півкола площею 20 м² для короткотривалого відпочинку.

Мощення на території — здебільшого з асфальтного покриття та підлягає ремонту. Доцільно замінити його безпосередньо біля корпусів на кладку з тротуарної плитки (ФЕМ) світлого кольору віялоподіб-

ного типу, а також другорядні доріжки, що вестимуть до майданчиків відпочинку, створюються з відсіпки гранітної крихти.

Отже, в результаті реконструкції дорожньо-стежкової мережі пропонується застосування різних видів реконструкції — від часткової до перепланування. При цьому останнє пропонується використовувати в окремих випадках, зокрема на території навчального корпусу № 4. Відновлення дорожньо-стежкової мережі недоцільне у зв'язку із значними змінами елементів об'ємно-просторової структури території, зокрема включенням нових (будівництво корпусів, створення меморіальних зон) та ускладнюється недостатньою кількістю інформації щодо її особливостей на момент організації.

4.3. Проектні пропозиції реконструкції насаджень (на прикладі території навчальних корпусів № 1, 2 і 4)

Формування насаджень з метою реконструкції складається з двох послідовних етапів, а саме вирішення композиції існуючих насаджень та їх доповнення. В результаті проведеного аналізу насаджень було прийнято рішення про видалення 33 % від загальної кількості таких, або 318 екземплярів. Переважну більшість із них становлять представники виду *Ae. hippocastanum*. Половину (485 екземплярів) деревних рослин, які нині зростають на території, доцільно пересадити — це переважно кущі та дерева віком до 20 років. Решту 17 % насаджень вирішено залишити без змін.

Як показали дослідження, переважаючим на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України є лінійний тип насаджень, значний відсоток яких сформований із дерев першої величини. Останні знаходяться у незадовільному стані, порушують загальну композицію території, а відтак потребують видалення. До них належать: лінійні насадження з *Acer platanoides* L., що зростають на території навчального корпусу № 4, на ділянці між будівлею корпусу та пішохідною дорогою вздовж вул. Героїв Оборони, у зв'язку із недотриманням рекомендованої нормами відстані до вікон будівлі корпусу. З такою ж аргументацією видаленню підлягають екземпляри виду *Thuja occidentalis* L., які формують рядові посадки на вхідній частині території навчального корпусу № 1. Необхідно видалити також лінійні насадження *Ae. hippocastanum* на території вхідної частини навчального корпусу № 2, оскільки вони перекривають вид на фасад будівлі навчального корпусу. Через це під подібний захід потрапляють лінійні насадження *Ae. hippocastanum*, які знаходяться на території навчального корпусу № 4, на ділянці між будівлею корпусу та пішохідною дорогою вздовж вул. Героїв Оборони. Мають бути видалені лінійні насадження із *Thuja occidentalis* L., які з обох боків оточують осьову радіальну доріжку на вхідній частині території навчального корпусу № 1 внаслідок невідповідності їх розташування загальному композиційному задуму території. Решта

лінійних насаджень території об'єкта перебувають у доброму і задовільному стані та відповідають загальній композиції території, а отже потребують незначних заходів щодо реконструкції. У насадженнях із *Tilia cordata* Mill. на території навчального корпусу № 4 (вздовж тротуарів) спостерігається значна кількість пропущених місць у ряду та не розкорчованих пнів, є потреба в заміні лише невеликого відсотка екземплярів. Особливу увагу слід приділити лінійним насадженням на території навчального корпусу № 4, сформованим молодими екземплярами (віком до 15 років) *Thuja occidentalis* L. та *Picea pungens* Engelm., висадженим уздовж стіни будівлі корпусу на відстані до 1,5 м від неї. Їх доцільно негайно пересадити.

Солітери на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України — поширений тип насаджень, особливо на території навчального корпусу № 1. Більшість із них на території об'єкта сформовані багатовіковими, раритетними екземплярами деревних рослин, а також красивоквітучими чагарниками та декоративнолистяними видами. Цей тип насаджень було максимально збережено та доповнено, адже він відіграє значну композиційну роль у формуванні ландшафту. Ті солітери, що перешкоджають створенню головних видів, зокрема екземпляр *Pinus Pallasiana* (Lamb.) Holmboe., висаджений на відзнаку 175-річчя від дня заснування Навчально-наукового інституту лісового та садово-паркового господарства, підлягає пересаджуванню.

Окремі групи деревних рослин, які не заважають проведенню реконструкції дорожньо-стежкової мережі та зонуванню, знаходяться у задовільному стані і на достатній відстані від стін будівель, а також ті, що не порушують загального композиційного задуму слід залишити без змін. Значна частина таких зосереджена на території навчального корпусу № 4.

Більшість живоплотів на території об'єкта потребують збереження, доповнення пропущених місць у рядах та омолодження, зокрема живоплоти на території навчального корпусу № 2. Разом із тим, під видалення потрапляє живопліт, що відмежовує територію вхідної частини навчального корпусу № 4 від території Голосіївського парку через незадовільний стан та невідповідність рішення реконструкції дорожньо-стежкової мережі.

Виткі рослини на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України перебувають у доброму стані, однак не відповідають загальному композиційному задуму за місцем зростання і потребують пересаджування.

Запроектовані насадження вирізняються переважанням чагарникових життєвих форм над деревами, що допомагає створити відкриті та напіввідкриті простори. Зберігається домінування рядових посадок із красивоквітучих видів. Це підкреслює планування дорожньо-стежкової мережі, для чого використовується також формована рослинність, представлена живоплотами та бордюрами. Останні виконують розмежувальні, естетичні та захисні функції, спрямовуючи рух та погляд

відвідувачів уздовж тих осей, по яких розташовані насадження зазначеного типу.

Для території об'єкта характерне підвищене рекреаційне навантаження, яке негативно впливає на стан газонного покриву поблизу майданчиків для відпочинку та вздовж пішохідних магістралей. Тому ці ділянки також необхідно відмежовувати живоплотами середньої висоти. Для досягнення загальної єдності композиції насаджень, на території всіх навчальних корпусів було запроєктовано живоплоти однакової висоти (1 м) та однакові за складом. Виняток становлять живоплоти на території навчального корпусу № 4, на ділянці між тротуаром по вул. Героїв Оборони та будівлею корпусу, які відіграють маскувальну роль, привертаючи увагу до себе завдяки яскравому забарвленню та звивистій формі.

Для створення високих лінійних насаджень використовуються вільно рослі красивоквітучі рослини. Так, на ділянці території навчального корпусу № 2 запроєктовано рядову посадку із *Cerasus avium* L., яка має розмежувальний характер. Лінійні насадження запроєктовані також на території заднього подвір'я навчального корпусу № 1, для створення затінку на майданчику для відпочинку.

Групові посадки є важливим елементом благоустрою території об'єкта, адже створюють затінок і закривають небажані види. Формуються вони переважно з урахуванням існуючих деревних рослин із застосуванням тих же видів (створення простих за складом груп), або видів, подібних до них за морфологічними ознаками. Таким чином групи не привертають до себе уваги глядачів і слугують композиційними нюансами. При створенні груп на території зон відпочинку відштовхувалися від дисиметричного їх розташування відносно один до одного.

Як солітери на території об'єкта виступають існуючі багатвікові насадження. У значній кількості представлені на території формовані дерева і чагарники. Використання однієї форми — кулі для їх формування також слугує супідрядним елементом у загальній композиції насаджень, що використовується для досягнення єдності та цілісності сприйняття території усіх трьох корпусів. Такі «кулі» прикрашають перехрестя доріг, в окремих випадках розташовуючись по діагоналі відносно кутів цих перехресть, водночас захищаючи «вразливі» ділянки від витоптування газонного покриву.

Вертикальне озеленення запроєктоване на території вхідної ділянки навчального корпусу № 2, для оформлення трельяжів над лавами вздовж осьової доріжки.

Менше третини існуючих нині на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України насаджень вирішено залишити без змін — це переважно представники багатвікових та раритетних насаджень. Решта (50 % і 33 % відповідно) підлягають пересаджуванню та видаленню. Найбільшу кількість рослин, які потрапляють під видалення, становлять лінійні насадження, що знаходяться у незадовільному стані

або не відповідають вимогам загального композиційного вирішення території. Пересаджування потребують в основному чагарники.

Серед запроєктованих насаджень переважають рядові посадки красивоkvітучих кущів та формовані рослини, представлені живоплотами середньої висоти. У меншій кількості використовуються групові посадки та лінійні насадження, сформовані високими деревами. Важливе значення надається досягненню композиційної єдності насаджень території усього об'єкта та їх функціональності.

Використання різних топіарних форм, живоплотів, бордюрів та зелених стін є обов'язковим при формуванні композиції насаджень у стилі бароко. Цей вид оформлення виконує важливі розмежувальні, декоративні та захисні функції і застосовується на всій території об'єкта. З огляду на кліматичні та мікрокліматичні умови території та підвищене рекреаційне навантаження необхідно приділити увагу підбору стійких до таких умов рослин. Запроєктовані живоплоти створюються з одного виду, який найбільшою мірою пристосований до умов території, а саме *Carpinus betulus L.*, за однакової їхньої висоти (живоплоти — 1 м, та 1,5 м).

Для створення бордюрів, функції яких здебільшого декоративні, були використані види і форми роду *Berberis L.* та вид *Juniperus horizontalis Moench*. Останній виконує також захисні функції (зокрема закріплення схилу із невеликим ухилом уздовж тротуару по вул. Героїв Оборони на території навчальних корпусів № 1 та № 2).

Важливим супідрядним елементом композиції виступають топіарні форми — стрижені за формою кулі дерева та кущі. Найприйнятнішим для природних умов об'єкта видом, що піддається формуванню, є *Carpinus betulus L.*, екземпляри якого нині зростають на території навчального корпусу № 1. Крім цього для створення форми кулі стриженням було використано 2 види — *Ligustrum vulgare L.* і *Buxus sempervirens L.*, які також добре пристосовані до умов території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України.

Красивоkvітучі чагарникові рослини представлені видами *Syringa vulgaris L.*, *Hydrangea arborescens L.* та *Rosa canina L.*, ніжні кольори суцвіть яких видаються оптимальними для оформлення території об'єкта. Крім цього, дані види витривалі і добре пристосовані до умов території об'єкта.

Для оформлення садових ваз було вибрано *Buxus sempervirens L.* (задній двір навчального корпусу № 1 та вхідна частина навчального корпусу № 4) і *Rosa gallica «Alba»* — морозостійкий вид паркових троянд до 1 м заввишки із білими махровими квітами, що цвітуть від початку червня до осені й забезпечують необхідне оздоблення парадним майданчиком будівель.

Асортимент рослин для створення топіарних форм та насаджень добирався за морфологічним і екологічним принципами — серед його переліку види рослин, які максимально відповідають вимогам проекту.

4.4. Квітникове оформлення

Характерною особливістю формування простору в українському бароко було широке використання квітничкового оформлення. Відкриті простори повинні бути оформлені квітничковими композиціями різних типів. Насамперед слід розпочати з композицій, запроєктованих на території навчального корпусу № 1. Зокрема два симетричних один відносно одного партери на ділянках трикутної форми, утворених перетином доріжок на території заднього подвір'я. В основі орнаментальних мотивів знаходяться емблеми НУБіП України — на одній, та емблеми ННІ лісового і садово-паркового господарства — на другій. Обидві емблеми мають форму кола і подібні зображення у ньому. Таким чином партери, що розміщені дзеркально один відносно одного за допомогою різниці у візерунках підтримають дисиметричну побудову простору, характерну для території усього об'єкта.

Створення партерів також запроєктоване на території вхідної частини навчального корпусу № 1 (по обидва боки від дороги, що веде у напрямку від входу навчального корпусу № 1 до навчального корпусу № 2). При створенні візерунка партеру було враховано незначну відмінність форм зазначених ділянок і прийнято рішення будувати їх композиції так, щоб посилити дисиметрію, а не приховати її. Для цього обрано два різних мотиви (суцвіття каштана як символ м. Києва — з одного боку, та листя дуба як символ інституту та елемента, що підкреслює мотиви ліпнини на фасаді будівлі — з іншого), об'єднані використанням однакового периметрального оформлення. Композицію

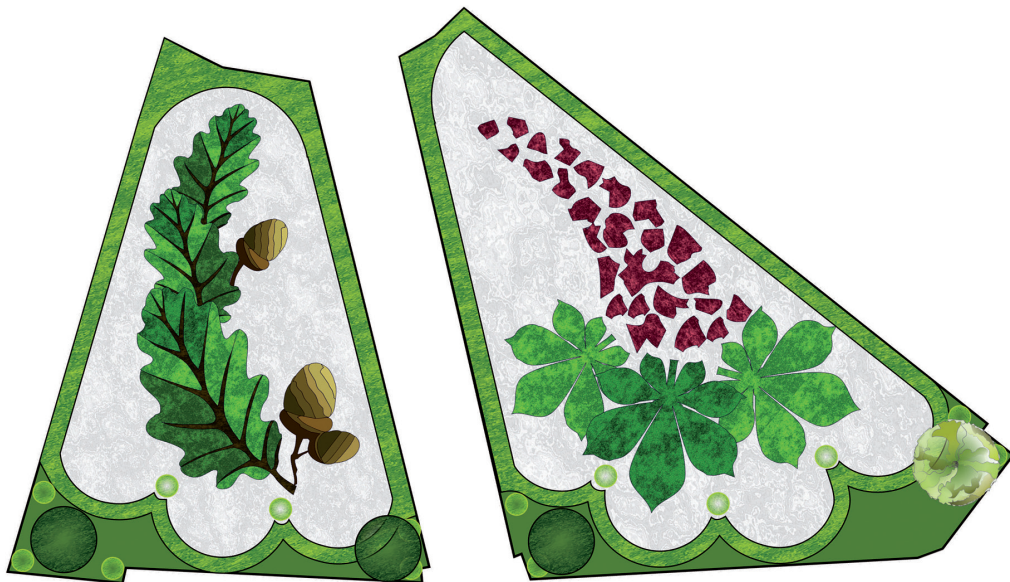

Рис. 4.3. Схема варіанта тематичного партеру центрального входу навчального корпусу № 1

партерів вхідної частини навчального корпусу № 1 стилістично підтримують квітники, влаштовані вздовж лінії фасадної частини будівлі, у композиції яких присутній елемент стилізованих дубових жолудів (рис. 4.3).

Однак ці квітники мають і відмінну рису — вони слугують стилістичним переходом від барокового стилю до модерну. Такий ефект досягається завдяки використанню стилізованого барокового «завитка», та загальному спрощенню барокових елементів. Навчальний корпус № 1 має найпишніше квітникове оформлення як за формою, так і за кольором, оскільки виступає домінантою в об'ємно-просторовій композиції та має загальноуніверситетське значення — у будівлі корпусу розташована приймальна комісія.

На території навчальних корпусів № 2 та № 4 також відведене місце під квітникове оформлення. На вхідній частині навчального корпусу № 2 запроєктовані квітники, що мають форму трикутників і розташовані симетрично один відносно іншого. Для оформлення цих ділянок використані арабески, які композиційно оформлені подібно до партерів на території заднього двору навчального корпусу № 1, тобто із використанням прийому дисиметричної композиції за умови симетрії у формі. Оскільки на фасаді будівлі навчального корпусу № 2 відсутні стилізовані ліпні прикраси, то при виборі мотиву візерунка арабески ми спиралися на таку особливість корпусу, як наявність значної кількості навчальних і наукових хімічних лабораторій. Таким чином головним мотивом композиції було обрано стилізоване хімічне обладнання — пробірки, мензурки та колби (останню можна спостерігати на фронтоні східного фасаду корпусу). Елементом, що поєднує композицію квітникового оформлення усієї території об'єкта є використання типового візерунка квітників, розміщених уздовж фасадів будівель — «бароково-модернових завитків», із акцентами — елементами стилізованими під елементи ліпнини в оздобленні фасадів будівель. Відповідно таким акцентом у композиції квітників території навчального корпусу № 4 слугують стилізовані грона винограду. Для створення квітників оптимальні чагарникові (*Buxus sempervirens* L.) і трав'янисті (*Tagetes patula* L., види роду *Sedum* L. та ін.) види рослин, а також представники відділу *Bryophyta*. Використання останніх є особливістю квітника, влаштованого на території навчального корпусу № 4. Такий добір асортименту пов'язаний з аналізом мікрокліматичних умов території, за результатами якого встановлене надмірне зволоження ґрунту цієї ділянки.

Тематичні партери мають слугувати поєднуючим елементом композиції та розміщуватися біля кожного корпусу. В цьому контексті доцільно детально розглянути варіант тематичних партерів для оформлення на-

Рис. 4.4. Схема партеру з емблемою

вчального корпусу № 12, архітектура якого принципово відрізняється від корпусів охарактеризованих вище. Подібною є регулярність планувальної структури території.

Розроблені тематичні квітникові композиції сформовані на основі тваринних орнаментальних мотивів, використання яких символічне і визначається розміщенням у навчальному корпусі Навчально-наукового інституту ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва. Візерунок партерів базується на використанні стилізованих зображень свійських тварин.

На партері, що знаходиться біля входу на територію, пропонується розмістити емблему Навчально-наукового інституту (рис. 4.4), яка стане основою всієї композиції. Для виконання малюнка доцільне застосування декоративної мармурової відсіпки різних кольорів: коричневого, зеленого, білого та блакитного, що дозволить зберігати ідейне

навантаження зображення протягом усього року. Окрім відсіпки, планується використання *Buxus sempervirens* L. як бордюру по периметру партеру, а також поліантових троянд і *Sagina subulata* L., навколо зображення емблеми. Візерунок на усіх інших партерах, окрім першого, симетричний і створений таким чином, щоб зображення було зрозуміле в обох напрямках руху. Між елементами композиції заплановане висадження троянд і самшиту для візуального розмежування та композиційного поєднання з розарієм.

Квітникові композиції розміщуватимуться у чотирьох нішах, тоді як у чотирьох інших пропонується залишити троянди, доповнивши їх бордюром та геометричним візерунком із *B. sempervirens* з метою створення декоративності взимку. На другому партері запроєктовано зображення собаки породи колі, оскільки пес символізує захищеність, охорону ділянки (рис. 4.5).

Як матеріали для візерунка було обрано квіти та інертний матеріал. Із квітів це *T. erecta* 'Kolando' (двох кольорів: жовтого і помаранчевого — для створення відчуття пухнастої шерсті тварини); *Sedum minus-hispanicum* L. (як фон). З інертних матеріалів має

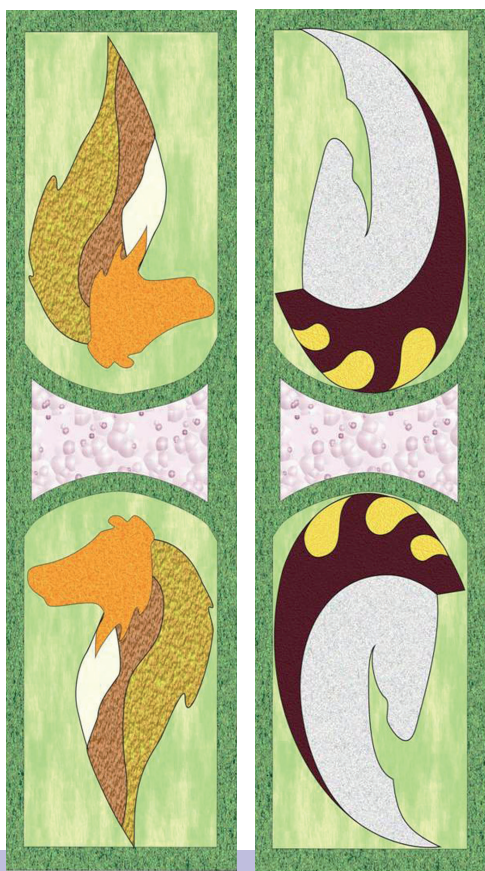

Рис. 4.5. Схема партеру із зображенням собаки

Рис. 4.6. Схема партеру із зображенням коня

бути використано декоративну мармурову відсипку білого та рудого кольорів. Обрамленням для всіх партерів слугуватиме бордюр із *B. sempervirens* L., який не втрачатиме своєї декоративності упродовж року. По середині партеру, як розділяючу смугу, пропонується висадити троянди.

Наступний партер вмішуватиме в собі зображення коня, який є одним з основних символів свійських тварин в Україні (рис. 4.6). Для оформлення візерунка запроєктовано використання інертного матеріалу, а саме: мармурової відсипки білого кольору, а також однорічні квіткові та багаторічні ґрунтопокривні рослини: *Sedumacre* L. (слугуватиме фоном); *Begonia grandiflora* 'Sprint' (для створення гриви коня); *T. erecta* 'Kolando' (для формування декоративних візерунків на гриві тварини). З метою розділення малюнка пропонується такий же принцип, як і в попередньому партері, з використанням існуючих троянд, однак контур розділяючої смуги іншої форми.

Візерунком наступного партеру є стилізоване зображення вівці, що також належить до невід'ємних символів свійських тварин в Україні (рис. 4.7). Матеріалами для візерунка обрано багаторічні та однорічні трав'янисті рослини: *Ajuga reptans* L. (як фон); *Gypsophila repens* L., *Alyssum saxatile* L., *Festuca cinerea* L. (для імітації пухнастої вовни тварини); *T. erecta* 'Kolando' (використовується для зображення рогів тварини). З інертних матеріалів запроєктовано використання мармурової відсипки та зруб з дерева для чіткого зображення голови і рогів тварини. Для розділення візерунків на середині партеру символічно розміщено листок конюшини, який пов'язаний з цією свійською твариною. Листок виконано з троянд і обрамлено *B. sempervirens* L.

На останньому партері запроєктовано зображення кота як одного з найпоширеніших домашніх улюбленців (рис. 4.8). Для його створення заплановані багаторічні та однорічні квіткові рослини: *Sagina subulata* L. (стане фоном для малюнка); *B. grandiflora* 'Sprint' (для створення зображення банта на ший у кота). Основним матеріалом для виокремлення силуету домашньої тва-

Рис. 4.7. Схема партеру із зображенням вівці

Рис. 4.8. Схема партеру із зображенням кішки

Рис. 4.9. Тематичний партер з емблемою факультету ветеринарної медицини на центральній алеї навчального корпусу № 12. Фото 2012 року

рини слугуватиме декоративна мармурова відсіпка сірого кольору.

Загальна особливість партерів полягає у формуванні тваринних орнаментів, виконаних шляхом спрощення та геометризації. Це дозволяє підтримати ідейний характер всього ансамблю, чітку геометричну форму корпусу та центральної частини території, що має регулярні стилістичні ознаки. Між партерами із зображеннями тварин, як зазначалося вище, планується залишити чотири ніші з трояндами. Доповнити розарій пропонується геометричним симетричним візерунком у середині, з метою створення декоративного і привабливого вигляду в зимовий період, коли троянди втрачають свою декоративність.

Конструкція візерунка побудована на основі центричної композиції, яка складається з кола, прямих та вигнутих симетричних ліній. Регулярний стиль планування розарію та застосування геометричних форм зумовлено його розташуванням у парадній частині території навчального корпусу.

Використання візерунків із *B. sempervirens* L. дозволить урізноманітнити загальний вигляд розарію на алеї та додасть динамічності, здебільшого, статичній композиції планування вхідної частини та архітектури на проектній території. Ґрунт у розаріях пропонується вкрити корою, що покращить загальну декоративність, слугуватиме мульчею та запобігатиме проростанню бур'янистої рослинності.

Розарії, які розміщуються в кінці алеї по обидві сторони від партерів, недалеко від головного входу корпусу, також потребують реконструкції. Основні пропозиції щодо покращення декоративності включають у себе такі етапи: висаджування бордюрів і формованих куль з *B. sempervirens* L. у кутах розарію; доповнення вже існуючих

Рис. 4.10. Тематичний партер "Собака" на центральній алеї навчального корпусу № 12. Фото 2012 року

троянд; омолоджуюча й формуюча обрізка існуючих кущів троянд; мульчування ґрунту корою.

Нині із наведених вище пропозицій квітникового оформлення території базового закладу НУБіП України реалізовані проекти двох тематичних партерів біля навчального корпусу № 12 (рис. 4.9–4.10). Окрім того автори проектів отримали авторське свідоцтво на твір.

Аналізуючи концепцію проекту квітникового оформлення території НУБіП України, слід звернути увагу на використання різних типів квітників. Найпишнішим квітниковим оформленням, зокрема за рахунок партерів, характеризується територія навчального корпусу № 1, у зв'язку із його функціональним значенням. Для усіх елементів квітників притаманне тематичне навантаження та символічне значення. У візерунках квітників присутні як типові елементи, що слугують для об'єднання загальної стилістики, так й індивідуальні, які відповідають тематиці кожного корпусу.

4.5. Використання садово-паркового обладнання та малих архітектурних форм

Реконструкції на території об'єкта проектування насамперед підлягають сходи, які нині дуже пошкоджені та знаходяться у незадовільному стані. Відповідно, першочерговими заходами є ремонт та реконструкція останніх, що полягає у доповненні їх кованими перилами, необхідними для комфортного та безпечного руху. Орнаменти ковки у цьому випадку підкреслять стилістичні особливості архітектури навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України.

Із метою створення комфортних умов для відпочинку студентів та викладачів, а також формування стилістично єдиної композиції запропоновані заходи щодо реконструкції та встановлення садово-паркового обладнання. Зокрема, лава навпроти першого корпусу перебуває у відмінному стані, але у зв'язку із заміною інших лав на території її потрібно буде пофарбувати під колір світлого дерева. На території інших корпусів необхідна повна заміна лав (за виключенням таких уздовж центрального входу у навчальний корпус № 10).

Сміттєзбірники, частина яких зруйнована, теж слід замінити. Крім того, що вони не виконують свого призначення, переважна більшість із них не відповідає загальному стилю.

За світильниками на даний час залишилася тільки утилітарна функція за повної відсутності декоративності. Їх дизайн повинен бути розроблений під стиль українського бароко.

Альтанки для паління грубої форми, пофарбовані в неприйнятний темний колір. Доцільно надати їм округлості, змінити колір під бронзу. Огорожі мають поєднуватися за стилем та кольором з іншими елементами благоустрою та підкреслювати красу зелених насаджень. Це стосується корпусу № 1, де по центральній доріжці огорожа не повинна перевершувати 50 см. Інші огорожі, зокрема ґрати, доречно по-

Рис. 4.11. 3D візуалізація варіанта реконструкції внутрішнього двору навчального корпусу № 1

фарбувати під бронзу, а візерунок — художня ковка, має бути легким.

На території дослідження відсутні вази для квітів. Їх необхідно встановити біля майданчиків перед входами до будівлі та на задньому дворі першого корпусу. Модульні квітники пропонується використати для покращення мікроклімату та цілісності композиції на заасфальтованих територіях.

Над лавами навпроти навчального корпусу № 2 для забезпечення тіні відпочиваючим можна облаштувати навіси — трельяжі, під сітку яких висадити виткі рослини.

Під час розробки ескізів елементів благоустрою були прийняті до уваги особливості стилю українського бароко. Серед таких — округлі форми, завитки бароко, поєднані з українським орнаментом, ніжні кольори (блакитний, білий, зелений, бронзовий). Усі ескізи створювалися за принципом стилістичної єдності форми та навколишнього середовища. Запроектвані елементи благоустрою матимуть ознаки історичного стилю, що надасть їм художньої цінності та естетичної привабливості. Для мощення доріжок запропоновано використати тротуарну плитку (ФЕМ) — віялоподібним рисунком.

Біля корпусів № 1 та № 4 планується створення майданчиків для відпочинку. До них будуть прокладені неширокі доріжки (0,75 м), із застосуванням гравійної відсіпки (рис. 4.11).

Сходи вже потребують реставрації, адже бетонні блоки, з яких вони виготовлені, зносилися. Оскільки для мощення використовуватиметься віяльна кладка — доцільно сходи теж викласти тротуарною плиткою. Майданчик біля навчального корпусу № 4, у зв'язку з переплануванням території, потребує змін. Він буде збудований півколом, а отже сходи, що ведуть до нього, слід теж розмістити півколом, по периметру площадки. Для створення комфортних умов перебування на території об'єкта дослідження та формування стилістично єдиного середовища підібране садово-паркове обладнання, окремі елементи якого спроектовані самостійно з урахуванням акцентів, характерних українському бароко. Лави доцільно виконати з дерев'яних брусків натурального світлого кольору. Ніжки — чавун, прикрашений орнаментом у зада-

ному стилі, бронзового кольору. Метал використовується для виготовлення окремих елементів кріплення вузлів. Лави — без спинок, для короткочасного відпочинку — мають розташовуватися рівномірно по всій території. Дизайн кованих елементів ніжок лав розроблений із використанням барокових орнаментальних мотивів. На задньому дворі навчального корпусу № 1, бажано розмістити лави зі спинками (див. рис. 4.11).

Сміттезбірники пропонується використати трьох видів: стаціонарно розташовуються на землі, на опорах, з можливістю легкого вивантаження сміття та закріплені на огорожі. Матеріал — чавун та метал під бронзу, обрамлені або закріплені візерунком. Для великих контейнерів для сміття запропоновано встановити укриття від вітру, а також покращити естетичний вигляд. Колір — зелений. Матеріал — метал. Конструкція матиме решітку, тому доцільно висадити поряд витку рослину.

Під час реконструкції запланована заміна освітлювального обладнання. Для цього розроблені світильники двох видів — торшерні (рис. 4.12), на невеликих опорах (3 м) та ті, що кріпляться на стіні будівлі (рис. 4.13).

Наразі світильники виконують тільки утилітарну функцію. Дизайн запропонованих освітлювальних приладів відповідає заданому стилю — українське бароко, і тепер світильники виконуватимуть декоративну функцію та підкреслюватимуть стилістичні особливості загальної композиції. Для таких світильників можна застосувати ковпаки у вигляді сфери із склопрофіліту або з білої просвічуючої пластмаси. Метал доцільно тонувати під бронзу. Альтанки пропонується перефарбувати “під бронзу”, а дах замінити на округлий купол зеленого кольору. Це надасть альтанці спокійного барокового характеру, що тільки доповнить загальний позитивний настрій композиції.

Огорожі на території також потребують заміни. Вони повинні гармонійно поєднуватися із вищезазначеними дизайнерськими рішеннями. Колір — бронза. Малюнок розроблявся на основі українського орнаменту в поєднанні з бароко. Така огорожа лише підкреслить та доповнить запроєктований партер (рис. 4.14).

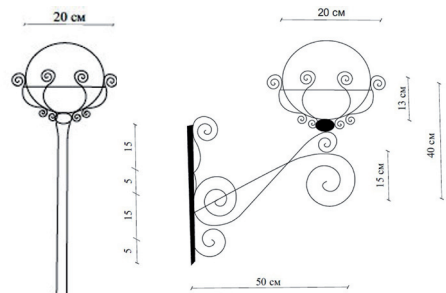

Рис. 4.13. Світильник для закріплення на фасаді будівлі

Рис. 4.12. Світильник торшерний

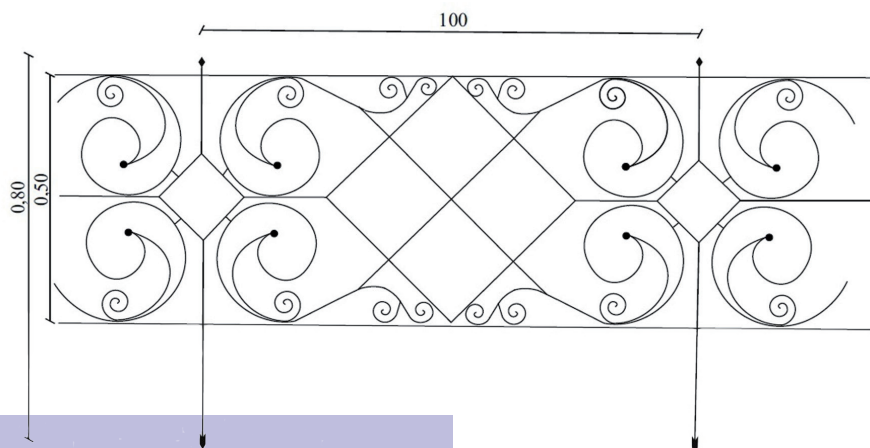

Рис. 4.14. Елемент кованої огорожі

Рис. 4.15. Навіс для вікон так званого нульового поверху

Для покращення стану фасаду будівель, в яких наявний так званий нульовий поверх, пропонується, влаштувати навіси (в окремих випадках замінити існуючі) над вікнами. Легка несуча конструкція із пластика, полікарбонату або оргскла тільки прикрасить зовнішній вигляд будівлі (рис. 4.15).

Навіс із полікарбонату стійкий до зовнішніх факторів та процесу старіння, добре пропускає світло.

Загалом, проектні пропозиції використання малих архітектурних форм і садово-паркового обладнання сформовані на основі таких критеріїв, як зручність у використанні, естетична привабливість, а також збереження історичного духу території благоустрою. Кольори та форми використовувалися згідно зі стилем українське бароко та зважаючи на загальну концепцію реконструкції території навчальних корпусів НУБіП України.

Висновки

1. Національний університет біоресурсів і природокористування України являє собою один з найстаріших вищих навчальних закладів України, окремі будівлі якого є пам'ятками архітектури місцевого значення, національним надбанням і мають надзвичайно важливе архітектурне, історичне, культурно-просвітницьке й містобудівельне значення та підлягають збереженню.

2. У результаті проведеного огляду наявного архівного матеріалу не виявлено науково-проектної документації щодо зонування території Національного університету біоресурсів і природокористування України, на якій знаходяться пам'ятки архітектури та історії. На основі аналізу генерального плану м. Києва до 2025 року, а також історико-архітектурного плану зокрема, встановлено ряд невідповідностей у різних картографічних та письмових документах. З цієї точки зору актуальним видається дослідження, спрямоване на історико-архітектурний аналіз та оцінку сучасного стану об'єктів культурної спадщини, розміщених на території НУБіП України, для їх збереження та раціонального використання на сучасному етапі, а також оновлення документації, передбаченої чинним законодавством України.

3. Як показав аналіз формування та розвитку території НУБіП України упродовж 1925–1940 рр., у довоєнний період були зведені будинки Лісоінженерного факультету КСП (з 1930 р. Українського лісотехнічного інституту) (1927 р.), .), факультетів КСП (Київського інституту механізації сільського господарства та інших ВНЗ) (1929 рр.), Київського агрохімічного інституту (1928–1929 рр. (1931 р.) та Київського зоотехнічного інституту (1931 рр.), клініки Київського ветеринарного інституту (1928–1930 рр. (1931 р.); навчально-технічна майстерня з ремонту сільськогосподарських машин (1940 р.); два професорські (споруджені у 1928 та 1931 роках) та чотири студентські гуртожитки, більшість яких за проектами Д. М. Дяченка. Автори проектів гуртожитків для професорсько-викладацького складу № 2 та студентського № 4 — не встановлені, наявні лише дані, за якими у проектуванні брав участь "Гіпроград". Автору архітектурного ансамблю корпусів Д. М. Дяченку не вдалося створити весь комплекс сільськогосподарської академії у стилі українського бароко. Нині будівлі навчальних корпусів № 1, 2 та 4 перебувають на державному обліку як пам'ятки архітектури місцевого значення.

4. Вивчення біографії Д. М. Дяченка та визначення його внеску у будівництво корпусів НУБіП України дозволяють стверджувати, що об'єкти культурної спадщини університету споруджені видатним архітектором у різних архітектурних стилях. Навчальні корпуси № 1, 2 і 4, на думку багатьох дослідників, є найкращими творами Д. М. Дяченка, та відносяться до найцінніших зразків національної архітектури 1920–1930-х років.

5. Створення навчального корпусу № 3 у стилі конструктивізму зумовлено суспільно-політичною ситуацією, яка спричинила необґрунтовані звинувачення архітектора у націоналізмі за використання елементів, притаманних українському бароко в архітектурі раніше побудованих навчальних корпусів та гуртожитків, особливо корпусу Лісотехнічного інституту (нині навчальний корпус № 1). Саме вірність традиціям української національної архітектури, втілена зокрема в архітектурі окремих корпусів НУБіП України, стала причиною репресій, арешту та загибелі видатного архітектора.

6. Як найцінніші архітектурні об'єкти визначено навчальні корпуси № 1, 2, 4 та житловий будинок біля першого корпусу, побудовані у стилі українського бароко. Єдиною спорудою, створеною архітектором у конструктивістських формах, є навчальний корпус № 3, який стилістично не пов'язаний з комплексом споруд, створених у стилі українського бароко, та вносить дисонанс у загальну композицію. Нині наявні документи, що дають змогу встановити, яким бачив адміністративний корпус автор проекту всього студмістечка, що може бути використано при його реконструкції на сучасному етапі.

7. За композиційно-просторовою оцінкою доцільно звернути увагу на наявність значної кількості закритих просторів, не притаманних особливостям українського бароко. Відсутність чіткого розмежування простору перетворює композицію на невиразну і монотонну, а зосередження деревних насаджень поблизу фасадів корпусів заважає їх огляду. Планувальна структура території дослідження характеризується наявністю значної кількості перспектив, акцентів та видових точок, однак, через відсутність виразної композиції насаджень, більшість із них порушені.

8. Насадження біля навчальних корпусів № 1–4 вирізняються багатим видовим і формовим різноманіттям рослин. Найчисленнішою за видовим різноманіттям є родина *Rosaceae* Juss., а найбільшою кількістю екземплярів відзначається вид *Ae. hippocastanum*. Представники останнього досягли віку 50–60 років і перебувають, на жаль, у незадовільному стані, що суттєво впливає на загальну декоративність композицій. Більша частина насаджень представлена деревостанами, де переважають дерева першої величини, які формують рядові посадки. Вікові рослини на території об'єкта представлені трьома деревами виду *Q. robur*, які перебувають у задовільному стані.

9. Упродовж останніх років територія об'єкта дослідження зазнавала неодноразового перепланування і нині не відповідає попередньому задуму автора проекту та не виконує повною мірою основних утилітарних функцій. Найгірший стан спостерігається на території навчального корпусу № 4. Елементи благоустрою, що нині наявні на території навчальних корпусів № 1–4, не відповідають стилістиці фасадів будівель, а деякі з них не виконують утилітарних функцій через ушкодження.

10. Загальна концепція проектних пропозицій щодо реконструкції території навчальних корпусів НУБіП України передбачає збільшення площ відкритих та закритих просторів, вдосконалення існуючої радіальної дорожньо-стежкової мережі, широке використання квітничкового оформлення, топіарних елементів та квітничкових модулів, встановлення садово-паркового обладнання з характерними елементами.

11. Концепція реконструкції насаджень базується на створенні об'ємно-просторової композиції території, в якій переважають відкриті дисиметрично організовані простори, використання квітничкового оформлення, формованих рослин, гарноквітучих кущів. Для елементів квітничкового оформлення території навчальних корпусів НУБіП України характерне тематичне навантаження та символічне значення. У візерунках наявні як типові елементи, що слугують для об'єднання загальної стилістики, так й індивідуальні, які відповідають тематиці кожного корпусу.

Список літератури

1. Аэрофотосъемка Второй мировой войны. г. Киев. [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://warfly.ru/?lat=50.435423&lon=30.549545&z=12>
2. Архив научных работ [Електронний ресурс]/ Режим доступу до архіву: http://student.km.ru/ref_show_frame.asp?id=9F426C5C92674B9C801B64E9F7EC8187
3. Асеев Ю. С. Стили в архитектуре Украины / Асеев Ю. С. — К. : Будівельник, 1989. — С. 32–49.
4. Асеев Ю. С. Украинский зодчий Дмитро Дяченко / Ю. С. Асеев, Б. М. Дяченко // Строительство и архитектура. — 1990. — № 5. — С. 22–24 : портр., рис., фото.
5. Бут Н. К. Місце та значення ландшафтної території Голосієво в міському середовищі Києва / Н. К. Бут // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2010. — Вип. 152, Ч. 2. — С. 380–385.
6. Вікіпедія [Електронний ресурс]/ Режим доступу до бази даних :<http://www.wikipedia.org/>
7. Воронов А. Г. Геоботаника / Воронов А. Г. — М. : Высшая шк., 1973. — 384 с.
8. Гатальська Н. В. Комплексна оцінка насаджень на території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України / Н. В. Гатальська, О. Г. Кривенко // Агробіологія : зб. наук. пр. — Біла Церква: Нац. аграр. ун-т, 2012. — Вип. 8 (94). — С. 50–54.
9. Гатальська Н. В. Особливості об'ємно-просторової організації території Національного університету біоресурсів і природокористування України / Н. В. Гатальська, М. В. Крачковська // Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2012. — Вип. 7 (36). Агрономія (грунтознавство, землеробство, агрохімія, рослинництво, захист рослин, овочівництво, плідівництво). [Електронний ресурс].— Режим доступу: http://nd.nubip.edu.ua/2012_7/12gnv.pdf
10. Гатальська Н. В. Комплексна оцінка території навчальних корпусів № 1, 2, 4 НУБіП України / Н. В. Гатальська, Г. О. Литвин // Лісове і садово-паркове господарство. — 2014. — Вип. 4. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://ejournal.studnubip.com/wp-content/uploads/studnubip.com/wp-content/uploads/2014/07/Гатальська.pdf>.
11. Гатальська Н. В. Історико-архітектурна спадщина Д. М. Дяченка на території Національного університету біоресурсів і природокористування України / [Електронний ресурс] / Н. В. Гатальська. // Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України . — 2014. — № 6. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2014_6_22.pdf
12. Гуртожиток для студентівв Голосієво: Хроніка // Архітектура Радянської України. — 1939. — № 7. — С. 39 : іл.

13. Державні будівельні норми (ДБН) 360-92**. Містобудування і забудова міських та сільських поселень. — К., 2002. — 108 с.

14. Дяченко Д. М. Сільськогосподарська академія в Києві з погляду будівельних можливостей : матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві. — К.: Видання Київського сільськогосподарського інституту, 1926. Вип. 1. — С. 62-64.

15. Дяченко Д. М. Стенограма виступлення на 1 съезде ССАУ. — Архів Держбуду УРСР. Фонд Д. М. Дяченка. — 1937 р.

16. Законодательство стран СНГ [Електронний ресурс]. Режим доступу до бази даних: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26347

17. Здание Зоотехнического института (Корпус № 3 Украинской академии сельскохозяйственных наук) : паспорт памятника истории 1931 г. [Изоматериал]: текст, фото / авт. проекта архитектор: Л. Л. Семенюк; инженер Д. М. Дяченко // Памятники истории и культуры СССР. — К., 1984. — 5 с + 2 фото.

18. Звід пам'яток історії та культури України: Київ: Енциклопедичне видання. Кн. 1, Ч. 3.: С-Я / [гол. ред. В. Смолій та ін. упоряд.: В. Горбик, В. Даниленко, М. Дьомін та ін.] — К. : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2011. — 980 с.

19. Інститут механізації та електрифікації сільського господарства (м. Київ, Московський р-н, вул. Героїв оборони, 13) : паспорт пам'ятки архітектури 1929р. [Изоматериал] : текст, фото / авт. проекту архітектор: Д. М. Дяченко // Пам'ятки історії та культури УРСР. — К., 1998. — 4 с. + 5 фото, 1 додаток.

20. Історія Голосієва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.golosiiv.gov.ua/ua/510.htm>

21. Історико-містобудівні дослідження Києва / [за ред. Вечерського В. В.]; відп. за вип. О. М. Сердюк — К. : [б. в.], 2011. — 454 с.

22. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2012 р.]. — К. : Мін-во юстиції України, 2012. — 124 с.

23. Ландшафтний дизайн: Барокко [Електронний ресурс] — Режим доступу до статті :<http://positum-centre.com.ua/2012/01/barokko/>

24. Лебедев Г. О. Видатний представник національного стилю в архітектурі / Лебедев Г. О. — К. : Образотворче мистецтво, 1994. — С. 43-46.

25. Лебедев Г. А. Гражданский инженер Д. М. Дяченко / Г. А. Лебедев // Строительство и архитектура. — 1971. — № 1. — С. 30-31 : рис., фото.

26. Лесоинженерный институт Украинской сельскохозяйственной академии в г. Киеве (Голосеево) : паспорт памятника архитектуры 1926-1927 гг. [Изоматериал]: текст, чертежи, фото, бумага, фотобумага / авт. проекта архитектор: В. А. Созанский, П. Ф. Петрушенко;

инженер Д. М. Дяченко //Памятники истории культуры СССР.— К. : [б. и.], 1983. — 4 с. + 4 л. фот., черт.

27. Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві.— К.: Видання Київського сільськогосподарського інституту, 1926. — Вип. 1. — 149 с.

28. Матеріали з музею НУБіП України.

29. Офіційний сайт НУБіП України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до бази даних :<http://nubip.edu.ua>

30. Перевальська М. А. Життєвий та творчий шлях Дмитра Дяченка / М. А. Перевальська. — К., 2010. — 7 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до статті : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/pvnuau/2010_150/10pma.pdf

31. Про охорону культурної спадщини: Закон України : офіц. текст: за станом на 01 січня 2002 року. — К.: Парламентське вид-во, 2002. — 34 с.

32. Проект реконструкции здания учебного корпуса Киевского лесохозяйственного института в г. Киеве: пояснительная и докладная записка к проектному заданию восстановления и реконструкции здания; справка о производстве капитального строительства по восстановлению и реконструкции здания; планы и разрезы. — Министерство высшего образования СССР. — КИЕВВУЗСТРОЙ. — 1945. — 47 с.

33. Реєстр пам'яток архітектури Києва [Електронний ресурс]. — Режим доступу до реєстру :<http://www.interesniy.kiev.ua/dost/doma-i-sooruzheniya-kieva/reestr-pamyatnikov-arhitektury-kieva/>

34. Смик А. Українські національні форми в радянській архітектурі (Національні форми в архітектурі) / А. Смик // Архітектура Радянської України. — 1940. — № 5. — С. 13–20: ил.

35. Справочное пособие к строительным нормам и правилам (СНиП) 2.08.02–89. Проектирование высших учебных заведений и институтов повышения квалификации. — М. : Стройиздат, 1992. — 177 с.

36. Чепелик В. В. Творець українського необароко / В. В. Чепелик // К.: Хроніка 2000. — 1997. — Вип. 17–18. — С. 307–330

37. Чепелик В.В. Триумф и трагедия зодчего / В. В. Чепелик // Строительство и архитектура. — 1987. — № 11. — С. 18–19 : портр., фото.

38. Юрченко П. Г. До питання про національні особливості радянської архітектури України / П.Г. Юрченко // Вісник Академії архітектури УРСР. — 1948. — № 2. — С. 22–28: фото.

Наукове видання

Олексійченко Надія Олександрівна,
Гатальська Надія Вікторівна,
Крачковська Мар'яна Володимирівна

**Ретроспективний аналіз формування
та розвитку території Національного університету
біоресурсів і природокористування України
в місті Києві**

Монографія

Відповідальний редактор – *Н. В. Гатальська*
Літературний редактор – *Г. Г. Руденко*
Технічний редактор – *Ю. М. Кирилов*
3D моделювання – *О. Г. Кривенко*
Комп'ютерна графіка – *Н. В. Гатальська, М. В. Крачковська*

Підписано до друку 03. 02. 2015

Формат 70x100/16

Папір офсетний. Друк цифровий

Гарнітура Palatino Linotype

Наклад 300 примірників

Видавець Пшонківський О. В.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК 1500, від 22.09.2003.

09117. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4

Тел.: 044 33-111-42. Тел./факс: 0456 33-21-22,

e-mail: janina-book@ukr.net

www/janina-book.com

Віддруковано ФОП Ощипок М. М., м. Львів

ISBN 978-617-604-054-5

9 786176 040545

Олексійченко Н. О., Гатальська Н. В., Крачковська М. В.

О 53 Ретроспективний аналіз формування та розвитку території Національного університету біоресурсів і природокористування України в місті Києві: монографія — Біла Церква: видавець Пшонківський О. В., — 108 с., іл.

ISBN 978-617-604-054-5

Наукова робота присвячена ретроспективному аналізу формування архітектурного комплексу корпусів Національного університету біоресурсів і природокористування України в місті Києві, висвітленню ролі композиційного задуму та вагомості внеску автора проекту, видатного архітектора Д. М. Дяченка у його створення. В ході дослідження проведено аналіз письмових, іконографічних та картографічних документів, проектної документації щодо створення та реконструкції окремих корпусів, нормативно-правової документації, архівних матеріалів. Комплексний підхід та всебічний аналіз наявних документів дав можливість встановити нові факти з історичних аспектів розвитку території базового закладу НУБіП України, які можуть стати основою при проведенні робіт щодо її реформування. Монографічна робота є методичним орієнтиром у справі реконструкції садово-паркових об'єктів, створенні естетично значимих компонентів урболандшафтів, тематичних квітників, облаштуванні території малими архітектурними формами.

Розрахована на широке коло читачів, основними користувачами якої можуть стати дослідники об'єктів культурної спадщини, історії архітектури, містобудування і ландшафтної архітектури, студенти і викладачі навчальних закладів, фахівці садово-паркового господарства, а також всі, хто цікавиться історією і культурним надбанням України.

УДК 712:378.663(477-25) (091)
ББК 85.11